

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
FRANSIZCA MÜTERCİM TERCÜMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ ESER ÇALIŞMASI**

**ALPHONSE DAUDET’NİN *LETTRES DE MON
MOULIN* ADLI ESERİNİN TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI
ALTINDA ALIMLANMASI ÜZERİNE İNCELEME**

**BERFU DURUKAN
11703002**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. LALE ÖZCAN**

**İSTANBUL
2019**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
FRANSIZCA MÜTERCİM TERCÜMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ YETERLİK ESER ÇALIŞMASI

**ALPHONSE DAUDET’NİN *LETTRES DE MON
MOULIN* ADLI ESERİNİN TÜRK ÇOCUK
EDEBİYATI ALTINDA ALIMLANMASI
ÜZERİNE İNCELEME**

**BERFU DURUKAN
11703002**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. LALE ÖZCAN**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
FRANSIZCA MÜTERCİM TERCÜMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ YETERLİK ESER ÇALIŞMASI

**ALPHONSE DAUDET’NİN *LETTRES DE MON
MOULIN* ADLI ESERİNİN TÜRK ÇOCUK
EDEBİYATI ALTINDA ALIMLANMASI
ÜZERİNE İNCELEME**

**BERFU DURUKAN
11703002**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih: *1 Temmuz 2019*

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad	
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Lale Özcan
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar
	Doç. Dr. Didem Tuna

İmza

Lale Özcan
S. Kasar
Didem Tuna

**İSTANBUL
TEMMUZ 2019**

ÖZ

ALPHONSE DAUDET’NİN *LETTRES DE MON MOULIN* ADLI ESERİNİN TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ALTINDA ALIMLANMASI ÜZERİNE İNCELEME

Berfu Durukan
Temmuz, 2019

Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Türk edebiyatında çocuk romanı olarak alımlanması ve eserin iki dönem çevirisinin çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır. Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eseri, kaynak kültürde çocuk edebiyatı adı altında sınıflanmamış olsa da, eser Türkçeye *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla ilk olarak 1943 yılında yazar, şair, çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil tarafından çevrilmiştir. Eser halen, Türk çocuk edebiyatı kapsamında görülmektedir ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 100 Temel Eser’de listesinde yer almıştır. Tezde, *Değirmenimden Mektuplar*’ın çocuk edebiyat türü altında yer almasının, Itamar Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesi ve bu araştırmanın artsüremli bulguları ışığında çeviri sürecinin, çeviri ediminin ve çeviri eserin nasıl bir değişimden geçmiş olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Tezin kapsamı, artsüremli bir inceleme yapabilmek adına çoğuldizge kuramı çerçevesinde dünya ve Türk çocuk edebiyatının tarihsel sürecinin araştırılmasından, kaynak eser ile 1943 ve 2017 yıllarında, Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla gerçekleştirilen basımlarının, Itamar Even-Zohar’ın geliştirmiş olduğu çoğuldizge kuramı çerçevesinde “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” normları gereğince incelenmesinden ve bu bulgular ışığında ilgili eserin çevirisinin çocuk edebiyatı türü altında erek kültüre ve erek okura sunulmuş olmasının nedenlerinin araştırılmasından oluşmaktadır.

Yöntem kapsamında, çeviri eserin çocuk edebiyatı türü altında sunulmuş olması nedeniyle tezin kuramsal çerçevesi içinde çocuk edebiyatının bir tür olarak temel unsur ve özellikleri belirlenecektir. Ardından Türkiye’de çocuk edebiyatı çevirisi çerçevesinde T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 100 Temel Eser’e yaklaşımı ve hedeflediği değer incelenerek, genel bir tablo çizilecektir. İkinci bölümde, çeviri eserin 1943 ve 2017 yıllarındaki basımları çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenecek; sentez örnekler ışığında çevirilerin “yeterli” ya da “kabul edilebilir” değerlendirmelerinden hangisine daha çok uyduğu saptanmaya çalışılacaktır. Sonuç bölümünde, iki dönem çeviri eserlerinin karşılaştırmasından eserin 1943 çocuk edebiyatı bağlamındaki yeri ile 2017 bağlamındaki yeri ve bu durumun çeviri esere etki ve sonuçları sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: çoğuldizge kuramı, çocuk edebiyatı, 1940'lı yıllar, *Değirmenimden Mektuplar*, *Lettres de mon moulin*, Sabri Esat Siyavuşgil, Alphonse Daudet

ABSTRACT

TITLE OF THE THESIS

Berfu Durukan

July, 2019

The subject of our thesis is the reception of Alphonse Daudet's *Lettres de mon moulin* as a children's novel in Turkish literature and examining the translation of the work within the framework of polysystem theory. Although Alphonse Daudet's *Lettres de mon moulin* was not classified under the name of children's literature in the source culture, the work was first translated into Turkish in 1943 by the author, poet and translator Sabri Esat Siyavuşgil. The work is still seen in the scope of Turkish children's literature and is included in the list of 100 World's Classics of the Ministry of Education. The aim of this thesis is to examine the interpretation of the translation process and translation work in the light of the polysystem theory of Itamar Even-Zohar.

The scope of the thesis is to observe the historical process within the diachronic approach and Turkish children's literature within the framework of polysystem theory. We aim to examine the two different editions of the source product published in 1943 and 2017 within the scope of Itamar Even-Zohar's polysystem theory under the norms of "adequate" and "non-adequate" translations. In the light of these findings, we aim to look into the reasons of why these translations were presented to the Turkish readers under the type of children's literature.

Within the scope of the method, the main elements and characteristics of children's literature as a type of writing will be determined within the theoretical framework of the thesis, since the translation is presented under the children's literature. Then, a general picture will be taken by examining the approach and aim of the 100 World's Classics released by the Ministry of Education. Then, the translations in 1943 and 2017 will be examined within the framework of polysystem theory. In the light of the synthesis examples, it will be determined which of the translations are compliant with whether "adequate" or non-adequate" translation norms. In the conclusion section, the two translations in the two periods will be compared. As a result of this comparison, the place of the work in the context of 1943 children's literature and the place of the work in the context of 2017 will be examined. In addition to this, the effect and results of the translation work will be presented.

Key Words: polysystem theory, children literature, 1940s, Letters from My Windwill, Sabri Esat Siyavuşgil, Alphonse Daudet

ÖN SÖZ

Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Türk edebiyatında çocuk romanı olarak alınılması ve eserin iki dönem çevirisinin çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır. Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eseri, kaynak kültürde çocuk edebiyatı adı altında sınıflanmamıştır. Ancak söz konusu eser, ilk olarak Türkçeye *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla yazar, şair, çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil tarafından 1943 yılında çevrilmiştir. Eser halen Türk çocuk edebiyatı kapsamında görülmektedir ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 100 Temel Eser'de listesinde yer almıştır. *Değirmenimden Mektuplar*'ın çocuk edebiyatı çerçevesinde, Itamar Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramı kapsamında incelenmesi ve bu araştırmanın artsüremli bulguları ışığında çeviri sürecinin, çeviri ediminin ve çeviri eserin nasıl bir değişimden geçmiş olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Tezin kapsamı, Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Sabri Esat Siyavuşgil tarafından *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla gerçekleştirilen çevirisinin 1943 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen basımlarının, Itamar Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesinden ve ilgili eserin çevirisinin çocuk edebiyatı türü altında erek kültüre ve erek okura sunulmuş olmasının nedenlerinin ve bu sürecin olası sonuçlarının araştırılmasından oluşmaktadır.

Yüksek Lisans Bitirme Tezimin hazırlanmasında engin bilgisi, desteği ve sabrıyla beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Lale Arslan Özcan'a ve yüksek lisans öğrenimim boyunca değerli bilgilerini paylaşan ve her zaman yol gösteren bölümümüzün tüm değerli öğretim üyelerine teşekkür etmek isterim.

İstanbul; Temmuz, 2019

Berfu Durukan

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. ÇOĞULDIZGE KURAMI	4
2.1. Çoğuldizge Kuramının Temel Kavram ve Yöntemleri.....	4
2.2. Çoğuldizge Kuramı Çeviri Değerlendirme Normları	6
3. ÇOCUK EDEBİYATI VE ÇEVİRİSİ.....	9
3.1. Çocuk Edebiyatı Tarihçesi	9
3.2. Türk Çocuk Edebiyatı	15
3.2.1. 1940 Dönemi.....	20
3.2.2. 2000’li Yıllar.....	23
3.2.2.1. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın “100 Temel Eser”e Bakış Açışı.....	25
3.2.2.2. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın “100 Temel Eser”in Hedefliği Değerlere Eleştirel Bakışlar	27
3.3. Çocuk Edebiyatı Çevirisi	29
4. UYGULAMA BÜTÜNCESİ	32
4.1. Alphonse Daudet.....	32
4.2. Sabri Esat Siyavuşgil	34
4.3. <i>Lettres de mon moulin</i> Çevirilerinin Çoğuldizge Kuramı Işığında İncelenmesi	37
4.3.1. 1943 Basımlı Çeviri Eser	37
4.3.2. 2017 Basımlı Çeviri Eser	40

4.3.3. oğuldizge Çeviri Normlarına Göre Eser Karşılaştırması.....	42
4.3.3.1. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	45
4.3.3.2. Yabancı Sözcüklerin Kullanımı ve Aktarımı	47
4.3.3.3. Yerelleştirme	53
4.3.3.4. Paragraf Düzeni ve Cümle Yapısı.....	55
4.3.3.5. Kaba / Argo Kelimeler	59
4.3.3.6. Şiir Çevirisinde Erek Odaklı Yaklaşım.....	62
4.4. Verilerin oğuldizge Kuramı Çerçevesinde Yorumlanması	66
5. SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	81
Ek 1.	81
Ek 2.	81
ÖZ GEÇMİŞ.....	82

KISALTMALAR

n	: Çevirmen notu
bkz	: Bakınız
haz	: Hazırlayan
ev	: Çevirmen
s.	: Sayı
c.	: Cilt
bs.	: Basım
KM	: Kaynak metin
EM	: Erek Metin

1. GİRİŞ

Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Türk edebiyatında çocuk romanı olarak alınılması ve eserin iki dönem çevirisinin çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır. Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eseri, kaynak kültürde çocuk edebiyatı türü altında sınıflandırılmamaktadır. *Lettres de mon moulin*, Türkçeye *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla ilk olarak 1943 yılında yazar, şair, çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil tarafından çevrilmiştir. Çeviri eser, Türk çocuk edebiyatı kapsamında yer almaktadır ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 100 Temel Eser'de listesine alınmıştır. *Değirmenimden Mektuplar*'ın bir çocuk romanı olarak, Itamar Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesi ve bu araştırmanın artsüremli bulguları ışığında çeviri sürecinin, çeviri ediminin ve çeviri eserin nasıl bir değişimden geçmiş olduğunun ortaya çıkarılması tezin amacını oluşturmaktadır.

Tezin kapsamı, Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Sabri Esat Siyavuşgil tarafından *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla gerçekleştirilen çevirisinin 1943 ve 2017 yıllarındaki basımlarının, Itamar Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmesinden ve ilgili eserin çevirisinin çocuk edebiyatı türü altında erek kültüre ve erek okura sunulmuş olmasının nedenlerinin ve bu sürecin olası sonuçlarının araştırılmasından oluşmaktadır.

Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin çevirisinin çocuk edebiyatı türü içinde sunulmuş olmasının etki ve sonuçlarının araştırılmasının, çevirinin, toplum ve edebiyat bağlamındaki etkisini göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Alphonse Daudet, 29 Eylül 1869 yılında *Lettres de mon moulin* adlı kitabıyla adını tüm dünyaya duyurmuştur. Eser, Türkiye'de ilk defa 1943 yılında Remzi Kitabevi tarafından Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle yayımlanmıştır. Ardından, 1944 yılında Maarif Vekaleti Basımevi tarafından Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle tekrar yayımlanmıştır. 1944 basımında, 1943 tarihli çeviri eserde yer almayan yedi hikayeye ("Bixiou'nun Cüzdanı", "Şair Mistral", "İlahisiz Üç Ayın", "Portakallar",

“Milianah’da”, “Çekirgeler”, “Camargue’da”) yer verilmiştir. Daha sonra çeviri eser, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 4 Ağustos 2005’te yayınladığı genelgeyle, ilköğretim kurumlarındaki öğrencilerin okuması amaçlanan 100 Temel Eser Listesi’nde yer almıştır. Bu yılları takiben, kaynak eserin birçok çevirisi gerçekleştirilmiş, birçok farklı versiyonu Türk yayıncılığında yer bulmuştur.

Bu çalışmaya asıl konu olacak çeviri incelemeleri, kaynak eseri ilk kez Türkçeye kazandıran Sabri Esat Siyavuşgil’in 1943 Remzi Kitabevi ve 2017 Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - Hasan Âli Yücel Klasikleri Dizisi basımlarıdır. 1943 basımlı çeviri eseri tercih etme nedenimiz, Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin 1940’lı yıllardaki çeviri hareketi içerisinde ilk olarak Siyavuşgil’in çevirisiyle Türkçeye kazandırılmış olmasıdır. 1944 basımlı çeviri eser, eklenen hikayeler dışında 1943 basımlı çevirinin aynı basımıdır, bu nedenle incelememizde esas olarak 1943 tarihli çeviri eseri kullanmaya karar verdik. İncelememize konu olacak diğer çeviri eser ise 2017 tarihinde basılmış çeviridir. Bunun nedeni, bu çeviri eserin Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi altında yayımlanması ve Siyavuşgil’in çevirisiyle basılmış olmasıdır. Söz konusu çeviri eserleri tercih etmemizin nedeni, 1940 ve 2017 dönemlerinde yapılmış basımların devlet otoritesinin edebiyata ve çeviri faaliyetlerine doğrudan yansısı olan dönemleri temsil ettiğini düşünmemiz ve çeviri eserlerin bu yönleriyle çoğuldizge kuramı çerçevesinde incelenmelerinin bu konuda önemli veriler sağlayacağına olan inancımızdır.

Tezin kuramsal çerçevesini çoğuldizge kuramı oluştururken, izlenen yöntem de çoğuldizge kuramının belirlemiş olduğu çeviri normları düzleminde iki dönem çevirisinin karşılaştırmasından meydana gelmektedir. Araştırmamızın soruları şunlar olacaktır: Çevirmen, Daudet’nin *Lettres de mon moulin* kitabını çocuk kitabı türünün özelliklerini gözeterek mi çevirmiştir? Çocuk edebiyatı kapsamında çeviri eserde değişiklikler yapılmış mıdır? Dönem çevirilerinin karşılaştırılmasıyla, her iki dönemdeki genel çeviri anlayışı ve normları çeviri eserlere nasıl yansımış, çevirmen hangi çeviri stratejilerini bu norm ve anlayışlara uygun olarak benimsemiştir? Çevirmenin öznel olarak yapmış olduğu çeviri seçimleri ve stratejileri var mıdır; varsa nelerdir? Bu soruların cevaplarını bulmak için çeviri eser karşılaştırmalarından başka, yayınevleriyle yapılan görüşmelerden faydalanılacaktır.

Çalışmanın “Çoğuldizge Kuramı” başlığını taşıyan birinci bölümünde, Itamar Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramı ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Çalışmanın “Çocuk Edebiyatı ve Çevirisi” başlığı taşıyan ikinci bölümünde çocuk edebiyatı tarihçesi ve Türkiye’de değişen çocuk edebiyatı yaklaşımlarına ve çocuk edebiyatı çevirisinin ölçütlerine değinerek Türkiye’de 1940’lı yıllarda süregelen çeviri hareketine ışık tutulması amaçlanacaktır. Diğer bir aşamada, bu dönem değişimlerinin çeviri faaliyetlerine yansımaları incelenecektir. Bu merkezi çeviri yaklaşımının çocuk edebiyatına yansımaları, çeviri faaliyetlerinin devlet politikası açısından 1940’lı yıllardan günümüze süregelen yaklaşımı da bu çerçevede içinde ele alınacaktır. Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin Sabri Esat Siyavuşgil tarafından *Değirmenimden Mektuplar* başlığıyla gerçekleştirilen çevirisinin çocuk edebiyatı türü altında erek kültürde alımlanmış olması nedeniyle, tezin kuramsal çerçevesi içinde çocuk edebiyatının bir tür olarak temel unsur ve özellikleri belirlenecektir. Ardından Türkiye’de çocuk edebiyatı çevirisi çerçevesinde T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 100 Temel Eser’e yaklaşımı ve hedeflediği değer incelenerek, genel bir tablo çizilecektir.

Çalışmanın “Uygulama Bütüncesi” başlığı taşıyan üçüncü bölümünde, kaynak eserin iki dönem çevirisinin karşılaştırması çoğuldizge normları kapsamında gerçekleştirilecektir. Çeviri karşılaştırmasında yazarın ve çevirmenin tanıtılmasının ardından, çeviri eserin 1943 ve 2017 tarihli basımlarının sosyal ve kültürel bağlamı belirtilecektir. Çoğuldizge çeviri normlarına göre gerçekleştireceğimiz karşılaştırmada her iki çeviri eser kapak tasarımı, basım biçimi, eserlerde kullanılan genel dil düzeyi, niteliği ve biçim açısından karşılaştırılacaktır. Ardından çeviri eserler sözcüğü sözcüğüne çeviri, yabancı sözcüklerin kullanımı ve aktarımı, paragraf düzeni ve cümle yapısı, şiir çevirileri düzleminde karşı karşıya getirilecektir. Bu karşılaştırmadan elde ettiğimiz verilerin çoğuldizge kuramı çerçevesinde değerlendirilmesiyle bu bölüm sonuçlandırılacaktır.

Çalışmanın “Sonuç” bölümündeysen, çoğuldizge kuramı çeviri normları bağlamında gerçekleştirmiş olduğumuz çeviri eserlerin ve çeviri eserlerin basılmış olduğu dönemlerin betimlenmesinden ve karşılaştırmasından elde edeceğimiz veriler, çocuk edebiyatı çevirisi norm ve ölçütleriyle değerlendirilerek araştırma sorularımızın cevapları tartışılacak ve değerlendirilecektir. Tezin araştırma konusunun gelecek izdüşümleri ve önerilerle çalışmamız noktalacaktır.

2. ÇOĞULDİZGE KURAMI

2.1. Çoğuldizge Kuramının Temel Kavram ve Yöntemleri

Çoğuldizge kuramı, ilk kez İsrail Tel Aviv Üniversitesi'nde Edebiyat Kuramı ve Karşılaştırmalı Edebiyat Profesörü olan Itamaar Even-Zohar tarafından 1970 yılında açıklanmıştır. Even-Zohar, 1920'li yıllarda Çekoslovak yapısalcıları ve Rus biçimcileri tarafından oluşturulan çoğuldizge kuramını 1970'lerden itibaren kültür ve edebiyatın incelenmesi için bir araç olarak geliştirerek çoğuldizgenin tarihsel ve devingen bir süreç içinde yer aldığını savunmuştur¹. Itamar Even-Zohar çoğuldizge kuramının temelini 1978 yılında oluşturmuştur. Even-Zohar, *The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem* başlıklı makalesinde “çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesinde önemli bir işleve sahip olduğunu”² belirtir ve çeviri edebiyatın ayrı bir edebi dizge olarak incelenmesi gerektiğini vurgular. Söz konusu makalenin Türkçe çevirisi 1987’de, Prof. Dr. Saliha Paker’in imzasıyla *Adam Sanat* dergisinde yayımlanmıştır. Söz konusu makalesinde, Even-Zohar çeviri edebiyat için “yapısı ve işleviyle bir dizge oluşturan metinler topluluğudur”, ancak “çeviri edebiyat, başlı başına bir dizge değil, çoğuldizgenin tarihine tam anlamıyla katılan, onun bir parçası olan, çoğuldizge içindeki bütün ortak dizgelerle ilişki içinde bulunan bir dizgedir”³ demektedir.

Bu noktada “dizge” kavramına bir açıklık getirmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Çağdaş dilbilimin kurucusu İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure dilin “bir göstergeler dizgesi” olduğuna işaret etmiş, dilin kendi iç gerçekliğini araştırırken “dil, kendi düzeni dışında düzen tanımayan bir dizgedir”⁴ demiştir. Dilbilimde dizge

¹ Itamaar Even-Zohar, “Polysystem Studies”, **Poetics Today**, 11:1 (1990), 1
https://m.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--Polysystem%20studies.pdf [26.05.2019]
çev. Pınar Güzelyürek, “Polisistem Kuramına göre Türkiye’de 1940’lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), 20.

² Itamaar Even-Zohar, “The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem”, **Poetics Today**, (1978/revised 1990), 1,
https://www.academia.edu/19623528/Evan_Zohar_Translated_literature_in_the_Polysystem [26.05.2019].

³ Itamaar Even-Zohar, “Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu”, çev. Saliha Paker, **Adam Sanat**, (1987): 191.

⁴ Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. bs. (İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2007), 290.

kavramını tanımlayan Saussure, dilbilim alanına dil/söz ve eşsürem/artsürem ayrımlarını getirmiştir. Saussure dil/söz ayrımı yaparken “söz”ün kişisel niteliği üzerinde durmuş, “dil” toplumsal yönüne vurgu yapmıştır. Bu açıdan özellikle dilde eşsüremli incelemeleri ön plana çıkararak dilin dizgisel yapısını somutlaştırmıştır⁵.

Çoğuldizgeyi “yapılandırılmış bir bütün” olarak gören Even-Zohar, geliştirdiği ve temelde çeviri-edebiyat-kültür dizgeleri arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak sağlayan kuramdaki “çoğuldizge” kavramını şöyle tanımlar: “Birbiriyle kesişen ve kısmen örtüşen, farklı seçenekleri kullanan, ancak üyeleri birbirine bağımlı, yapılandırılmış bir bütün teşkil eden çoklu bir dizge”⁶.

Bu tanıma göre çeviri, edebiyat ve kültür her biri bağımsız birer dizgedir. Ancak bu dizgeler birbirlerine bağımlıdırlar ve pek çok noktada birbirleriyle kesişirler. Dolayısıyla bu iç içe geçmiş yapı bize bir bütünden yani çoğul bir dizgeden söz etme olanağı verir. Aynı biçimde, Even-Zohar çeviriyi “yapısı ve sınırları kesinkes belirlenmiş bir olay değil, belli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı bir etkinlik”⁷ olarak görmektedir.

Even-Zohar, dizge kavramını hangi anlamda kullandığını bir dizgenin hem eşsüremden hem de artsüremden oluştuğunu belirterek tanımlamaktadır. Even-Zohar, Saussure’ün öne sürdüğü eşsüremli dizge yaklaşımını onaylamayarak bu yaklaşımın metinleri ve olguları tarihsel süreçlerinden yalıtarak toplumsal evrim bağlamından kopardığını savunur⁸.

Kuramında devingen bir nitelik taşıyan, hem artsüremli hem de eşsüremliliği kapsayan bir yaklaşımı benimseyerek bunların her ikisinin de tarihsel boyutları olduğunu ve değişim sürecini açıklamakta ikisinden de yararlanılması gerektiğini savunmaktadır. Bu devingen yaklaşım içinde Even-Zohar’ın, devingen katmanlaşma adını verdiği merkez ve çevre ilişkileri bulunur⁹. Çeviri edebiyat, dizge içinde, merkezi ve çevresel konumlarda birbirleriyle sürekli bir etkileşim içindedir: Çeviri, bu dizgede geldiği konuma göre, etkin bir rol alarak yerel edebiyatı şekillendirebilir.

⁵ Vardar, **age**, 164.

⁶ Itamaar Even-Zohar, “Polysystem Studies”, **Poetics Today**, 11:1 (1990), 12
https://m.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--Polysystem%20studies.pdf [26.05.2019]
çev. Şehnaz Tahir Gürçağlar, “Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar, Eleştiriler”, **Çeviri Seçkisi I**, haz. M. Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 193-210.

⁷ Even-Zohar, **1987**, 200.

⁸ Even-Zohar, **1990**, 10-11.

⁹ Tahir-Gürçağlar, **age**, 194.

Dolayısıyla çeviri aracılığıyla yeni bir tür yerel edebiyata girebilir ya da var olan bir tür merkez konuma gelen çeviri edebiyat nedeniyle çevreye kayabilir. Merkez-çevre ilişkisinin açıklanması çeviri edebiyatın, genel edebiyattaki etkisinin anlaşılması açısından önemlidir. Even-Zohar, edebiyat çoğuldizgesi içerisindeki “merkez-çevre” ilişkisini şöyle açıklar:

“Çeviri yazının merkez konumda olması, etkin bir biçimde çoğuldizgenin *merkezini* biçimlendirmesi demektir. Böyle bir durumda çeviri yazın büyük ölçüde yenilikçi güçlerin bir parçasıdır ve edebiyat tarihinde önemli olaylar olurken bu konumda bulunuyorsa, bu olaylarla özdeşleştirilebilir. Özdeşleştirmeden dolayı olarak şu anlaşılır: Özgün eserlerle çeviri eserler arasında açık seçik bir ayrım bulunmaz ve en önemli çevirileri yapanlar, başta gelen yazarlar ya da başta gelen yazarlar arasına girmek üzere olan öncü yazarlardır. Bundan başka, yeni yazınsal örnekler meydana çıkmakta iken, çeviri, bu yeni örneklerin geliştirilmesini sağlayan araçlardan biri durumuna da gelebilir. Yabancı eser yoluyla yerli edebiyata, daha önce olmayan özellikler girer”¹⁰.

Merkez konumda “saygın görülen” eserler bulunurken, çevrede “saygın görülmeyen” eserler bulunmakta, bununla birlikte “saygın görülmeyen” eserler de merkez konuma geçebilmektedir¹¹. Bu konum değişiklikleri ve farklı türlerin edebiyat uzamına girişi, kimi türlerin de çevreye kayışı olgusu, edebiyata devingenlik getiren bir olgudur¹².

Bu bağlamlar oluşturulurken yargılayıcı, iyi ya da kötü gibi yaklaşımlardan kaçınılarak yazınsal birimlerin yani metinlerin evrimi ve onları çevreleyen tarihsel ve toplumsal ortamın betimlenmesi amaçlanır.

Çeviri edebiyat her zaman merkezde yer almayıp, çevre konumunda bulunabilir. Çeviri edebiyatın çevre konumunda bulunmasıyla “epigonik edebiyat”¹³ niteliği kazanır. Merkez ve çevre konumlarının koşulları birbirinin zıddıdır; bu bağlamda çeviri edebiyat ikincil etkinlik kavramını kazanır. Even-Zohar’a göre, “Birincil olanı yenilik içeren etkinlik, ikincil olanı ise yerleşik dizgenin devamını sağlayan etkinliktir”¹⁴.

2.2. Çoğuldizge Kuramı Çeviri Değerlendirme Normları

Çeviri değerlendirme bağlamında çoğuldizge kuramı içinde “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” normlarından bahsetmek gerekir.

¹⁰ Itamaar Even-Zohar, “Polysystem Theory”, **Poetics Today I**, (1979): 293-294’ten çev. Şehnaz Tahir Gürçağlar, “Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar, Eleştiriler”, **Çeviri Seçkisi I**, haz. M. Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 193-210.

¹¹ Tahir-Gürçağlar, **age**, 195.

¹² Even-Zohar, **1979**, 303-304.

¹³ Even-Zohar, “epigonik edebiyat”ı önceden egemen olan normları zamanla merkezden çevreye kayan, hatta kullanılmaz hale gelen, durağanlaşan bir edebiyat olarak tanımlar. Even-Zohar, 1990, 17.

¹⁴ Even-Zohar, **1979**, 304.

“Çeviri etkinliği merkez konumu alarak yeni birincil örnekler yaratma sürecine katıldığı sırada, çevirmenin başlıca uğraşı kendi edebiyatında hazır örnekler arayarak kaynak metinleri bunlara göre aktarmak değildir. Çevirmen bunun yerine, yerli uzlaşımları çığnemeyi göze alır”¹⁵.

Even-Zohar yukarıdaki tanımlamasında çevirmenin bu edimini “yeterlilik” normu olarak adlandırarak, çevirmenin kaynak metne sadık kaldığını, kaynak yazında egemen olan dil ve biçimleri erek yazına aktardığını dile getirir. Öte yandan, “yeterlilik” bakımından çoğuldizge çeviri normları erek yazında yabancı bulunup kabul görmeyebilir ve yazınsal birimler erek yazında kendilerine yer bulamayabilir. Lakin aksi gerçekleşirse erek yazın yeni akımlar, yeni söylem ve biçimler kazanarak “durağanlık”tan kurtulur. Çeviri edebiyat çevre konumdayken, çevirmen ediminde “yeterlilik” normunun tam tersi gerçekleşir. Bu durumda çevirmen kaynak metni erek metne aktarırken, erek dizgede hazır olan aktarabileceği en uygun ikincil örnekleri kullanır¹⁶.

Even-Zohar’a göre, çevrilecek kaynak eserlerin seçiminde çoğuldizgenin içinde bulunduğu durum oldukça etkilidir. Hatta çeviri, kültürleri ve edebiyatları uluslararası uzamda etkileyecek işleve sahiptir. Even-Zohar, çeviri eserlerin “erek edebiyat tarafından seçilişleri” ve “yerli edebiyattaki ortak dizgelerle arasındaki ilişkilerin bir sonucu olan özgül “norm”ları, davranışları ve politikaları benimsemeleri” doğrultusunda birbiriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir¹⁷. Even-Zohar’a göre bir çeviri edebiyatın merkez konuma gelmesi üç koşula bağlıdır:

- a) çoğuldizge henüz oluşmamışken, ya da başka bir deyişle, edebiyat henüz “genç” ve yerleşme sürecinde iken;
- b) edebiyat ya “çevresel”, ya “güçsüz” ya da her iki durumda iken;
- c) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken¹⁸

Çeviri edebiyatın erek çoğuldizge içerisinde merkezi konuma geçmesine verebileceğimiz örneklerin arasında Tanzimat’tan (1839) sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılılaşma sürecine girmesiyle birlikte Fransız Edebiyatı’nın o dönemde “merkez” ya da “saygın” konuma gelmesi yer alabilir.

Saliha Pakar, “Türkiye’de Hamlet” adlı incelemesinde Fransız yazın çevirilerinin tarihsel çoğuldizge içerisinde merkezi konuma gelmesine şu şekilde değinir:

¹⁵ Even-Zohar, 1978, 196-197.

¹⁶ Even-Zohar, 1978, 197.

¹⁷ Tahir-Gürçağlar, age, 126.

¹⁸ Even-Zohar, 1978, 193.

“Tanzimat’tan (1839) sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılılaşma sürecine girmesiyle birlikte çoğunlukla Fransız roman ve oyunlarından yapılan ilk çeviriler ancak 1859’dan sonra görüldü. Batı’ya yönelen ilk Tanzimat kuşağı, çeviri yoluyla yerli edebiyata roman ve tiyatro gibi yeni türleri ve yeni şiir biçimlerini bundan sonra tanıtmaya başladı. Tanzimat reformları, 1839’dan itibaren Osmanlı tarihinde Fransız eğilimli resmi bir Batılılaşma sürecini başlatırken Osmanlı toplumu ilk kez Avrupa etkisine açılıyordu.”¹⁹

Bu bakış açısında, çeviri-edebiyat-kültür dizgeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çerçevesi içinde, Even-Zohar’ın ortaya koyduğu “kültür repertuarı” kavramını irdelemek gereklidir. Repertuarlar “doğal bir evrim içinde” gelişebileceği gibi, “kasten” amaca yönelik bilinçli ve çaba harcayan kişilerce de değiştirilebilir. Even-Zohar, bu kişilere “sociosemiotic entrepreneurs”²⁰ adını verir²¹. Örneğin, Tanzimat süreciyle birlikte Türk erek kültüründe amaca yönelik bilinçli bir repertuar girişiminin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Even-Zohar’a göre kültür repertuarının oluşturulmasında iki yol vardır: yaratım (invention) ve dışarıdan alım (import). Bu yöntemlerin başarılı olmasıyla bir “transfer” yani aktarım gerçekleşir ve repertuarın bir parçası haline gelirler²². Bu bakımdan, aktarımın rolü toplumların ve kültürlerin kaderi için genelde büyük önem arz etmektedir.

Ayşe Banu Karadağ’ın *Çevirinin Tanıklığında Medeniyetin Dönüşümü* adlı eserinde değindiği üzere Tanzimat’tan itibaren tarihsel bazlı araştırmalarda Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramı araç olarak kullanılmıştır:

“Tanzimat Dönemi edebiyat ve kültür çoğuldizgesinin durumu ‘devingen katmanlaşma’, ‘merkez-çevre ilişkisi’, ‘saygın görülen/görülmeyen edebiyat’, ‘birincil/ikincil edebiyat’, ‘aktarım’, ‘dışarıdan alım’, ‘yaratım’ ve ‘kültür repertuarı’ kavramları çerçevesinde düşünüldüğünde, bu sürece ilişkin yapılan çeviribilim odaklı araştırmaların Even-Zohar’ı temel alması şaşırtıcı değildir”²³.

Aynı örnekten yola çıkarsak, Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat dönemini takiben Cumhuriyet ve erken Cumhuriyet sonrası dönemde, kültür planlaması ve repertuar oluşmasında rol alan başlıca aktörlerden biri de çeviri edebiyattır.

¹⁹ Saliha Paker, “Türkiye’de Hamlet”, **Metis Çeviri**, (İstanbul: 1988): 21.

²⁰ Söz konusu terimin yaygın ve kabul gören Türkçe bir karşılığı olmadığı için terimi İngilizce olarak bırakmayı uygun gördük. Şehnaz Tahir Gürçağlar’ın “toplumsal-göstergesel girişimciler” karşılığını önerdiği bu kavramı kültür repertuarının oluşumunda rol oynayan toplumsal eyleyenler olarak açıklayabiliriz.

²¹ Tahir Gürçağlar, **age**, 249.

²² **age**, 249.

²³ Ayşe Banu Karadağ, **Çevirinin Tanıklığında Medeniyetin Dönüşümü**, (İstanbul: Diye, 2008), 103.

3. ÇOCUK EDEBİYATI VE ÇEVİRİSİ

3.1. Çocuk Edebiyatı Tarihçesi

Gerek zihinsel gerek ruhsal açıdan sağlıklı ve üretken nesillerin oluşmasında hiç şüphesiz aileyle başlayan pedagojik eğitim temel oluşturur; bu eğitim içinde çok önemli bir yer tutan çocuk edebiyatının misyonu ve rolü ise inkar edilemezdir. Çocuk edebiyatı Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşıl原因, eğitici bir edebiyat türü”²⁴ olarak tanımlanır. Bu çerçevede çocuk edebiyatının çocukların gelişim süreçlerinde, zevklerinin oluşmasında, duygularının ve düşüncelerinin gelişmesinde, yeteneklerin fark edilip geliştirilmesinde, öğrenimlerinde etkili olduğu söylenebilir²⁵.

İlk kez sanat ve edebiyatla tanışacak çocuğun doğru ürünlerle karşılaşması çok önemlidir. Zira bu ürünler yoluyla çocuk okur, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler geliştirmekte, okuma deneyimlerinin temelini atmaktadır. Çocuk kitaplarının sunabileceği psikolojik, duygusal, dilbilimsel ve edebi bileşenler sayesinde edebiyat, çocukların çevre okuryazarlığı geliştirmelerinde altyapı niteliği taşıyabilir. Server'e göre “Çocuk kitapları, duyarlılık kazandıran, düşünceyi geliştiren özellikleriyle, çocuklarda eleştirel okuma-düşünme becerisinin kültürel altyapısını oluşturmaktadır”²⁶. Bu yüzdendir ki, yazarlar kadar yazın çevirisini gerçekleştiren çevirmenlerin de bu bağlamda sorumluluğu çok büyüktür. Bu nedenle, çocuk edebiyatı yazarları sadece bir hikaye anlatmanın ötesinde kültürel değerlerin aktarımından da sorumludur.

Çocuk edebiyatının tarihsel gelişimine bakacak olursak, yazının ve yazılı bir kültürün olmadığı çağlarda sözlü kültür ürünleri nesilden nesile aktarılmaktaydı. Masallar, hikayeler, ninniler ve halk ozanlarının yazdığı manzum hikayeler kültürün, adetlerin, değerlerin ve tarihin birer koruyucu ürünleriydiler.

²⁴ Bkz. “Çocuk edebiyatı”, Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük.

²⁵ Alemdar Yalçın, Gıyasettin Aytas, **Çocuk Edebiyatı**, 5. bs. (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011), 11.

²⁶ Sedat Sever, **Çocuk ve Edebiyat**, 4. bs. (İzmir: Tudem Yayınları, 2008), 24.

“Hikaye anlatma asırlar boyunca bir nesilden diğerine bir toplumun geleneklerini ve inanışlarını aktarmanın temel yöntemi olmuştur. O devirlerde anlatılan hikayeler aslında büyükler içindi. Ama çocuklar da bunları dinleyip kendilerine uygun olanları benimserlerdi. Daha sonraları halk ozanları bu hikayeleri derleyip, toplumdan topluma taşıdılar. Balat yani şarkıyla hikaye anlatma, destan, epik gibi halk masalı türleri de böyle oluşmuştur...”²⁷

15. yüzyılda matbaanın bulunmasıyla sözlü edebiyat geleneğindeki kimi ürünlerin yazıya dökülmesi çocuk edebiyatına önemli bir kaynak sağlar²⁸. Ancak bu kaynaklar yalnızca sözlü edebiyat ürünleri değil, aynı zamanda kutsal kitaplarıdır:

“15. yüzyılda İngiliz matbacı Caxton ilk defa büyükler için küçük cep masalları basmıştır. Heyecan ve macera içeren bu kitapları İngiliz toplumunun halk tabakası okumaktaydı. Üst kesim ise *Hornbook* adı verilen ve boynuzdan yapılmış koruyucuların içine yerleştirilmiş tek sayfalık bakır levhalardan oluşan kitapları okuyorlardı. 18. yüzyıla gelinceye kadar İngiltere’de aşırı dinci bir akım olan Quakerizm vardı. Bu akım çocukların son derece sıkı bir disiplinle yetişmesini savunuyordu. Çocuklar için hazırlanmış kitaplar daha çok İncil’den kaynaklanan kitapları ve hikayelerin sonu hep ölümlle bitiyordu. Bu çocuk kitapları karamsarlık ve dindarlık aşıliyordu”²⁹

17. yüzyıl Fransa’sında ise, Charles Perrault çocuk kitaplarının babası olarak anılmaktaydı. Halk ağzında dolaşan masalları toplayıp, kısaltarak, çocukları için 1697 yılında derlediği *Les Contes de ma mère l’Oye* (*Kaz Ana’nın Öyküleri*)³⁰ adlı kitabında yayımladığı masallar içinde *La Belle au bois dormant* (*Uyuyan Güzel*), *Le Petit Chaperon rouge* (*Kırmızı Başlıklı Kız*), *La Barbe bleue* (*Mavi Sakal*), *Le Maître chat ou le Chat botté* (*Çizmeli Kedi*), *Cendrillon* (*Külkedisi*) birer dünya klasığı haline gelmiştir^{31,32}. Fénelon tarafından yazılan *Les aventures de Télémaque* asilzadelerin çocuklarına, bilhassa öğretmeni olduğu Bourgogne düküne hitaben yazılmış didaktik bir roman olma özelliğindedir³³ ve *Terceme-i Telemak* adıyla Tanzimat döneminde Türkçeye ilk çevrilen romandır³⁴. Jeanne-Marie Leprince de Beaumont, özellikle gençlere yönelik ilk hikayeleri yazmıştır. Aynı zamanda Gulliver, Don Kişot ve Robinson Crusoe da günümüzde bile ilgiyle okunan, filmleri çekilen edebi eserler arasındadır.

²⁷ “Çocuk Edebiyatı”, https://www.turkedebiyati.org/cocuk_edebiyati.html [26.05.2019].

²⁸ Bkz. Ezop Masalları.

²⁹ “Çocuk Edebiyatı”, **age**.

³⁰ Eser adlarının Türkçeleri çevirilmiş ve basılmış eserler için italik olarak, henüz Türkçeye çevrilmemiş olanlar için ise düz karakterle ve bizim tarafımızdan çevrilmiş olarak parantez içinde verilmiştir.

³¹ “Charles Perrault”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Perrault [26.05.2019].

³² Abdullah Al-Ghamdi, *Histoire de la Littérature Française à Travers Les Siècles*, 14, https://www.academia.edu/30242205/Histoire_de_la_litt%C3%A9rature_fran%C3%A7aise_%C3%A0_travers_les_si%C3%A8cles [26.05.2019].

³³ “Les Aventures de Télémaque”, <https://gallica.bnf.fr/essentiels/fenelon/aventures-telemaque> [26.05.2019].

³⁴ Sündüz Öztürk Kasar, *Impact de la Traduction à la Genèse du Roman Turc*, (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, 2003), 12.

Çocuk edebiyatı ayrı ve bağımsız bir edebiyat türü olarak, ilk kez 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve 20. yüzyılda saygı görülen bir tür olarak büyümüştür³⁵. “Aydınlanma Çağı” olarak adlandırılan 18. yüzyılda, edebiyatta artık rasyonalizm yani akıl ön plandadır. Bu devrin ürünlerinde felsefe ve bilimsel bilgi vardır. Bu dönemin ilk yarısında, yeni türler ortaya çıkmış ve gazetelerde felsefi hikayeler, makaleler basılmaya başlanarak bir anlamda düzyazı türünün ilk ürünleri verilmiştir³⁶.

18. yüzyıl Fransız edebiyatına damga vuran düşünürler arasında Montesquieu, Voltaire, Diderot, J.J. Rousseau ve Buffon’u sayabiliriz. Bu düşünürler yazılarında insan haklarından, özgürlükten, adaletten söz etmişlerdir. Sonunda bu düşünceler meyvesini vermiş ve 1789’da Fransız İhtilali olmuştur. Ama özellikle Rousseau, çocuk eğitimi konusunda yüzyıla damgasını vuracak *Emile ou De L’Education* (1762) adlı yapıtıyla hem içinde bulunduğu dönemin normlarını hem de bu alanda daha sonra üretilcek ürünleri ciddi ölçüde etkilemiştir.

18. yüzyılda, bugün çocuk edebiyatı klasikleri arasına giren birkaç kitap daha yazılmıştır. Bunlardan ikisi, Daniel Defoe’nun *Robinson Crusoe* (1719-20) ve Jonathan Swift’in *Gulliver’s Travels* (*Güliver’in Gezileri*) (1726) adlı romanlarıdır. Bu yapıtlar bugün dünya çocuk edebiyatında önemli yer tutmaktadır. Oysa ikisi de çocuklar için yazılmamıştır: 18. yüzyılın ortalarına kadar çocuklara yönelik özel bir ilgiden ve özel bir edebiyat alanından söz etmek mümkün değildir. Bu dönemde çocuklar, küçük yetişkinler olarak görülürlerdi. J.J. Rousseau gibi Aydınlanma Çağı düşünürlerinin öne sürdüğü tezlerle Sanayi Devrimi’nden sonra orta sınıf güç kazanmış. İşçi sınıfının oluşması ve beraberinde kadın hakları gibi hakların gündeme gelmesi, çocukların da hakları olabileceği gibi düşüncelerin tohumlarının atılmasını sağlamıştır

19. yüzyıl, Fransız edebiyatında yüzyılın başından ortalarına kadar olan yarım asırlık dönemde Romantizm’in hakim olduğu bir dönemdir. Fransız Devrimi, Romantizm akımının ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır. Mutlak Monarşi döneminin Klasisizm eserlerine hayat vermesi gibi. Klasisizm’e tepki olarak

³⁵ “Childrens Literature”, <https://www.britannica.com/art/childrens-literature> [26.05.2019].

³⁶ Michel Manson, “Informer, louer, critiquer : la presse française et la littérature de jeunesse de 1750 à 1800”, *Critiquer la littérature de jeunesse : histoire et actualité*, 24. bs. (2008), 1, https://www.academia.edu/25992415/_Informer_louer_critiquer_la_presse_fran%C3%A7aise_et_la_litt%C3%A9rature_de_jeunesse_de_1750_%C3%A0_1800_ [26.05.2019].

doğın Romantizm hürriyet, eşitlik, demokrasi arzularını dile getirmiştir. Aslında Hümanizm döneminden beri ortaya çıkan birey kavramı, toplumu şekillendirmeye başlamıştır³⁷.

Bu devirde Romantik akım sadece edebiyatı değil, resim ve müzik gibi diğer güzel sanatları da etkilemiştir. Çocuk edebiyatı 19. yüzyılda güçlenerek devam etmiştir. Bu yüzyılda eğitim yayıncıları ortaya çıkmıştır. İlk olarak ders kitaplarında uzmanlaşan Louis Hachette, Sanayi Devrimi'yle hızla gelişen demiryolları beraberinde edebiyata yeni bir alan kazandırmıştır: Bundan böyle tren istasyonlarında *kiosk*'lar açılmış ve "Bibliothèque des Chemins de fer" yayın dizisini çıkararak kitap satışına başlamıştır³⁸. 1843'te Jules Hetzel *Nouveau magasin des enfants* adlı dergiyi yayımlamıştır. 1864'te sürgünden döndükten sonra, ailecek okunabilecek *le Magasin d'éducation et de récréation* adlı dergiyi yayımlamış; bilim ve kurguyu harmanlamak, hayal gücünü pedagojinin hizmetine sunmak amacıyla bilim insanları, yazarlar ve çizerlerle işbirliği yapmıştır. Pozitivist bir iklimde zor olsa da, bilimkurgunun dehası sayılan Jules Verne'le tanışması sayesinde, Hetzel edebiyatta yeni bir tür yaratmayı başarmıştır. 1865 yılında ise Lewis Carroll'ün *Alice au pays des merveilles (Alice Harikalar Diyarında)* adlı eseri yayımlanmıştır³⁹.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen Romantizm'in "ideal" kavramı geri kalmıştır. Gerçekçilik akımıyla birlikte tarihsel, etnik ve psikolojik gerçeklik ön plana çıkmıştır. Sosyal ve ekonomik alandaki değişimle birlikte bireyin özel ve aile hayatındaki şartların da değiştiğini savunan sanatçılar ve edebiyatçılar, romanın da bu duruma ayak uydurduğunu söylerler. Toplumun değişmesiyle birlikte eskiden çok ilgi gören fantastik, hayal ürünü türler yerlerini gerçek hayattan hikayeler anlatan romanlara bırakmışlardır. Bu dönemin temsilcilerinden, daha sonraki yüzyıllarda Dünya Klasikleri arasında çocuk edebiyatında önemli yer tutacak Honoré de Balzac, Victor Hugo ve Stendhal gelmektedir⁴⁰.

19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Natüralizm'in kurucusu olarak kabul edilen Émile Zola'ya göre Natüralist eserler hayatı bilimsel bir gerçeklikle aktarmalı, nesnel bir

³⁷ Al-Ghamdi, *age*, 34.

³⁸ Elisabeth Parinet, "Les bibliothèques de gare, un nouveau réseau pour le livre", *Romantisme*, 80. bs. (L'édition populaire, 1993), 95-96, https://www.persee.fr/doc/roman_0048-8593_1993_num_23_80_6212 [26.05.2019].

³⁹ Marie Galvez, "«Éducation» et «récréation» : Pierre-Jules Hetzel (1814-1886), figure majeure de l'édition pour la jeunesse au XIXe siècle", <https://gallica.bnf.fr/blog/07092017/education-et-recreation-pierre-jules-hetzel-1814-1886-figure-majeure-de-ledition-pour-la> [26.05.2019].

⁴⁰ Al-Ghamdi, *age*, 51.

duruş sergilemelidir. Ancak bu akım bir süre sonra gerçeği aktarmayı aşırılığa vardiran örnekler de vermiştir. Natüralizm’e, Gerçekçilik’in daha ileri düzeye ulaşmış biçimi de denebilir. Natüralizm doğayı anlatırken deney yöntemine başvurması nedeniyle Gerçekçilik’ten ayrılır. Natüralistler kişi ve olaylara, bir bilim adamı gözüyle yaklaşırlar. Zola, “bir romancının gözlemci ve deneyci bir bireyden oluştuğunu” düşünür ve şöyle der:

“Gözlemci ve deneyci, insanın gücü ve mutluluğu için çalışan ve yavaş yavaş onu doğanın efendisi yapan tek kişidir. Asalet yok, onur yok, güzellik yok, ahlak yok, bilmemek, yalan söylememek, birinin sanki hata ve kafa karışıklığına daha da fazla yaklaştığını iddia etmek gibi... Tek büyük ve ahlaki eserler gerçeğin eserleridir”⁴¹.

Çalışmamıza konu olan, sonradan çocuk edebiyatında önemli bir yer etmiş olan Alphonse Daudet’nin yanı sıra Guy de Maupassant, Goncourt Kardeşler ve Alexandre Dumas gibi önemli yazarların eserleri bu döneme damga vurmuştur.

19. yüzyıl Fransa’sının en ilginç yazarlarından biri, hikayeleri tüm yüzyılın ilgi alanını ve tekniklerini yansıtan Alphonse Daudet’tir. Dönemin en ünlü hikayesi *Lettres de mon moulin* romantik, pitoresk bir fantezi yaratmıştır⁴².

Fransız çocuk edebiyatı 20. yüzyılda parlak bir döneme girmiştir. André Maurois’nın *Patapoufs et Filifers (Şişkolarla Sıskalar)* ile Antoine de Saint-Exupéry’nin *le Petit Prince (Küçük Prens)* adlı eserleri bu dönemin sevilen çocuk kitapları arasındadır. I. Dünya Savaşı’nın gölgesi altında basılan, eğitsel ve ahlaki öğelerle dolu bu iki esere, yetişkinlere yönelik yazılmış birer çocuk hikayesidir demek yanlış olmaz. 20. yüzyılın başlarında çocuk edebiyatı, ekonomik yayıncılığın genişlemesi için potansiyel bir hedefi temsil ediyordu. Savaştan sonra Fransız nüfusunun artması ve ailenin sosyal değerler kaynağı olarak yeniden keşfedilmesi, kitapların endüstriyel gelişimine de katkıda bulunmuştur. Aile hayatı planlanmaya başlanmış ve sosyal hayattaki stabil düzen ebeveynlerin çocuklarının geleceğine yatırım yapmalarına olanak sağlamıştır. Bunun etkili bir yolu da okuma kültürüdür. 20. yüzyılda çocuk edebiyatı önemli bir misyon üstlenmiştir: çocuk okurlarını eğlendirmek, eğitmek ve bilgilendirmek⁴³. 20. yüzyılda bir başka türün de önemli bir yere vardığını görüyoruz: Çizgi romanlar. Örneğin Herge’nin 1929’da çıkmaya başlayan *Tenten*’i

⁴¹ Émile Zola, **Le Roman Expérimental**, (Paris: Charpentier, 1902), 1-53, https://fr.wikisource.org/wiki/Le_Roman_exp%C3%A9rimental [26.05.2019].

⁴² “Short Story Literature”, <https://www.britannica.com/art/short-story#ref504349> [26.05.2019].

⁴³ Marietta Kovács, Beatrix Montagnon, “l’Enfant et sa Littérature Dans la Société Française”, **Verbum Analecta Neolatina**, XII/1, (Budapest: École Supérieure de Sciences Économiques de Budapest, 2010), 201, <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8518/file/12-1-13.pdf> [26.05.2019].

ile Goscinny'nin *Asteriks*'i (1959) ve *Red Kit* gibi seriler çocuklar tarafından çok sevilen ve izlenen çizgi romanlardır⁴⁴.

Dünya Savaşları arası dönemde, Fransa'da *le Père Castor* (Editör Paul Faucher koleksiyonu), Marcel Aymé'den *Les Contes du chat perché* (Terk edilmiş Kedi Masalları) ve Jacques Prévert'den bazı kitaplardan bahsedebiliriz. II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Avrupa'yı vuran ekonomik buhran sebebiyle, Hachette'in *yeşil kütüphane* ve *pembe kütüphane*⁴⁵ yayınlarını çoğaltmayı mümkün kılacak düşük maliyetli kitap yayımlamak için düz, sade kağıt kullanma fikri bu sayede ortaya çıkmıştır. Özellikle, Hachette'in bu kütüphane yayınlarıyla 1950'li yıllar roman serilerinin altın çağıdır⁴⁶.

20. yüzyılda, Amerikan etkisinin yayıldığı Batı ülkelerinin zenginliğine katkıda bulunacak olan bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin hızlı bir şekilde ivme kazandığı görülmektedir. Yazar dünyasında feminizmle birlikte okur kitlesinde kadın okurların sayısının artmasıyla basılı eserlerin dağıtımı ve yayılımı (cep kitapçıkları, okurlar nezdinde en iyi satanlar listelerinin ün kazanması) önemli bir hale gelmiştir. Ayrıca kitap, sinema, radyo ve disk daha sonra televizyon ve çizgi roman ve günümüzde bilgisayar eğlencesi ile artan bir şekilde rekabet etmektedir. 20. yüzyılın teknolojik devrimleri tüm dünyadaki zihniyetli değiştirmektedir⁴⁷. *Harry Potter*, *Lord of the Rings* ve *Da Vinci Şifresi* kitapları küresel bir başarı yaratmış ve bu başarı beraberinde bu kitaplar etrafında toplanan küresel bir okur kitlesi de yaratmıştır.

21. yüzyılın başından bu yana, küresel çapta ün kazanan fantastik ve bilim kurgu türü kitapların bir sonucu olarak gençlik literatürüne ilgi artmıştır: bazı çocuklarda okuma zevkini canlandırmış, kitapların satışlarının arttığı görülmüştür. *Harry Potter* ve *Lord of the Rings* serileri sinema filmleri, video oyunları ve manga türüne uyarlanmıştır⁴⁸. Japonya, sınırlarını açtığı II. Dünya Savaşı'ndan bu yana illüstratör sanatçıları açısından zenginliği ve çeşitliliğiyle pazardaki lider oyunculardan biri olarak öne çıkmaktadır.

⁴⁴ Isabelle Nières-Chevrel, "Faire une Place à la Littérature de Jeunesse", **Revue d'histoire littéraire de la France**, 1 / Vol. 102, (2002), <https://www.cairn.info/revue-d-histoire-litteraire-de-la-france-2002-1-page-97.htm#> [26.05.2019].

⁴⁵ Bkz. "La Bibliothèque Rose/Verte", <https://www.hachette.fr/editeur/la-bibliotheque-roseverte> [26.05.2019].

⁴⁶ Louise Daubigny, "La Littérature de Jeunesse", (2008), 12, <https://www.cairn.info/revue-d-histoire-litteraire-de-la-france-2002-1-page-97.htm> [26.05.2019].

⁴⁷ Al-Ghamdi, **age**, 89.

⁴⁸ Daubigny, **age**, 15.

3.2. Türk Çocuk Edebiyatı

Türkiye’deki çocuk edebiyatının gelişiminin dünya çocuk edebiyatıyla paralel bir gelişim gösterdiği söylenebilir. Ülkemizde çocuk edebiyatı kavramının ortaya çıkışı, eğitim konusuyla ilgili çalışmaların başladığı Tanzimat döneminde yapılmaya başlanan çeviri çalışmalarıyla olmuştur.⁴⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında önemli çalışmalar olmuştur. 1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olarak kabul edilmesi doğal olarak ilgiyi çocuklara ve çocuk edebiyatına yöneltmiştir. Bu konuda pek çok bilimsel araştırma yapılmıştır.

Tanzimat döneminde Türkçeye kazandırılan yapıtların pek çok türün, yapıtın önünü açtığı bilinmektedir. Aynı durum çocuk edebiyatı için de söz konusudur. Dolayısıyla çeviri edebiyat, çocuk edebiyatı için de kaynak olmuştur.

Çocuk ve gençlik edebiyat bilimi alanında ülkemizde pek çok önemli çalışma ve incelemeye imza atan Prof. Dr. Necdet Neydim, Tanzimat dönemindeki bu hareketi şu şekilde özetlemektedir:

“19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan modernleşme süreci toplumsal paradigmada değişimler yaratmış ve bu değişim çocuk anlayışını, bununla birlikte çocuk edebiyatı anlayışını da değiştirmiştir. Bu bağlamda değişimler geçiren toplumlar -tarihsel süreçte hep böyle olmuştur- kendilerinde olmayan edebiyat ürünlerini çeviri yoluyla kendi dillerine kazandırmışlardır. Osmanlı döneminde bir aydın hareketi olarak başlayan modernleşme süreci ve buna bağlı olarak çocuk edebiyatı eksiklerini çeviri yoluyla gidermeye çalışmış ve kendi aydınlanma hareketine örnek aldığı Fransız aydınlanma ürünlerini -hem yetişkin edebiyatı ve hem de çocuk edebiyatı olarak- kendi diline kazandırmaya girişmiştir. Bu çabada dönemin aydınlarının Fransızca bilmelerinin de önemli bir etkisi vardır. Çeviriler amaçlanan aydınlanma sürecine önemli katkılar sağlamışlar ve modern toplum yaratma yolunda işlevlerini yerine getirmişlerdir”⁵⁰.

Saliha Paker’in “Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatı’ndan Çeviriler” adlı çalışmasında aşağıdaki şu betimlemeyle Tanzimat dönemine ve çeviri hareketine bakış açısını paylaşır:

“Tanzimat, 1839 yılında başlattığı reformlarla Türk tarihinde yeni bir çıkış açmıştı. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren, Avrupa’daki bilimsel ve teknolojik ilerlemenin verdiği ilhamla başlayıp çoğu kez başarısızlığa uğrayan bir dizi çağdaşlaşma girişiminin sonucu olarak görülmesi gereken Tanzimat reformları, tartışmalı da olsa, resmi ve bilinçli Batılılaşmanın geri dönülmez ifadesiydiler. Bunun sonucu olarak, yerli edebiyat çoğuldizgesinde 1859’dan itibaren görülen değişiklikler, Batılılaşmayla başlayan kültür değişiminin ağır ilerleyen süreci içinde

⁴⁹ Tanzimat’tan önce sözlü edebiyat türü vardı. Bunlar da masal, bilmece, tekerleme, atasözleri, Nasreddin Hoca fıkraları olarak evlerde; Karagöz oyunları olarak da tiyatrodan mevcuttu.

⁵⁰ Necdet Neydim, “Türkiye’de Çeviri Çocuk Edebiyatının Gelişimi ve Bu Gelişimde Fransız Dili ve Aydınlanmasının Etkisi”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, s. 13, (Aralık, 2003): 79.

yer alıyordu. Tanzimat döneminde yazın yeniliklerine doğru atılan ilk adım, Fransız edebiyatından Türkçeye yapılan çevirilerdi”⁵¹.

Osmanlıların Avrupa edebiyatıyla teması çok daha önce başlamış olmasına rağmen, çoğunlukla Fransız roman ve oyunlarından yapılan ilk çeviriler ancak 1859’dan sonra görülmüştür⁵². Çeviri yoluyla yerli edebiyata roman ve tiyatro gibi yeni türler ve şiir biçimleri bu tarihten sonra tanıtılmaya başlanmıştır⁵³.

Bu dönem içinde halkın bilinçlenmesi ve eğitilmesiyle birlikte, Batı edebiyatından ve bilimsel eserlerinden çeviriler yapıldıkça, çocuk eğitimi ve psikolojisi konusunda daha fazla bilgilenilmiştir. Doğal bir süreçle çocuk eğitimi aydınların ilgi alanına girmiş, zaman içinde bu ilgi odağına çocukları ve çocukların yetiştirilmesini alan çalışmaların doğmasına yol açmıştır. Bu dönemde eğitimle ciddi olarak ilk ilgilenen padişah Abdülmecid’dir. 1845 tarihinde yayınladığı bir fermanda eğitim konusunda tedbir almak gerektiğini belirtir. Eğitimin en temel ilerleme alanı olarak belirlenmesinin ardından, Tanzimat döneminden başlayarak, tüm Osmanlı aydınları “yeni bir insan tipi”nin yetiştirilmesi gereğine inanmış ve bu konuda yazıp çizmeye başlamışlardır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, burada söz konusu olan çocuk eğitimi değil, halkın genel olarak eğitimiydi. Abdülhamid devrinin Maarif Nazırı Münif Paşa, çocuk eğitimi üzerinde duran ilk ciddi çalışmayı yayımlar. 1862 tarihinde *Mecmua-i Fünûn*’da yayımlanan “Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan” isimli makalesinde, oldukça çarpıcı bir biçimde neden önce çocuğun eğitilmesi gerektiğinin altını ısrarla çizer⁵⁴.

Namık Kemal, 1872’de yayınladığı “Aile” isimli makalesinde çocuğun ailede eğitilmesini şart koşar. Kemal’e göre çocuk önce evde eğitilmelidir ve tabii ki bu eğitimi verecek kişi de annedir. Dolayısıyla annenin eğitilmesi, çocuk eğitiminde öncelikle bir süreçtir. Kemal’in ideal çocuğu, ileride iradeli insan olacak çocuktur. Çünkü iradeli insan zayıf yönlerinin üstesinden gelmiş bir insandır ve vatani, hürriyeti uğruna her türlü fedakarlığı yapabilecek, hatta hayatından vazgeçebilecek kadar güçlüdür. Eğitim konusunda yapılan bu ilk çalışmaların çocuk edebiyatına

⁵¹ Saliha Paker, “Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler”, **Çeviri Seçkisi I**, haz. M. Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 23.

⁵² Öztürk Kasar, **age**, 9.

⁵³ Paker, 1988, 21.

⁵⁴ Alev Sınar, “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c. 4, s. 7 (2006): 179.

yansıması dolaylı olmuştur. Türkiye’de çocuk edebiyatına dolaylı yoldan hizmet eden bir başka faaliyet de çevirilerdir⁵⁵.

Çeviri edebiyatta, erek çoğuldizge içerisinde birincil konuma gelen Batı edebiyatı ve çevirmen kararlarını Ayşe Banu Karadağ *Çevirinin Tanıklığında Medeniyetin Dönüşümü* adlı eserinde şu şekilde betimlemiştir:

“Tanzimat’la birlikte başlayan modernleşme sürecinde benimsenen Batılılaşma ilkesi, Batı’yı çevirmek şeklinde de yorumlanabilir. Dönemin aydınları, Batı’nın, adeta bir metin gibi, “eksiksiz” ve “yanlızsız” bir çevirisini yapmak istemişlerdir. Bu çeviri sürecinde çoğunlukla kaynak kültür ve edebiyat dizgesine odaklanılmış, “muassır medeniyet seviyesine” ulaşmak için erek kültür ve edebiyat dizgesi gerçekliği genelde ikincil bir konuma getirilmiş, üretilen çeviri metnin hedeflenen erek okur kitlesinin temel özellikleri ve beklentileriyle nasıl ve ne derecede örtüşe(bile)ceğine çoğunlukla kaynak odaklı bir bakış açısıyla karar verilmiştir. Başka bir deyişle, çeviri stratejisi açısından genel olarak benimsenen yaklaşım oldukça kaynak odaklıdır”⁵⁶.

Akşit Göktürk’e göre amaç dil kültürüyle geleneklerinin yön verdiği çeviri tutumunun birçok örneğine 19. yüzyılda yani Türk edebiyatının ilk büyük çeviri döneminde rastlanılır. Roman biçimindeki ilk eser çevirisi, Yusuf Kâmil Paşa’nın Fénelon’dan 1859’da çevirdiği *Terceme-i Telemak (Aventures de Télémaque)* eseridir; özgün eser Türk kültürüne, Divan düzyazısının süslü, ağır, yabancı sözcüklerle, karmaşık dilbilgisi kurallarıyla dolu anlatımıyla özetlenerek aktarılmıştır. Daha da ilginç, çevirmenin bu serüven romanını Türk yazınının o günkü genel dizgesi içinde benzeri bir türe rastlanmadığı için, “aslı hikmet olan” bir “ahlak kitabı” olarak tanıtmayı, hatta Fénelon’un yapıtında, tasavvuf izleri yakalayıp bunları anlatmaya çalışmasıdır⁵⁷. Tanzimat döneminde toplumu aydınlatma ve bu amaçla sanatını kullanma sorumluluğunu hisseden aydın ve yazarların içinde bulundukları kültüre uygun şekilde çeviri stratejisi benimsedikleri düşünülebilir.

Terceme-i Telemak yayımlandığında büyük ilgi uyandırmış, Osmanlı Tanzimat yazını içinde yer almış, uzun bir süre okul kitaplarından eksik olmamıştır. Burada, çevirmenin kullandığı ağıdalı dil, dayandığı metin gelenekleri (ahlak kitabı), yabancı yapıtı özetleyerek sunma çabası, seslendiği okurun yazınsal alışkanlıklarını, beklentilerini, değer ölçülerini gözetmesi, erek dil ile kültürünün çeviriyi nasıl etkileyebileceğinin kanıtıdır.

Buna karşılık, 19. yüzyılın dilsel-kültürel bağlamında Batılı roman çevirileri, Türkçenin yazın tarihinde yeni bir türü, roman geleneğini başlatırlar. Victor

⁵⁵ age, 179.

⁵⁶ Karadağ, age, 26-27.

⁵⁷ Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, 8 .bs. (İstanbul: YKY, 2010), 54-55.

Hugo'dan, Daniel Defoe'dan, Chateaubriand'dan, Alexandre Dumes Père'den, Voltaire'den, Swift'ten, Alphonse Daudet'ten, Zola'dan değişik yazarların yaptıkları çevirilerle konuşma diline yönelik bir anlatı edebiyatının yolu açılır⁵⁸. Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami gibi ilk çevirmenlerin daha sonra roman yazmaya başlamış olmaları bu bakımdan ilginçtir⁵⁹. Bu örnek, Even-Zohar'ın çeviri edebiyatın merkez konumda olması durumunda en önemli çevirileri yapanlar, başta gelen yazarlar ya da başta gelen yazarlar arasına girmek üzere olan öncü yazarlardır savını destekler niteliktedir.

Batı edebiyatından çevrilen ikinci eser, Victor Hugo'nun *Les Misérables* eserinin çevirisidir. Türkçede *Mağdurin Hikayesi* adıyla, devrin ilk günlük gazetesi *Ruzname-i Ceride-i Havadis* gazetesinde 24 bölüm olarak tefrika edilmiştir. Bu çeviri eserin önemi, özgün eserin Fransa'da yayımlandığı (1862) dönemle hemen hemen aynı zamanda Türk okuyucusuna sunulmuş olmasıdır. Bir müddet sonra, Şemsettin Sami tarafından bugünkü adıyla anılacak olan *Sefiller* başlığıyla okurla buluşur. Yusuf Kâmil Paşa'nın *Terceme-i Telemak*'taki tutumunun tam tersine, sade bir dil ve yapmacıksız bir anlatımla -yani o zamanın gazete diliyle- kaleme alınmıştır⁶⁰.

Şemsettin Sami, ünlü İngiliz romancısı Daniel Defoe'nun *Robinson* adlı eserini *Robenson* (1884) adıyla çevirmiş; eser, çevirmenin ön sözünde belirttiği gibi “yeni düşüncelerin ve şimdiki ilerlemelerin köhne münşiyane tarzla anlatılamayacağı” düşüncesiyle “anlatımı kitap şivesinden kurtarıp konuşma şivesine kalbetmiş”tir⁶¹.

Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* ve Jonathan Swift'in *Gulliver* adlı romanları, çocuk edebiyatı alanında çevirisi yapılan ilk eserler olmuştur. Aydınlanma çabalarının bir öykünme olarak ortaya çıktığı bu dönemde, bu çeviriler kaynak kültürde “çocuk ve gençlik kitabı” olarak yazılmamasına karşın aydınlanma döneminde bu edebiyat alanının ilk çeviri olarak kabul edilmiştir⁶².

Bu çevirilere örnek vermek gerekirse, ilk Jules Verne çevirisi olan *Seksen Günde Devr-i Âlem*'i (çevireni belli değildir/1876), *Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti*'sini (1878), *Merkez-i Arza Seyahat*'ı (1886), *Beş Hafta Balon ile Seyahat*'i (1889) gibi çevirileri

⁵⁸ “1880’le, Edebiyat-ı Cedide topluluğunun kurulduğu 1896 arasındaki on altı yılda, realist ve natüralist yazarlardan çeviriler yapılmaya başlanmıştır.” Cevdet Kudret, “İlk Adım: Çeviri”, **Çeviri Seçkisi I**, haz. Mehmet Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 21.

⁵⁹ Öztürk Kasar, **age**, 27.

⁶⁰ Öztürk Kasar, **age**, 25-27.

⁶¹ Kudret, **age**, 19-20.

⁶² Neydim, 2003, 80.

sayabiliriz. Bu çevirilerin ardından ilginç bir biçimde yetişkinler için yazılmış ama sonraki dönemlerde çocuk romanları olarak kabul edilmiş romanlar gelmiştir. Ahmet İhsan 1889-1904 yılları arasında 16 Jules Verne romanı çevirmiştir. Jules Verne romanları, hem Cumhuriyet öncesinde hem de Cumhuriyet sonrasında birçok defa daha, farklı çevirmenler tarafından Türkçeye çevirilecektir⁶³.

Tanzimat dönemiyle birlikte süreli yayın⁶⁴ olarak çocuk dergileri de yayımlanmaya başlamıştır. İlk yayımlanan çocuk dergisi *MümeYYiz* (1869) olmuş, çocuklara yönelik haftalık ya da aylık olarak gazete, mecmua, ceride, risale adları altında yayınlar yapılmaya başlanmıştır⁶⁵. Ardından yayın hayatına giren *Çocuklara Arkadaş* dergisi gerek biçimiyle gerek içeriğiyle 19. yüzyılda yayınlanmış önemli çocuk dergileri arasına girmiştir. 1881-1882 yılları arasından yayımlanan toplam on iki sayıda yer alan hikaye, fabl, fıkra, sohbet, mektup, makale ve özlü sözler türü metinlerde genel amacın, çocukları eğitmek ve onlara doğru olanı yapmaları konusunda öğütler vermek olduğu görülmektedir.⁶⁶

Tanzimat'ın önemli aydınlarından Ziya Paşa, Jean Jacques Rousseau'nun *Emile* adlı kitabını tercüme etmiştir. Bu kitapta Rousseau, doğuştan iyi olan çocuğun toplum tarafından bozulduğunu savunmakta ve çocuğun hayatı yaşayarak cinsiyetine uygun bir biçimde öğrenmesi gerektiğini anlatmaktadır. 1762 tarihinde yayımlanan ve o dönemde Batı'da hakim olan geleneksel eğitim anlayışının değişmesinde etkili olan *Emile* ancak yüz yıl sonra, 1872'de Türk okuyucusuna ulaşabilmiştir⁶⁷.

Türk çocuk edebiyatındaki boşluk, yabancı eserlerin çevirileri yapılarak doldurulmaya başlandıktan sonra, telif eserlerin sayısında da artış söz konusu olmuştur. Ahmet Mithat Efendi'nin *Hâce-i Evvel* (1870) ve *Kıssadan Hisse* (1871), Recaizade Mahmut Ekrem'in *Tefekkür* (1886), Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* (1890) adlı kitapları ile Tevfik Fikret'in *Şermin* (1914), Ziya Gökalp'in

⁶³ Selçuk Çıkla, "Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler", *Hece Dergisi*, (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 2015): 95.

⁶⁴ "1927-1928 yıllarında Sabiha Zekeriye Sertel, Mehmet Zekeriya Sertel ve Faik Sabri Duran'ın hazırlayıp bastırmış olduğu 4 ciltlik *Çocuk Ansiklopedisi*'ni de anmadan geçmeyelim. Yeni harflere geçişin yarattığı kriz ortamında çıkışına ara veren ansiklopedi 1937'de bu sefer Yeni Çocuk Ansiklopedisi adıyla 2 cilt daha yayınlanır. Edebiyatla olan bağı zayıf olmakla birlikte çocukların okuma serüveninde ilgi duyacakları konu başlıklarını da ihtiva etmektedir bu ansiklopedi." Çıkla, *age*, 96.

⁶⁵ Çıkla, *age*, 96.

⁶⁶ Arife Erdoğan, "Çocuklara Arkadaş Dergisi", (Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009), <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/8885> [26.05.2019].

⁶⁷ Sınar, *age*, 181.

Kızıl Elma (1915), Ali Ekrem Bolayır'ın *Şiir Demeti* (1923) adlı eserleri bu gruba dahildir⁶⁸.

Gerek yetişkin gerekse çocuk ve genç yazını için olsun, Cevdet Kudret'e göre bu dönemin belli başlı sorunlarından biri "dil", bir diğeri ise "güzel ahlaki değerler" aşılama kaygısıdır⁶⁹. Çeviri edebiyatın, çoğuldizgenin çevresinden merkeze doğru ilerleyişi, esas olarak düzyazı yoluyla, özellikle gazetecilikte kullanılan düzyazıyla sağlanmıştır. Öncesine baktığımızda, 19. yüzyıl ortalarında Osmanlı edebiyatı çoğuldizgesinde Divan şiiri ve düzyazısı belirgin biçimde "kemikleşmiş"ken, alt katmanlar da yenilik üretemez durumdadırlar. Tanzimat'ın önde gelen edebiyatçılarının bu durağanlığın bilincinde oldukları ve önlerinde açılmakta olan Batı edebiyatının yaratıcı güçlerini araştırma çabalarından açıkça anlaşılır⁷⁰. Ahlaki misyon bakımından ele alındığında ise, aydınlanma dönemi yeni toplumun gereksindiği yetişkinleri yaratabilmek için didaktik ve ahlaki bir tutum izlemiştir. Bu didaktik ve ahlaki tutum, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir⁷¹.

3.2.1. 1940 Dönemi

1928 Harf Devrimi'yle birlikte, kitaplar Latin harflerine çevrilmeye başlanmış ve bu yıllardan itibaren çocuk ve gençlerin eğitim ve gelişimlerinde ayrı bir misyon üstlenilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı açısından meydana gelen en önemli gelişme, 1940'lı yıllarda klasiklerin devlet imkanları aracılığıyla yoğun olarak çevrilmesidir. Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olarak (1938-1946) görev yaptığı bu yıllarda Batı klasikleriyle birlikte pek çok çocuk edebiyatı kitabı da Türkçeye çevrilmiştir. Bu dönemde kurulan Tercüme Bürosu, "Batı kültürünün başyapıtlarını Türkçeye kazandırarak kültürel açılım yaratmaya çalışmıştır"⁷².

Batı'yı mümkün olduğunca derinden özümsemek için bu dönemdeki çeviri yönteminin, ithal edilecek malzemenin hiçbirini göz ardı etmeyecek şekilde olabildiğince sadık, kolay okunabilir ve anlaşılabilir bir Türkçeye özgün metnin sanatsal, düşünsel ve estetik özelliklerini koruyarak çeviri yapmak şeklinde

⁶⁸ Çıkla, **age**, 95.

⁶⁹ Kudret, **age**, 21

⁷⁰ Paker, **2008**, 23.

⁷¹ Neydim, **2003**, 81.

⁷² Neydim, **2003**, 91.

belirlendiği görülmektedir⁷³. Bu dönemde görülen sözcüğü sözcüğüne çeviri yani “öteki”yi doğrudan alma ve özümseme çabası Tercüme Bürosu etrafında çevrelenen söylemi doğrular niteliktedir. Nitekim Türkiye tarihi boyunca en yoğun sözcüğü sözcüğüne çeviri ve en az yerelleştirme yöntemi kullanımı bu dönemde gözlemlenmiştir⁷⁴.

Saliha Paker, o dönem Shakespeare çevirilerinde izlenen politika ve yaklaşımını ve dönemin resmini şu şekilde çizmektedir⁷⁵:

“Maarif Vekaleti’nin 1939 sonlarında başlattığı “Dünya Klasikleri”ni Türkçeye çevirme projesini yönlendiren düşünceye denk düşüyordu. 1940’ta Maarif Vekaleti, üniversite öğretim üyeleri, yazar, eleştirmen, öğretmenlerin katılımıyla ‘yeterli’ çeviriler (yani kısaltılmış/özetlenmiş ve ikinci elden çeviriler yerine özgün kaynaktan yapılan tam çeviriler) yapılmasını sağlamak, aynı zamanda çeviri etkinlikleri için eleştirel bir forum işlevini gören aylık bir *Tercüme* dergisi çıkarmak üzere bir Tercüme Bürosu kurdu. Sevrük’e göre eksiksiz çevirilere gittikçe artan bir ihtiyaç vardı. Zamanın Maarif Vekili Hasan Âli Yücel de, ‘Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle’ başladığını söylüyor, ‘...diğer milletlerin edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu idrakinde tekrar etme’yi ‘... ehemmiyetli ve medeniyet davamız için müessir’ bulduğunu belirtiyor, Türk dilinin çeviri etkinliğinden büyük ölçüde yararlanacağına dikkati çekerek, devletin girişimiyle bir Tercüme Bürosu kurulmasındaki nedenleri bir kültür hedefine bağlıyordu. Ayrıca girişimci özel yayınevlerinin yokluğunda, çevirilerin yayınlanması için devlet yardımına ihtiyaç olduğuna da işaret ediyordu.”

Çalışmamızın inceleme konusu olan *Lettres de mon moulin* eserinin 1944 yılında Maarif Vekaleti tarafından yayımlanan çeviri eserinde, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün imzasını taşıyan bir ön sözün yer aldığını görüyoruz. İsmet İnönü, Ağustos 1941’de kaleme aldığı yazısında Türk okurlarına şöyle seslenmektedir:

“Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz”⁷⁶.

Bu doğrultuda görmekteyiz ki, çeviri edebiyatı bilinçli olarak devlet tarafından bir kültür planlaması içinde ciddiyetle gerçekleştirilmektedir. Bu da bizi Even-Zohar’ın ortaya koyduğu “kültür repertuarı” kavramına götürür. Tanzimat’tan bu yana erek kültür repertuarının, “doğal bir evrim içinde” gelişmediğini; amaca yönelik bilinçli

⁷³ Bülent Aksoy, “Translation as rewriting: the concept and its implications on the emergence of a national literature”, *Translation Journal*, s. 3, (2001): 5’ten aktaran Neslihan Kansu-Yetkiner ve diğ., “Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Çocuk Edebiyatındaki Çevre Odaklı Kültürel Sözcüklerin Çevirisine Niceliksel Bir Yaklaşım”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, 2018/2), 76.

⁷⁴ Kansu-Yetkiner ve diğ., *age*, 76.

⁷⁵ Paker, 1988, 28.

⁷⁶ Aphonse Daudet, *Değirmenimden Mektuplar*, çev. Sabri Esat Siyavuşgil, (İstanbul: Maarif Vekaleti Basımevi, 1944), ön söz.

ve çaba harcayan kişilerce bir repertuvar girişiminin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yine 1940'lı yıllar çocuk edebiyatı bağlamında, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1943-46 yılları arası çoğu çeviri olan 100'e yakın kitabı bastırıp dağıtması da dikkate şayandır.

1940'lı yıllardaki tek parti döneminde, aydınlanma ve çağdaşlaşma amacıyla reform ve devrimler gerçekleştirilmekte ve ulus-devlet kavramı çok etkin bir biçimde tüm siyasal yaşama hakim olmaktadır. Köy Enstitüleri'nin hayata geçirilmesi yine 1940 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından gerçekleştirilmiştir. Necdet Neydim çeviri etkinliğinin, Tanzimat döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de önde gelen yazarlar tarafından yürütüldüğünü belirtmektedir⁷⁷. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yazarların özgün eserler vermeye başlamasıyla birlikte, çeviri edebiyat yavaş yavaş merkez konumdan kaymaya başlamıştır. Ancak Batı kültürü hala merkezdedir. Dolayısıyla özgün eserlerde etkin olan yine Batı kültürü, dolaylı olarak da çeviridir. Cumhuriyet döneminde çocuklar için yazmamış ama çocuklar da dahil günümüzde bile ilgiyle okunan yazarlar ortaya çıkmıştır: Sabahattin Ali, Sait Faik, Reşat Nuri Gültekin, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Halit Ziya Uşaklıgil gibi.

1945 sonrası çok partili döneme geçişle birlikte sosyal konuları da kapsayacak biçimde değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Türk çocuk edebiyatına eserler kazandıran yazarlar arasında Kemalettin Tuğcu, Talip Apaydın, Mehmet Seyda, Gülten Dayıoğlu, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz gösterilebilir. Eflatun Cem Güney halk hikayelerini, masallarını ve efsanelerini özgün yapılarını bozmadan edebiyat eserlerine dönüştürerek çocuk edebiyatı açısından önemli bir atılım yaratmıştır⁷⁸. Danimarka'daki "Hans Christian Andersen Medal Kurumu" tarafından sanatçıya Andersan Payesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası verilmiştir (1956). Bu süreçte, yayınevleri de giderek artan şekilde çocukları edebiyat ürünleriyle buluşturma isteği göstermişlerdir. 23 Nisan 1945 tarihinde yayımlanmaya başlamış, en uzun süreli ve kaliteli çocuk dergisi olan *Doğan Kardeş*, başta dünya

⁷⁷ Neydim, 2003, 86.

⁷⁸ Bkz. *Açıl Sofram Açıl* (1949).

çocuk klasikleri olmak üzere pek çok eserin çevirisini yüksek kaliteli kitaplara dönüştürmüştür⁷⁹.

Even-Zohar, çevrilecek kaynak eserlerin seçiminde çoğuldizgenin içinde bulunduğu durum oldukça etkilidir ve çevirinin merkez konumda olabilmesi için üç ana koşulun yerine gelmiş olması gerekmektedir demektedir⁸⁰. Bu koşulları 1940’lı yılların Türk edebiyatı çerçevesinde ele aldığımızda, ilgili dönemde “merkez” konumunda bulunan “kemikleşmiş” bir Divan edebiyatının, aydınlanma dönemi reform hareketleriyle değişmeye başladığını ve Batı’nın çevrilmesiyle ikincil konuma gelmiş olduğunu söyleyebiliyoruz. Kendisini yenileyemeyen, güçsüz duruma düşmüş edebiyat, çeviri edebiyata başvurarak yeni yazın türleri ve anlatış biçimleri kazanmıştır. Türk çocuk edebiyatının Tanzimat’tan Cumhuriyet dönemine kadar olan süreci göz önüne alındığında; henüz hem genç hem de dönüm noktasında olan bir edebiyatın başka dil ve edebiyatın eserlerine ve yol göstericiliğine ihtiyaç duymuş olduğu görülmektedir. Yine bu bağlamda, 16. yüzyıldan itibaren Fransa’yla yürütülen ekonomik ve siyasi ilişkiler, yansımaları çeviri-edebiyat-kültür üçlemesinde de göstermiş; birçok Fransız yapıtı birincil konumda dilimize kazandırılmıştır.

3.2.2. 2000’li Yıllar

1968 öğrenci hareketlerinin etkisiyle eleştirel politik duruş, edebiyat eleştirisine bir zemin oluşturmuş ve edebiyatta siyasi ve sosyal içerikli yaklaşımların geliştirilmesinin önünü açmıştır. “İyi kitap” kavramının sorunsallaştırıldığı bu dönemde, çocuk edebiyatı daha büyük bir ciddiyetle ele alınmaya başlanmış ve çocuk edebiyatı ile eşitlik, özgürlük, estetik gibi kavramlar birlikte anılır olmuştur. Necdet Neydim’in de belirttiği üzere, 1970’li yıllar gerek çeviri gerekse erek yazında sol düşüncenin öne çıktığı yıllar olarak görülebilir.

80’li yıllarda ise sağ görüşlü yayınlar ağırlık kazanmış; dönemin yaygın siyasi tutumuyla doğru orantılı ilerlemiştir. 1970’li yıllarda daha fazla telif eser üretme amacıyla, “Yerli Çocuk Edebiyatı” oluşturma çabaları istenilen hedefe

⁷⁹ Nilüfer Tuncer, “Children’s literature in Turkey”, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, c. 9, s. 3, (1995): 268-269’dan aktaran Neslihan Kansu-Yetkiner ve diğ., “Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Çocuk Edebiyatındaki Çevre Odaklı Kültürel Sözcüklerin Çevirisine Niceliksel Bir Yaklaşım”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018/2), 62.

⁸⁰ Even-Zohar, 1978, 193.

ulaşamadığından, çeviri eserler önemini korumaya devam etmiştir⁸¹. *Milliyet Çocuk Dergisi*, *Tercüman Çocuk* ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan *Elma Şekeri* adlı dergiler dönemin öne çıkan çocuk dergileri arasında yer alır. *Metis Çeviri Dergisi*'nin kaynak çalışmasına göre 60-70 ve 80'li yıllarda, yapıtları en fazla çevrilen yazarlar Andersen (masallar), Grimms Kardeşler (masallar) ve Jules Verne (değişik türde kitapları) olmuştur⁸².

2000'li yıllara gelindiğinde, çeviri çocuk edebiyatı açısından dikkat çeken gelişme, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2004 tarihinde bir genelgeyle tanıttığı, sırasıyla orta ve ilköğretim için hazırlanan ve bir kısmı Batı klasiklerinden oluşan "100 Temel Eser" listelerinin yayınlanması olmuştur. Bu listedeki kitapların Bakanlık tarafından öğrencilere okutulmak üzere tavsiye edilmesinin ardından, klasikler yeniden çeviri yoluyla çok çeşitli yayınevlerinin basımlarıyla çocuklara sunulmuştur. Batı çocuk edebiyatı klasiklerinin, İslami öğeler öne çıkarılarak ve yerelleştirme yapılarak çevrilmesi, belki de Cumhuriyet tarihinin önemli çeviri tartışmalarından birinin konusu olmuştur⁸³.

Ülkede son yıllarda belirginleşen muhafazakar söylemin yansımaları özellikle 100 Temel Eser kapsamında Türkçeye çevrilen dünya çocuk klasiklerinde gözlemlenmiştir. Ülkedeki sosyal ve politik olaylara paralel olarak, çeviride süreç ve ürün açısından bir denetimsizlik, dolayısıyla bir çeşitlilik sürecinin yaşandığını söyleyebileceğimiz bu dönemde, telif gerektirmeyen eserler farklı yayınevleri tarafından çoğu kez İslami değerlerle bezenmiş bir yerelleştirme stratejisiyle tekrar tekrar basılmış veya yeniden yazılmıştır⁸⁴.

Bugün çocuk edebiyatı ayrı bir edebiyat türü olarak raflarda yerini almıştır. Çocuk edebiyatı bir uzmanlık alanı olarak edebiyat incelemelerinde yer bulmaktadır. Bunun yanı sıra çocuk kitapevlerinin, çocuklara özgün kütüphanelerin, fuarların çoğaldığını da görmekteyiz. Bugün Zeynep Bassa, Aytül Akal, Ayla Çınaroğlu, Feridun Oral, Behiç-Sevim Ak, Ümit Öğmel gibi başarılı resimli çocuk kitabı yazarlarımız bulunmaktadır. Ülkemizde resimli kitaplar çoğunlukla özel sektör tarafından

⁸¹ Necdet Neydim, "80 Sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı", (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000), 65-70.

⁸² Neydim, 2003, 87-90.

⁸³ Örneğin, bkz. Robinson Crusoe'nun Timaş Yayınları'ndan çıkan çevirisi içinde kaynak metinde olmayan İslami öğeler.

⁸⁴ Neslihan Kansu-Yetkiner ve diğ., *age*, 57-82

yayımlanmaktadır. Olumlu örneklerin yanında içerik, resimleme ve fiziksel özellikler yönünden olumsuz örnekler yayımlayan yayınevleri de maalesef mevcuttur. Genelde ticari amaçla piyasaya sürülen bu yayımların edebi değerleri tartışmalıdır, dolayısıyla “Çocuk edebiyatı” bölümümüzün en başında değindiğimiz, çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşıl原因, eğitici bir edebiyat türü niteliğine sahip olmaktan uzak oldukları görülmektedir.

Son yıllarda, çocuk ve genç okurları küresel çapta etkileyen fantastik ve bilim kurgu-tarih türündeki roman türleri yerli yazında da ilgiyle karşılanmış ve eş zamanlı çeviri faaliyetleri artmıştır. Bununla doğru orantıda, yayınevleri gençlik edebiyatı altında ayrı oluşumlar kurmaya başlamıştır.

Çocuklara yönelik e-kitaplar da teknolojinin gelişmesi ve kullanılan araçların değişmesiyle son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Ağustos 2009 tarihi itibarıyla dünyada 2 milyon civarında ücretsiz indirilebilen e-kitap bulunurken, Türkiye’de de çocuk edebiyatına ait e-kitapların üretilmeye başlandığını görüyoruz. İnternetin en bilinen online satış platformlarından www.idefix.com’da çocuk kategorisinde 2019 yılı itibarıyla 18,1543 e-kitap mevcuttur⁸⁵. Bu e-kitaplar masallar, hikayeler, şiirler, okulöncesi çocuklara yönelik boyama kitapları, oyuncak kitaplar ve beceri geliştirmeye yönelik kitaplardan oluşmaktadır. 2000’li yıllardan beri çocuk edebiyatının Türkiye’de hem nitel hem nicel olarak geliştiğini söylemek çok yanlış olmayacaktır.

3.2.2.1. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın “100 Temel Eser”e Bakış Açısı

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 59. Hükümet zamanında 19/08/2004 tarihli genelge ile ortaöğretim öğrencileri için Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin rehberliğinde okuyup inceleyeceği “100 Eser” listesi belirleyerek kamuoyuyla paylaşmış ve aynı genelgede ilköğretim okulları için de 100 Temel Eser listesinin belirlenip yayımlanacağını duyurmuştur. Bu genelge 4 Ağustos 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik tarafından basın toplantısı⁸⁶ aracılığıyla kamuoyuyla şu mesajların altı çizilerek paylaşılmıştır:

“Türk dilini öğretmek ve geliştirmek, okuma alışkanlığı kazandırmak olup, bu hedef, ...düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılaya gücü yüksek, yorum

⁸⁵ Bkz. İdefix e-kitap, <https://www.idefix.com/ekategori/e-kitap/cocuk-ve-genc/26257?Page=2> [26.05.2019].

⁸⁶ “İşte MEB’in 100 Temel Eser Listesi”, <http://www.haber7.com/egitim/haber/102562-iste-mebin-100-temel-eser-listesi> [26.05.2019].

yapan, analitik düşünen, sentez yapan, tartışan, doğruların; tek noktadan değil, çeşitli bakış açılarıyla bakmak suretiyle ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayışı gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değerlere sahip yüksek karakterli bireyler yetiştirmek...”⁸⁷

Bu amaç doğrultusunda geliştirilen bu proje kapsamında ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için Türk ve dünya edebiyatı ürünlerinden seçilmiş 100 eserden oluşan kitap listelerinin içinde: ilköğretim okulları için anonim ürünler dahil olmak üzere Türk edebiyatından 70, dünya edebiyatından 30 eser yer alırken, ortaöğretim okulları için oluşturulan listede ise anonim ürünler dahil Türk edebiyatından 73, dünya edebiyatından 27 eser yer almıştır.

Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik listede “yaşayan yazarların”⁸⁸ eserlerine yer verilmediğini açıklamıştır. Konuşmasında günümüz yazarlarının neden listede bulunmadığını açıklarken, günümüz yazarlarının da çok değerli olduğunu ancak onların görüşünde edebiyatın bir kaynak olarak görülmesi gerektiğini, dolayısıyla günümüz yazarlarına çocukların ulaşmasının kolay olduğunu ancak kaynağın ilk dönemlerine ait yazarlara da çocuklarımızın ilgi duymasının sağlanmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Çelik, amaçlarının 13. yüzyıldan itibaren ülkenin kültürel birikimini aktarmak olduğunu belirtmiştir: “Yaşayan yazarların” listede bulunmuyor oluşunun listenin ereği açısından bir eksiklik olmadığını dile getiren Çelik, “Ancak, bunun ticari boyutu olacağından, rant temin edildiği eleştirisine muhatap olmak istemiyoruz,” demiştir.

“100 Temel Eser”in amaçları arasında; okuma alışkanlığının kazandırılmasının ve gençlerin kelime hazinesinin geliştirilmesinin önemine de işaret eden Çelik, şunları söylemiştir:

“Türk milli eğitiminin en büyük problemlerinden birisi çocuklarımızın ilköğretim çağından itibaren kendi ana dillerini çok iyi öğrenmemeleri ve onlara öğretilmemesidir. Yeni müfredatımızda bu sıkıntıyı giderme hedefi konmuştur. Bunun için ciddi çalışmalarımız var. Ne yapıp edip çocuklarımıza kendi ana dillerini zengin bir kelime dünyası ve hazinesi kazandırarak öğretmek zorundayız. Kendisini ifade edemeyen bir nesil bize, Cumhuriyet’e yakışan bir nesil değildir. Bunu aşmak zorundayız.”

Listedeki kitaplarda çocukların anlamlarını bilmediği kavram ve kelimelerle karşılaşabileceğini de belirten Çelik, 100 kitabı da kapsayan bir sözlük hazırlanacağını bildirmiştir⁸⁹. Çelik, bu eserleri okurken bilmediği kelime ve

⁸⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, 100 Temel Eser Genelgesi, (Ağustos, 2005/70), <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1405.pdf> [26.05.2019].

⁸⁸ “İşte MEB’in 100 Temel Eser Listesi”, <http://www.haber7.com/egitim/haber/102562-iste-mebin-100-temel-eser-listesi> [26.05.2019].

⁸⁹ “İşte MEB’in 100 Temel Eser Listesi”, <http://www.haber7.com/egitim/haber/102562-iste-mebin-100-temel-eser-listesi> [26.05.2019].

kavramlarla karşılaşan öğrencilerin bu sözlükten yararlanabileceğini belirtmiştir. Ne var ki, araştırmamız sonucu böyle bir sözlüğün varlığına rastlanmamıştır.

3.2.2.2. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın "100 Temel Eser" in Hedefliği Değerlere Eleştirel Bakışlar

"100 Temel Eser" listesi yayınlandığı tarihten itibaren gerek STK'lar gerekse dönemin yazarları tarafından eleştirilerin odağı olmuştur. Eser listesini oluşturan eserlerin seçimi şu açılardan, çocuk yazını için uygun bulunmamıştır:

- Tavsiyeden çok zorunlu hale getirilmesi ve 100 eserle sınırlandırılması
- Çocukların günümüz yazarları ile tanışamaması
- Çoğu eserin yetişkin bakışına ve yetişkin dil dizgesine göre yazılmış olması
- Eski Türkçe, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin çocuk okur üzerinde ters bir etki yaratma olasılığı
- 100 yıllık geçmişi olan kimi metinlerde; barış, dostluk, kardeşlik, dünya vatandaşlığı gibi evrensel değer ve söylemlerin yara almasına yol açabilecek söylemlerin yer alması⁹⁰.

Eleştirilerin bir diğer odağı ise denetim yoksunluğuyla birlikte ideolojik öğelerin çeviri eserlere girmesi ya da yapılan çevirilerin çeviri normlarına uymamasıdır. 2003'te 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun, kaynak eğitim araçlarının Talim Terbiye Kurulu'nun onay alınmasını zorunlu kılan maddesinin ortadan kaldırılmasıyla 100 Temel Eser tartışmasının ortaya çıkmasının da temel nedeni olmuştur. Necdet Neydim, 2006 yılında *Radikal* gazetesinde "Masumiyetini Tamamen Kaybeden Seçki: 100 Temel Eser"⁹¹ adlı eleştiri yazısında belli başlı konularda eleştirilerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

- 1- Bu çeviriler çoğunlukla çeviri olmayan çevirilerdir. Çevirmeni belli olmayan, sadece hazırlayanı belirtilen metinler, var olan çevirilerden yola çıkarak ideolojik ya da dinsel amaçlar doğrultusunda yeniden oluşturulan metinlerdir ve çoğunun kaynak metinle ilişkisi çok azdır. Bazı metinlerde çevirmen adı yer almış ancak ön sözde çevirinin hangi amaçla yapıldığı ayrıntılı olarak vurgulanmıştır.
- 2- Bazı yayıncılar indirgenmiş metinlerden çeviri yapmış ya da metni çocuğa indirgeme çabasına girişmiş veya 96 sayfanın altında bandrol zorunluluğu olmadığı için birçok metin forma eksiltiyle kısaltılmış ve bu avantajdan yararlanma yoluna gidilmiştir.

⁹⁰ Bu eleştiriler, EĞİTİM SEN'in, "100 Temel Eser" Niçin Temel Eser Değil?" adlı incelemesinden derlenmiştir. **Eğitim Sen Bülten Eki**, (Mayıs 2009).

⁹¹ Necdet Neydim, "Masumiyetini Tamamen Kaybeden Seçki: 100 Temel Eser", **Radikal**, 2006, <http://www.radikal.com.tr/yorum/masumiyetini-tamamen-kaybeden-secki-100-temel-eser-790253/> [26.05.2019].

3-Klasikler sahibi toplum olan metinlerdir, başka bir deyişle sahihsizdirler. Bu nedenle denetlenmesi olanaksızdır. Şu anda 30'un üzerinde yayınevi bu klasikleri set olarak yayımlamaktadır ve 100'den fazla yayınevinin yayın yelpazesinde de klasikler vardır. Toplam olarak 2 bin 500-3 bin civarında kitaptan söz edilmektedir.

4-Bakanlık klasiklerin okunmasını önerirken ölçü koymamıştır. Bu nedenle 48 sayfalık *Robinson Crusoe* olduğu gibi 240 sayfalık olanı da vardır. Aralarındaki fiyat farkını ele alırsanız hangisinin okunacağını söyleyebilirsiniz. Ayrıca fiyat konusunda aynı kitabın 0.5 YTL olanından tutun da 16 YTL olanına kadar geniş bir yelpazesi söz konusudur.

5- Hem ucuz hem de müdahale edilmiş metinlerin okullara kolayca girmesini engelleyebilecek kişi ya da kurum yoktur. Kitapların üstünde "MEB Tavsiyeli 100 Temel Eser" damgası varken bunu engellemek mümkün değildir.

Listenin amaçlarından biri de çocuk ve gençlerde okuryazarlık alışkanlığının kazandırılması ve bu oranın artırılmasıydı. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2006-2007 yıllarında "Öğrencilerin Okuma Düzeyi" araştırmasının sonuçları arasında, öğrencilerin büyük bir kısmı bağımsız olarak kitap okumaya 13-14 yaşlarında başladıkları ifade edilmiş; öğrencilerin %10'unun hiç kitap okumadığı ortaya konmuştur. Buna ek olarak, klasik olan temel eserleri okuma oranı oldukça düşüktür.⁹² Çocuk Vakfı'nın (2009, s. 8) yayınladığı rapora göre, "100 Temel Eser" uygulamasının başlamasından sonra Türkiye genelinde öğrencilerin okuma alışkanlığına yönelik bir araştırma yapılmamıştır. "100 Temel Eser" uygulamasının temel hedeflerinden olan akademik başarının geliştirilmesi, okuma alışkanlığı kazandırılması, çocukların olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinin sağlanması, okuma becerisi geliştirilmesi gibi hedeflerin amacına ulaşp ulaşmadığıyla ilgili somut bir çalışma ortaya konulmadığı da dile getirilmektedir (Çocuk Vakfı, 2009, s. 9).

T.C. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan *İzleme ve Değerlendirme Raporu 2018*'de "100 Temel Eser" in okuma alışkanlığına kattığı değer ancak şu ifadeyle yer bulabilmiştir:

"Öğrencilerin okuma kültürünün gelişiminde okunacak kitapların seçiminde yol göstermesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, 2004 yılında ortaöğretim, '100 Eser' (MEB, 2014) 2005 yılında ise ilköğretim okullarını için '100 Temel Eser' genelgeleri ile kitap listeleri hazırlamıştır "100 Temel Eser" ve "100 Eser" listelerinde Türk ve dünya edebiyatından 100 seçme kitap bulunmaktadır. Kitap seçimi ile ilgili birçok yazar ya da kurum önerilerde bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmalar amaçlarında yer alan okuma kültürünün gelişimine destek vermesi açısından anlamlıdır".⁹³

Özetle, eleştirilerde ortak kanı listeyi öncelikli ve zorunluluk olmaktan çıkararak öneri niteliğine sokmaktır. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kurguladığı bu proje

⁹² MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, **Öğrencilerin Okuma Düzeyi**, (Ankara 2007), 45.

⁹³ T.C. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, **İzleme ve Değerlendirme Raporu 2018**, (Ankara: Tanıtıcı Yayınlar Dizin, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Genel Yayın No: 6645), 62.

başlangıçta konulan amaçtan sapmış ticari ve ideolojik amaçlar doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu eleştirilerin odağındaki T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 17.12.2018 tarihli ve 2018/17 No’lu Genelge’yle uygulamayı yürürlükten kaldırdığını aşağıdaki açıklamayla duyurmuştur:

“100 Temel Eser’le ilgili telif hakkı olmayan farklı yayınevlerinin listede yer alan eserlerin baskısını yapması, çeviri eserlerin içeriğine yönelik yaşanan çeşitli sorunlar, Bakanlığımızın patentli logosu bulunmamasına rağmen farklı tasarımlardaki ‘MEB Tavsiyeli 100 Temel Eser’ logolarının kullanılması ve bu logoların eser listesinde olmayan eserlerde de kullanılarak kamuoyunun yanılgıya düşürülmesi; eserlere ilişkin öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerimizden gelen görüş ve öneriler; konuyla ilgili akademik çalışmalarda yapılan tespitler ve uygulamaya yönelik Bakanlığımızca yapılan detaylı araştırma ve çalışmalar da dikkate alınarak uygulamanın yürürlükten kaldırılması ve öğrencilerimizin öğretmenlerimizin rehberliğinde Anayasa’ya, yasalara ve millî eğitimin temel amaçlarına ters düşmeyecek, millî ve insanî değerlerimizi içeren bütün eserlerden yararlandırılmaları 17.12.2018 tarihli ve 2018/17 No’lu Genelge ile uygun bulunmuştur”⁹⁴.

3.3. Çocuk Edebiyatı Çevirisi

Çocuğa edebiyat zevkini tattırmak ve gelecekte iyi bir okur yapmak amacıyla çocuk edebiyatı çevirisi, yetişkin edebiyatı çevirisi kadar önemlidir. Yeni okuryazar nesillerin gelişimini göz önüne alınca hem çevirmenler hem yayınevleri hem de çocuklara kitap seçen yetişkinler açısından sorumluluk gerektiren bir özel alandır. Daha da önemlisi, çocukların henüz gelişmekte olan anadili ve kültür ediniminde ilk adımı oluşturduğundan çocuk edebiyatı çevirisinin, diğer edebiyat türlerine göre ayrı bir konuma sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Çocuk edebiyatı çeviri etkinliğinde çevirmen bir yandan diller ve kültürlerarası bir aktarımdan sorumluyken, diğer yandan eserin çocuğa göre düzenlenmesi gerektiği koşuluyla eğitsel ve ideolojik nedenlerle ekleme, çıkarma, uyarlama gibi değişiklikler yapma durumunda kalabilmektedir. Bir dile ve kültüre özgü, aynı zamanda kaynak kültürdeki yazarın biçimini yansıtan öğeler, dillerin biçimsel farklılığından kaynaklanan nedenlerin de etkisiyle çevirmen, kaynağa bağlı kalma ile erek kültüre uyarlama ikilemiyle karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu biçimin erek dile aktarılmasında en önemli nokta, kaynak metnin kendi okurunda oluşturduğu etkinin erek okurda sağlanması ve çocuğun karşılaştığı çeviri ürününü, kendi dilinde doğal bir metin akışkanlığında okuyabilmesidir.

⁹⁴ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 17.12.2018 tarihli ve 2018/17 No’lu Genelge, <https://tegm.meb.gov.tr/www/ogrencilerimize-okuma-aliskanligi-kazandirmak-amaciyla-ilkogretim-ve-ortaogretim-ogrencileri-icin-tavsiye-niteliginde-belirlenen-100-temel-eser-listeleri-uygulamadan-kaldirilmistir/icerik/557> [26.05.2019].

Necdet Neydim, *Çeviri Çocuk Edebiyatı* adlı kitabında, bu görüşü destekler:

“Kaynak metinde, erek kültürdeki okuyucu kitlesinin alımlama sorunu yaşayacağı deyimler, kelime oyunları mevcutsa, kaynak metindeki özel isimler çocuk okuyucunun okuyamayacağı kadar karmaşıksa, olay örgüsünde ‘çocuğa uygunluk’ ilkesinin aksi unsurlar varsa çevirmen metne müdahale etme yolunu seçebilir. Bu durumda çevirmen kaynak metinde bazı düzeltmeler, eksiltme ya da çıkarmalar ve kimi zaman da yerileştirme gibi yöntemlerle çeviriyi çocuk edebiyatı dizgesine kazandırır”⁹⁵.

Çocuk edebiyat çevirisinde çevirmenin, kaynak metne sadakat ilkesi yerini, çocuk okurun karşılaşacağı farklı kültür ve değerlerin anlaşılmasında ve algılanmasında zorluk çekmemesi amacıyla erek kültür odaklı “kabul edilebilirlik” ilkesine bırakır. Çevirmene belirli bir özgürlük alanı tanıyan bu yaklaşımın sınırlarını belirlemek amacıyla Zohar Shavit, metni çocuğa uygun ve yararlı olarak düzenlemeyi ve olay örgüsünü ve dili, çocuğun kavrama düzeyine indirgemeyi öne sürmüştür⁹⁶.

Yetişkin edebiyat dizgesinde, saygın olarak görülen klasik eserlerin çevirisinde metne müdahale en az düzeyde kalırken birtakım istisnalar olabilmekte; klasik eser tanımı dışında kalan eserlerin her tür müdahaleye açık bırakıldığı görülmektedir. Bu durum, çeviri çocuk edebiyatında da görülmektedir. Çocuk kitaplarına, “çocuğun kavrama düzeyine” ve “çocuk dizgesinde izin verilen ahlak kurallarına” uygun olmak adına müdahalelerde bulunmaktadır⁹⁷. Böylelikle çocuklara uygun olmadıkları nedeniyle metinlerin bütünlükleri bozulmaktadır. Benzer bir şekilde, kimi metinlerde sadeleştirme yoluna gidilmekte, ancak yapılan bu değişiklikler kimi eserlerin işlevlerini, bütünlüklerini ve etkinliklerini bozmaktadır⁹⁸.

Aynı çizgide, Neydim çeviri ve telif kitaplar arasındaki görünür olumlu dengenin yanıltıcılığının klasiklerin yeniden basımlarından kaynaklanmakla birlikte kitapların, yaklaşık 140 yıldır okunmasının (ilk çeviriler 1870’lerde yapılmış), yeni anlayışların çocuk edebiyatında yeterince yer alamamasının da bu alanın en önemli sorunlarının başında geldiğini belirtmektedir⁹⁹. Nitekim de Dünya Klasikleri’nin çevirisi üzerinden “100 Temel Eser”e yöneltilen eleştiriler de benzer niteliktedir.

Neydim, kaleme aldığı yazısında çocuk edebiyatıyla ilgili şöyle devam eder:

⁹⁵ Necdet Neydim, *Çeviri Çocuk Edebiyatı*, (İstanbul: Bu Yayınları, 2003), 117.

⁹⁶ Zohar Shavit, “Çocuk Yazın Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi”, çev. Pınar Besen, *Metis Çeviri Dergisi*, (1991): 15.

⁹⁷ Shavit, *age*, 20-21.

⁹⁸ Shavit, *age*, 22-24.

⁹⁹ Necdet Neydim, “Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine”, *Varlık Dergisi*, (Temmuz 2006) <http://ceviribilim.com/?p=228> [26.05.2019].

“Çocuk edebiyatı dediğimizde, yetişkin edebiyatıyla benzerliklerinin yanında, kendine özgü özellikler içeren bir alandan söz ediyoruz demektir. Yazarı, çizeri, editörü, yayıncısı yetişkin olan bir alandır bu. Aynı durum, çeviri çocuk edebiyatı için de geçerlidir. Çevirmeni, editörü ve yayıncısı yetişkindir. Bir yapıtın edebi değer taşıyıp taşımadığına karar veren de yetişkindir. Metnin çocuğa göreliğini, yararlarını ve zararlarını belirleyen, ona sansür uygulayan ya da metne müdahale eden kişi, yazarıyla, çizeriyle, yayıncısıyla, eğitimcisiyle, kütüphanecisiyle, eleştirmeniyle yetişkindir. Bu durumda çevirmenin yükümlü olduğu iki önemli şey vardır: Çözümleyicilik ve duyarlılık. Burada kastedilen, metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapıtın sahip olduğu değerleri içermesi, yani yazınsal bir bütün yaratmasıdır.”

Ve dil ve anlatım kararları üzerine çocuk bakış açısından şu şekilde devam eder:

“Böyle bir bütünsellik içinde ulaştırılan kitaba, dolayısıyla çeviriye çocuğun yaklaşımını ele alırsak; çocuğun okuma davranışları, çeviri sürecindeki kararları da etkiler: Çocuk, genellikle okuduğu kitabın yazarına yetişkinler kadar dikkat etmez. Aynı yazardan okuduğu farklı metinler arasında doğrudan bağlantılar kurup yeni sonuçlara gitmez. (...) Çocuk, metni doğrudan kendi bağlamı içine yerleştirerek okur. Buna karşın çeviri, çocuk için yabancı dünyaya açılan bir penceredir. Çocuk edebiyatı çevirisinin çocuk için çok önemli bir boyutu da bu yolla edinilen yabancı dünya deneyimidir. Çocuğun, yabancı dünya deneyimini çeviri çocuk edebiyatı yoluyla yaşarken ne gibi tökezletici sorunlarla karşılaşabileceğini somut örneklerden yola çıkarak ele almak ve bu örnekleri erek odaklı bakışla karşılaştırmalı olarak değerlendirmek gerekir. (...) Bütün bunlardan yola çıkarsak çocuk edebiyatı çevirisinde metne müdahalenin, uyarlama ve kısaltmaların mümkün olabileceğini söylemek tarihsel bir gerçeklik olduğu kadar bilimsel bir gerekliliktir.”

Bu açıdan bakıldığında, çevirmen, çevirisinde sonsuz bir özgürlükten faydalanmaktan ziyade, metnin vermek istediği anlam bütünlüğünü okurun “tökezlemesini” engellemeyecek şekilde vermek amacıyla esere müdahalede bulunduğu sınırlı bir hareket kabiliyetine sahiptir. Bu da “metne sadakatsizlik değil, tersine ona duyulan saygıdır”¹⁰⁰.

Özetle gerek çevirmenler, çeviri eseri yayına hazırlayanlar gerekse çeviri eleştirmenleri ikilemle karşı karşıyadır: Sözcüğü sözcüğüne çeviri mi, yoksa görece erek dil ve kültür normlarına uyarlanmış çeviri mi? Bu noktada, çevirmen kararlarında çözümleyicilik ve duyarlılık oldukça önemli yer tutmaktadır kanısındayız. Çevirmenin, çeviri metnini söz konusu olan erek dilde yazılmış gibi çevirmesi ve edebiyat türleri arasında belki de en hassas olan çocuk edebiyatı gibi bir türün çevirisi konusunda, çevirmenin metnin bütününe bakıp ne tür metinlerin çocuğa ulaştırıldığına dikkat etmesi daha yerinde olacaktır.

¹⁰⁰ Neydim, 2006.

4. UYGULAMA BÜTÜNCESİ

Tezin kuramsal çerçevesini ele aldığımız “Çoğuldizge Kuramı” başlığını taşıyan birinci bölümünde kuramın temel ilke ve yöntemlerine, “Çocuk Edebiyatı ve Çevirisi” başlığı taşıyan ikinci bölüm dahilinde sosyal, politik ve kültürel paradigmlar beraberinde Fransa’da ve Türkiye’de değişen çocuk edebiyatı yaklaşımlarına ve çocuk edebiyatı çevirisinin ölçütlerine değindik. Tezin bu bölümünde Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin iki dönem çevirisini, çoğuldizge kuramı açısından incelemeye çalışacağız. Çözümleme bütüncesini konu alan üçüncü bölümde, çeviri eserler çoğuldizge dahilinde ortaya konulan çeviri normları bağlamında incelenecek; “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” bakımından değerlendirilecektir. Bu amaçla, çalışmada yalnızca çeviri eserlere değil, aynı zamanda biyografilere ve yan metinlere de yer verilecek; böylelikle çeviriler, tanıklıklar ışığında da incelenmiş olacaktır.

4.1. Alphonse Daudet

Edebiyata şiirle adım atan Alphonse Daudet 1858’de ilk eseri olan *Les Amoureuses* (*Aşk Kadınları*) adlı eserini yayınlamıştır. Dönemdaşı Zola’dan farklı olarak, Gerçekçilik akımını benimsemekle birlikte, şairliğinin de etkisiyle, üslubunu duygulu ve coşkun tutabilmeyi başarmıştır. İsmail Habib Sevük onu bu nedenle “şair ruhlu natüralist” olarak tanımlamaktadır:

“Zola dahi şair fitratlıydı, fakat o natüralist nazariyelerin ifratile kendini zorlayarak kalbine rağmen kafası ile katılaşmak istedi. Halbuki Daudet böyle yapmadı. O hem natüralizme hıyanet etmemenin hem de kendi kalbine tâbi kalmanın sırrını buldu”¹⁰¹.

Daudet *Le Petit Chose* (*Küçük Şey*, 1868) adlı ilk romanında çocukluğundan, daha sonra yazdığı *Jack* (*Jack*, 1876) adlı eserinde ise gençliğinden kesitlere yer vermektedir. Eserlerini etkileyen hiç şüphesiz Daudet’nin genç yaşlardan itibaren hayatla mücadelesidir: Daudet, bir ipek üreticisinin oğludur. 1849’da maddi sebeplerden ötürü babasının fabrikasını satması ve Lyon’a taşınması gerekmiştir. 1857’de ailesi tüm parasını kaybetmiş ve Daudet, üniversiteye gitme umutlarından

¹⁰¹ F. Özlem Bay, “Fransız Edebiyatından Yapılan İlk Edebi Çeviriler Üzerine Analitik Bir Uygulama”, (Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 59.

vazgeçmek zorunda kalmıştır. Güney Fransa’da bulunan bir komün olan Alès’teki bir okulda asistan öğretmen olarak altı ay boyunca çalışmış ancak işten çıkarılmıştır. Bu mutsuz dönemi, daha sonra yarı otobiyografik romanı *Le Petit Chose* için süslemeler ve eksiltmelerle kaleme almıştır. Yıl sonunda Paris’te ağabeyi Ernest’e katılmıştır. Daudet Paris’e adım atmasıyla kendini yazmaya adanmış ve dönemin revaçta olan bohem edebi çevrelere girmeye başlamıştır. Tek şiir kitabı *Les Amoureuses*’ü (Aşıklar, 1858) ilişki yaşadığı model Marie Rieu’ya adanmıştır. Rieu’yle olan uzun ve sıkıntılı ilişkisi, daha sonraları *Sapho* (1884) adlı romanına yansiyacaktır. Ayrıca gazetelere, özellikle *Figaro*’ya yazılar yazmıştır. 1860’ta, 19. yüzyılda Provence’in dilinin ve edebiyatının yeniden canlanmasının lideri olan Frédéric Mistral’le tanışmış ve bu arkadaşlık Daudet’yi kuzeyin entelektüel titizliğine karşıt bir dünyayla tanıştırmıştır: Güney Fransa’nın yaşam coşkusuyla dolu, tutkulu, sanatsal ve duygusal Provence dünyası¹⁰².

Daudet’ye uluslararası alanda ün kazandıran, *Lettres de Mon Moulin* (*Değirmenimden Mektuplar*, 1869) olmuştur. *Lettres de Mon Moulin* adlı eserin 1869 yılında yapılan ilk baskısına ön söz yazan Charles Sarolea, hikaye anlatımının Fransızlara özgü bir edebi tür olduğunu ve hiçbir hikayecinin Alphonse Daudet’ye eş olamayacağı gibi, Alphonse Daudet’nin hiçbir eserinin de *Lettres de Mon Moulin*’in başarısına ulaşamayacağını belirtmiştir¹⁰³. Sarolea, Daudet’nin oldukça genç yaşına (yaklaşık 25 yaşındadır) rağmen eserinde büyük bir ustalık gösterdiğine, eserinin bir genç yazar eseri olarak değil, olgunluğundaki bir usta yazar eseri olarak sınıflanması gerektiğine dikkat çeker. Sarolea, bu eserin sadece bir edebi başyapıt değil aynı zamanda bir tarih olduğunu belirtir¹⁰⁴.

Lettres de mon moulin içinde yer alan hikayeler, 1868’den itibaren *Le Figaro*, *L’Événement*, *Le Bien Public* ve *La Revue nouvelle* adlı dönemin önemli gazetelerinde tefrika şeklinde yayımlanmıştır. 1869 yılında, Paris Nelson Éditeurs Yayınevi tarafından basılmış ve 24 hikaye tek kitapta derlenmiştir.

Ardından, *Tartarin de Tarascon* (*Taraskonlu Tartaren*, 1872) eserini yazmıştır. Yazar bu son iki kitabında taşrayı ve taşralı insanların hayatını gerçekçi bir biçimle

¹⁰² Jacques-Henry Bornecque, “Alphonse Daudet”, <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-Daudet> [26.05.2019].

¹⁰³ Alphonse Daudet, “Introduction”, *Les Lettres de Mon Moulin*, (Paris: Nelson Editeurs, 1869), 3-11 <http://www.gutenberg.org/files/36780/36780-h/36780-h.htm> [26.05.2019].

¹⁰⁴ Daudet, 1869, 4.

kaleme almış, ancak bu taşralı halleri eğlenceli ve komik bir anlatımla okura ulaştırmıştır. 1872’de yayımlanan *Tartarin de Tarascon* adlı eseri, eserdeki maceracı kahramanın başarılı bir şekilde kendini beğenmiş ama naif bir karikatür çizmesiyle günümüzde takdir edilse de, o dönemde rağbet görmemiştir. Bundan iki sene sonra yayımladığı romanı *Fromont jeune et Risler aîné* (1874) kendisine Académie Française¹⁰⁵ ödülünü kazandırmıştır. Bu ödülü takiben yazar olarak eski ününe kavuşmuştur diyebiliriz.

Fransa-Prusya Savaşı (1870-1871) Daudet’nin yazılarında derin bir etkiye sahiptir. Savaşın izleri Daudet’nin *Les Contes du lundi* (*Pazartesi Öyküleri*, 1873) adlı eserinin ikinci cildinde gözlemlenebilmektedir. Daudet orduya yazılmış, fakat 1871’de Komün terörü sırasında Paris’ten kaçmıştır¹⁰⁶.

Psikolojik olarak Daudet, birbiriyle çelişen unsurların bir sentezini temsil eder. Her sosyal düzeyde tecrübe edindiği hayat deneyimi ve seyahatleri sırasında başından geçen olaylar Daudet’nin doğal yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Fransa’nın güneyinde yetişen bir insan olarak, Akdeniz güneşiyle aydınlatılan dünya görüşüyle tutku anlayışını birleştirmiş ve insan davranışlarının hiçbir detayını atlamamıştır. Hayatı boyunca diğer insanlarla ilgili gözlemlerini, ilham kaynağı olarak kullandığı küçük defterlere kaydetmiştir. Daudet, Natüralist dostlarının aksine, içinde birçok çeşitliliği barındıran dünyanın sadece çirkin yönlerine odaklanan romancılar tarafından yanlış tanıtıldığına inanmaktaydı. Gerçek ve fantazi, acımasız tasvir ve şiir, açık görüşlü ciddiyet ve mizah, ironi ve merhamet duygusu, insanın saygınlığını oluşturan zıt unsurlar Daudet’in çalışmalarında mükemmel bir uyumla sentezlenmiştir¹⁰⁷.

4.2. Sabri Esat Siyavuşgil

Cumhuriyet döneminin ünlü şair, yazar ve çevirmenlerinden olan Sabri Esat Siyavuşgil psikoloji alanında kariyer yapmakla birlikte Türk edebiyat tarihinin önemli toplulukların biri olan Yedi Meşaleciler Şair Topluluğu’nun da kurucularındandır. Siyavuşgil, Hukuk Fakültesi’nde son sınıf öğrencisiyken, Atatürk’ün emriyle devlet tarafından Avrupa’da eğitim görmek üzere lise mezunu

¹⁰⁵ “Académie Française, Prix de Jouy”, <http://www.academie-francaise.fr/node/16888> [26.05.2019].

¹⁰⁶ Bornecque, age.

¹⁰⁷ Bornecque, age.

gençlerin gönderileceğini öğrenmiş ve katılım sınavını kazanarak, Sabahattin Eyüboğlu ile birlikte Djon'a gitmiştir. Siyavuşgil Fransa'da Dijon ve Lyon üniversitelerinde felsefe öğrenimi görmüş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde genel psikoloji ve pedagoji dersleri vermiştir. Siyavuşgil'in de aralarında bulunduğu 25 gencin birçoğu, kültür yapılanmasında önemli bir misyona sahip Cumhuriyet reformlarında ve özellikle de Üniversite Reformu'nda (1933) yer almışlardır. Edebiyat yaşamına şiirle başlayan Sabri Esat Siyavuşgil, 1927'de Cevdet Kudret, Yaşar Nabi Nayır ve Ziya Osman Saba ile birlikte Yedi Meşaleciler şiir topluluğunu oluşturan yedi sanatçıdan biridir. Yedi Meşaleciler, Cumhuriyet döneminin (1928-1933) ilk edebi topluluğudur. Edebiyattaki ilkelerini "samimilik, canlılık ve devamlı yenilik" olarak açıklamışlardır. Edebiyat dünyasında bir tikanıklık olduğundan yakınmış, amaçlarının şiire büyük bir yenilik getirmek olduğunu belirtmişlerdir¹⁰⁸. Fransız edebiyatını örnek alıp izleyeceklerini söyleyen Yedi Meşaleciler hedeflerini gerçekleştirememişlerdir. Olcay Öner toy Öner toy, kaleme aldığı "Cumhuriyet Döneminin İlk Edebi Topluluğu: Yedi Meşaleciler" adlı makalesinde, "Yedi Meşale kitabının ön sözünde belirtilen ilke ve görüşlere en çok bağlı kalan Sabri Esat'tır diyebiliriz" şeklinde belirtir:

"Şiirlerinin temalarını daha çok doğa, eşya, insan ve insanın doğa ve eşya ile bağlantısı oluşturur. (...) Yer yer sembolizm ve empresyonizmi çağrıştıran söyleyişleriyle Yedi Meşalecilerin amaçlarına oldukça yaklaşmış olduğu görülür. Nazım biçimi olarak üçlük ve dörtlükleri benimseyen Sabri Esat Siyavuşgil, hece ölçüsünün değişik kalıplarını kullanmıştır. Türkçeyi iyi kullanması, kelime seçimine özen göstermesi ve söyleyişi yönünden ilk zamanlar Yedi Meşaleciler içinde en çok ilgi toplayan şair olmuştur"¹⁰⁹.

Bülent Aksoy da, Öner toy'un yorumunu destekleyici şekilde, Siyavuşgil'in "kaynak kültür"e bağlı "yeterli" çeviri anlayışını, "Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları" adlı incelemesinde, şu şekilde kaleme almıştır: "Cumhuriyet döneminin çok değerli çevirmenlerinden Sabri Esat Siyavuşgil'in ikinci anlayışın¹¹⁰ genel çerçevesi içinde yepyeni bir yol açtığı söylenebilir. Çağ değıştikçe değışen üslupların farklarını çeviriye yansıtmak diye özetleyebiliriz bu tutumu." Ve Aksoy, İlhan Berk'ten bir alıntıyla devam eder:

¹⁰⁸ Olcay Öner toy, "Cumhuriyet Döneminin İlk Edebi Topluluğu: Yedi Meşaleciler", 37-39. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/850/10775.pdf> [26.05.2019].

¹⁰⁹ Öner toy, *age*, 43.

¹¹⁰ Bülent Aksoy burada, Nazım Hikmet ve Suut Kemal Yetkin'in çeviri anlayışındaki iki yönlü yaklaşımı ele alır: Birincisi, söz konusu çeviri yönteminin yaygınlaşmasıyla diller arasında gelişecek etkileşimin alıcı dillerdeki anlatım gücünü artıracabileceğidir; ikincisi ile iyi bir çevirmenin kendi kişiliğini çevirdiği yazarın kişiliğinde eritmesi gereğidir. Bülent Aksoy, "Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları", *Çeviri Seçkisi I*, haz. Mehmet Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 233.

“(…) Buna en iyi örnek de Sabri Esat Siyavuşgil’in her iki ozandan çevirdiği şiirlerdir. Siyavuşgil, Villon’u çevirirken kullandığı dille Valéry’yi çevirirken kullandığı dili ayırır. Böylece aynı dilden iki ozanın dile yükledikleri tarih yükü ortaya çıkar. (...) Bütün bunların ötesinde (Siyavuşgil) kendi dilini öne sürmez. Buna hakkı olmadığını düşünür. (...) Bir dizeyi, bir tümceyi Türkçede en iyi söylemek yerine (Ataç, Eyuboğlu), Siyavuşgil onu olduğu gibi Türkçeye aktarma, sokma, katma yolunu seçer. Bu yolla da yalnız çevirdiği metnin yapısına bağlı kalmakla yetinmemiş, Türkçede o yapıyı bulmuş olur. O yapı Türkçede yoksa, çevirmen ya onun yokluğunu gösterecek, ya da onu kurma, yapma yollarını arayacaktır. Bunun aktarılan dile kazandırdıkları sonsuzdur elbet”¹¹¹.

Sabri Esat Siyavuşgil’in tek şiir kitabı *Odalar ve Sofalar*’dır. Ayrıca *Psikoloji ve Terbiye Bahisleri* ve *Karagöz* adlı incelemeleri yayımlanmıştır. Yaşamının sonuna dek öğretim üyeliğini sürdüren Sabri Esat Siyavuşgil birçok Fransızca yapıtı Türkçeye kazandırmıştır. Felsefe alanında Eflatun’dan “Philebos” adlı diyalogu Türkçeye kazandırmıştır. Fransız şiirinden önemli şairlerin şiirlerini çevirmiştir: Charles d’Orleans, François Villon, Joachim du Bellay, Paul Valéry. Sabri Esat Siyavuşgil çok sayıda roman, öykü ve tiyatro yapıtlarını Türkçeye kazandırmıştır. André Mouris’den *Cephe Sohbetleri*, Jean Giono’dan *Tepe*, Alphonse Daudet’den *Değirmenimden Mektuplar*’ın yanı sıra *Pazartesi Öyküleri*, Lesage’den *Gil Blas*, Foortunat Strowsky’den *Tiyatro ve Bizler*, Victor Hugo’dan *Ruy Blas*, Andersen’den *Masallar* bunlardan bazılarıdır. Tiyatro çevirileri içinde ise Edmond Rostand’dan çevirdiği *Cyrano de Bergerac* ayrı bir yer tutar; Türkiye’de değişik yıllarda oynanan ve çok beğenilen bu yapıtın başarısında Sabri Esat Siyavuşgil’in yetkin çevirmenliğinin büyük payı vardır.

Sabri Esat Siyavuşgil bizde ilk psikoloji ve eğitim kitaplarını çevirenlerdendir. Ernest Mach, Jean Piaget, Alfred Binet, Albert Maiche’in çalışmalarını Türkçeye çevirmiştir. Siyavuşgil Türkiye’de psikolojiyle ilgili ilk araştırmaları yapan araştırmacılardandır, bu alanlarda çeşitli çalışmalar yayımlamıştır: “İstanbul’da Karagöz Karagöz’de İstanbul”, “Folklor ve Psikoloji”, “Mimiklerin Kavranılması Üzerine Bir Araştırma”, “Bugünün Psikolojisi İçinde Hafıza ve Hastalıkları”, “Psikoloji ve Edebiyat”, “Okuyucu ve Roman”. Fransızca’ya çevirdiği araştırmalar arasında; “Le problème psychologique de la personnalité littéraire”, “Karagöz, son histoire, ses personnages, son esprit, mystique et satirique”, “L’âme turque à travers les nouvelles”, “Un point sur la carte”ı sayabiliriz¹¹².

¹¹¹ Aksoy, 2008, 233.

¹¹² Bülent Berkol, “Cumhuriyet Türkiye’si’nin aydınlanmacılarından Sabri Esat Siyavuşgil’in 36. ölüm yıldönümü”, **Cumhuriyet Kültür**, 13 Ekim 2014, 14.

1938’lerden itibaren Batı klasikleri ile pek çok çocuk edebiyatı kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Bu dönemde kurulan Tercüme Bürosu, “Batı kültürünün başyapıtlarını Türkçeye kazandırarak kültürel açılım yaratmaya çalışmıştır”¹¹³. Siyavuşgil’in çocuk eğitimi ve psikolojisi alanında yaptığı çevirilere baktığımızda Cumhuriyet döneminde yeni toplumun gereksindiği yetişkinleri yaratabilmek için didaktik ve ahlaki tutumun etkisini gördüğümüzü öne sürebiliriz.

4.3. *Lettres de mon moulin* Çevirilerinin Çoğuldizge Kuramı Işığında İncelenmesi

İncelememizin ana konusunu Sabri Esat Siyavuşgil’in iki dönem çeviri eseri oluşturacaktır.

- Alphonse Daudet, *Değirmenimden Mektuplar*, Çev. Sabri Esat Siyavuşgil, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943, 121 sayfa
- Alphonse Daudet, *Değirmenimden Mektuplar*, Çev. Sabri Esat Siyavuşgil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, 192 sayfa

1943 basımında fark edilen sayfa azlığı, çeviride eksiltme ya da kısaltılmaya gidildiği izlenimini uyandırmaktadır. Bu nedenle, çeviri eserlerin yanı sıra çoğuldizge normları açısından eser karşılaştırmasında destekleyici olması bakımından yine Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle Maarif Vekaleti Matbaası tarafından 1944 yılı basımı çeviri eser de gerek duyulduğunda incelemeye konu edilecektir.

Eserin Türkçe çevirmeni Sabri Esat Siyavuşgil’in 1943 basımlı çeviri eserin ön sözünde belirttiği üzere, *Lettres de Mon Moulin*’in içinde yer alan hikayeler, zaman zaman belli dergilerde yayınlanmış olmakla beraber, toplu bir kitap halinde Türk okuruyla ilk kez 1943’te buluşmuştur¹¹⁴.

4.3.1. 1943 Basımlı Çeviri Eser

Remzi Kitabevi Cumhuriyet’in ilk yıllarında (1927) Remzi Bengi tarafından kurulur ve “özel bir yayınevi olarak büyük bir çevirmenler grubuyla”¹¹⁵ çalışmaya başlar.

¹¹³ Neydim, 2003, 91.

¹¹⁴ Alphonse Daudet, *Değirmenimden Mektuplar*, çev. Sabri Esat Siyavuşgil, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1943), 6.

¹¹⁵ Suat Karantay, “Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler”, *Çeviri Seçkisi I*, haz. M. Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 49.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1937 yılında başlattığı ve beyaz kaplarıyla diğer çeviri serilerinden ayırt edilen “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri”nden üç yıl önce Remzi Kitabevi “Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi”ne başlamış ve bu dizide 250’ye yakın kitap yayımlamıştır¹¹⁶.

Değirmenimden Mektuplar’ın 1943 yılı ilk basımı; 1944 yılı Maarif Matbaası basımlı ve 2017 İş Kültür Yayınları’ndan çıkan çeviri eserlerinden farklı olarak Sabri Esat Sivayuşgil’in ön sözüyle başlamaktadır. Sabri Esat Sivayuşgil’in Daudet hakkındaki sözleri, Daudet’nin erek kültürde ne şekilde alımlandığına gösterge olabilir: Sivayuşgil, Daudet’yi Batı’nın biçem ustası olarak tanımlayarak onu hem döneminin yazar ve şairleri içinde hem de tarihe geçmiş başka önemli yazarlar içinde ayrı bir yere konumlandırır.

Sivayuşgil 1943 basımının ön sözünün ilk girişinde, Charles Sarolea’ya “bir münekkit¹¹⁷ der ki” diye atıfta bulunarak Sarolea’nın hikaye anlatma sanatının Fransızlara vergi olduğuna dair cümlelerini dolaylı olarak aktarır ve şu şekilde Daudet’yi tasvir eder:

“(…) Daudet, ne Flaubert ne de Zola mektebinin dar hendesesi içinde kalabilirdi.

(…) hiçbir “izm”in etiketini taşımadı. Değirmenimden Mektuplar, herhangi edebi bir dava peşinde koşmayan halis bir hikayecinin eseridir.

(…) Daudet alaycıdır. Fakat bu alaycılık, nefis bir şakanın hududunu geçmez. Cervantes’in, Boccacio’nun keskin istihzası ile Rabelais’nin ölçsüz kahkasına mukabil Daudet’de rikkatli bir tebessüm vardır.”¹¹⁸

Cumhuriyet döneminin çok değerli çevirmenlerinden Sabri Esat Sivayuşgil’in bu bakış açısının o güne kadar sadece bir eseri (*Tarasconlu Tartarin*) Türkçeye çevrilmiş olan Daudet’yi ön saflara getirmiş olduğu görüşündeyiz.

Daudet’nin düz, sakın, berrak bir hayata çevrilmiş rengarenk aynalara benzettiği üslubu için Sivayuşgil, “Daudet’nin hikayelerini tercüme etmek, bu bakımdan hayli tehlikelidir. Bazan buutlardan¹¹⁹ birini görememek, ihmal edivermek, bütün havayı sarsar, hatta bütün mimariyi çatlatır. Bizim temennimiz, okuyucularımızın gönlünde değirmenin bütün neş’e ve melali ile birlikte dönmesi olacaktır” derken dönemin çeviri normlarıyla birebir örtüşen bir çeviri yaklaşımından bahsetmiştir.

¹¹⁶ “Remzi Kitabevi Tarihçesi”, <http://www.remzi.com.tr/tarihce/> [26.05.2019].

¹¹⁷ Münekkit: Eleştirmen, TDK Büyük Türkçe Sözlük

¹¹⁸ Daudet, 1943, 6-8.

¹¹⁹ Buut: Boyut, TDK Büyük Türkçe Sözlük

Çeviri hareketinin daha sistematik bir biçimde, merkezi bir mercii tarafından konumlandırılması 1940'lı yıllara tekabül etmektedir. 1938-1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanı (Maarif Vekili) olarak görev yapan Hasan Âli Yücel, tercüme işini en önemli medeniyet ve kültür davası olarak ele alır. Tercüme işini gerçek uyanışın temeli sayar¹²⁰. Bu vizyon, Itamar Even-Zohar'ın “çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesinde önemli bir işleve sahip olduğu” görüşüyle tamamen örtüşmektedir.

1940 yılında Tercüme Bürosu'nun kurulmasıyla belirli bir çeviri politikası izlenmeye başlanmıştır. Çevirmenler artık kaynak metinleri istedikleri gibi, serbestçe kullanamayacaklardı¹²¹. Çevrilecek eserlerin seçimi, Türkiye'de Batı'nın hümanizma ruhunu yansıtacak yönde *sociosemiotic entrepreneurs* tarafından “kültür repertuarı” oluşturmak üzere kurgulanacaktı.

Daudet'nin 1940 Dünya Klasikleri çeviri eserler seçiminde yer almasının bir diğer sosyolojik unsuru ise, yine Hasan Âli Yücel yönetiminde ve dönemin cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü önderliğinde, 1940 yılında Köy Enstitüleri'nin hayata geçirilmesidir. Köy Enstitüleri reformuyla birlikte, üretilen ürünlerin içerisinde Natürallizm izlerini görmek mümkündür. Karantay, “... Köy Enstitüleri'ni bitiren ve klasikleri çok iyi tanıyan köy kökenli, köy eğitilmiş yazarlar, Türkçe yazılan yapıtların genel akışı içine köy yaşamını da kattılar”¹²² şeklinde belirtir.

Sabri Esat Siyavuşgil, 1943 basımı çeviri eserin ön sözünde¹²³, eserin çevirisiyle ilgili şu bilgiyi bizlerle paylaşır:

“(...) İşte, cihan edebiyatının birçok abidelerini tanımak fırsatını bulan Türk okuyucunu, Değirmenden Mektuplar gibi alemşümül bir şaheserden mahrum bırakmanın günah olacağını düşünerek, yabancı dil kurslarındaki talebemle birlikte, bu hikayeleri büyük bir haz ve sevinçle tercüme ettik. Bu kitaba emekleri geçmiş ve emekleri kadar da genç ruhlarının temiz vecd ve neş'eleri sinen talebeme burada teşekkür etmeği borç bilirim.”

1943 basımı çeviri esere baktığımızda bir hayli yoğun Arapça, Farsça, eski Türkçe kelimelerin yer aldığını; lakin buna ek olarak, bir o kadar yoğun şekilde yabancı ve/veya Fransızca kökenli sözcüklerin de eserde kullanıldığını, erek dile uyarlanmadan aktarıldığını gözlemliyoruz.

Örneğin, kullanılan yabancı dil kökenli sözcüklere örnek olarak, eserde ilk hikaye olan “Yerleşme”de şu sözcüklerin kullanıldığını belirtebiliriz¹²⁴:

¹²⁰ Bedrettin Tuncel, “Hasan Ali Yücel ve Tercüme”, *Çeviri Seçkisi I*, haz. M. Rifat, 2. bs. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008): 33.

¹²¹ Karantay, *age*, 50.

¹²² Karantay, *age*, 53.

¹²³ Daudet, 1943, 6.

Ar. Mütefekkir: Filozof

Fr. Fifre: Flüt

Ar. Methal: Giriş

Fr. *provençal* yerine Provence: Taşra,
köy

Ar. Divanhane: Sofa

Çeviri eserde yer alan Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin 1940’lı yıllardaki okur kitlesine yabancı gelmeyeceği tahmin edilse bile, yabancı dil bilen kişilerin sayısı düşünüldüğünde yine çeviri eserdeki terimlerin, sözcüklerin anlaşılması kolay olmayacaktır. Günümüze baktığımızda ise, hem Arapça ve Farsça kökenli sözcükler hem de merkezi konumda bulunan İngilizce diline karşın Fransızcanın daha çevre konuma kaymış olması nedeniyle, çeviri eserin 21. yüzyıl okuru tarafından anlaşılmasının kolay olmayacağı düşünülmektedir.

1928’de Latin harfli Yeni Türk Alfabesi’nin kabulü ve Türk dilinin sadeleştirilmesi, konuşma dili ile yazı dili arasında birliğin ve uyumun kurulması, dilde bilimsel metotların kullanılması vizyonu ile Türk Dili Tetkik Cemiyeti¹²⁵ (1932) kurulmuştur. Bundan sonra Cemiyet’in amacı, “Türk dilinin kendi öz güzelliğini ortaya koymak ve onu diğer dünya dilleri arasında hakettiği gerçek yere ulaştırmak” olmuştur¹²⁶. “Dil Devrimi” hareketi 1940’lı yıllarda aktif bir şekilde devam ediyor olsa da, Dünya Klasikleri’nin çevrilme sürecinde çoğuldizge koşulları içinde henüz “genç” ve “yerleşme” sürecinde bir dil varken, bir kaynak kültür edebiyatının merkezde konumlanması ve boşlukları doldurması beklenen bir durumdur.

4.3.2. 2017 Basımlı Çeviri Eser

Alphonse Daudet’nin *Lettres de mon moulin* adlı eseri Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi’nin 1. basımı olarak Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle 2017’de yeniden basılmıştır. Bu basımın ilk giriş sayfasında - 1943 basımından farklı olarak- dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’in giriş yazısı bulunmaktadır. Yücel, 1941 yılında Tercüme Bürosu’nun kültürel ve eğitsel reformlarda çeviri edebiyatıyla üstlendiği ulvi misyonu kaleme almıştır¹²⁷:

“Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu

¹²⁴ Daudet, 1943, 9-11.

¹²⁵ Bugünkü, Türk Dil Kurumu.

¹²⁶ “1928 – 1980 Yılları Arası Dil Çalışmaları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, s. 60 (2014): 6.

¹²⁷ Alphonse Daudet, *Değirmenimden Mektuplar*, çev. Sabri Esat Siyavuşgil, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), ön söz.

ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. (...) Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların hikmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.”

Lettres de mon moulin’in çeviri eser literatür taramasında ilk ortaya çıkanlar arasında 1943 Remzi Kitabevi ve hemen ardından 1944 Maarif Vekaleti basımları gelmektedir. 2017 Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları basımına baktığımızısa, 1944 Maarif Vekaleti basımının temel alındığı yayınevi görüşü ile teyit edilmiştir. Kitabın editörü Hande Koçak şu sözlerle ifade etmiştir¹²⁸:

“Siyavuşgil’in 1944 tarihli çevirisinin 2017 yılında bile taptaze, güçlü, son derece sade olduğu fikrindeyim. Bu tarz bir çalışma için Siyavuşgil’den doğru bir çevirmen düşünemediğimiz için yeniden bir çeviri arayışına girmedik. Aynı tazelik ve sadelik yayınevimizin yeniden bastığı *Madam Bovary*’de, *Cyrano de Bergerac* gibi çevirileri için de geçerlidir.”

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları açısından eserin öneminin en baştaki nedeni, Hasan Âli Yücel’in Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’nın kurucusu (1956) olması ve *Değirmenimden Mektuplar* çeviri eserinin (1944) Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında devlet tarafından yayımlanmasıdır. Çeviri eserde, Yücel’in ön sözü değiştirilmeden basılmış, eserdeki hikaye sayısında herhangi bir eksiltme olmamıştır. Bazı Türkçeleştirmeler dışında -örneğin, “Muhterem Baba Gaucher’nin İksiri” hikayesinde, “baba” sıfatı için 1943 çevirisinde “Per”, 1944 çevirisinde “Père”, 2017 çevirisinde “baba” kullanılmıştır- eserlerin üslubu, kullanılan Arapça, Farsça kökenli eski Türkçe ile Fransızca kökenli kelimeler değiştirilmeden bırakılmıştır. Bu noktada görüşüne başvurduğumuz Editör Hande Koçak, bu çeviri eserde yayınevinin görüşü ve çeviri politikasını şu şekilde açıklamıştır:

“Eseri, her zaman yaptığımız gibi aslıyla (Fransızca’sıyla) karşılaştırdık. Bazı ufak tefek maddi hatalarla karşılaştık ve bunları düzelttik. İmla konusunda da günümüz uygulamalarını esas aldık. Ancak tüm bunları yaparken gözettiğimiz temel bir husus vardı. Eserin Siyavuşgil çevirisi, çeviri tarihimizde klasikleşmiş çevirilerden biridir. Siyavuşgil’in diline yersiz müdahalelerde bulunmaktan özenle kaçındık. Sözcüklere gelince, elbette eski bir çeviridir bu nedenle günümüzde yaygın kullanılmayan ‘eskimiş’ sözcükler içeriyor, ama tedavülde kalmış ‘eski’ sözcükler içerdiğini hatırlamıyorum, varsa da, okurun anlamayacağına kesin ikna olmuşsak, o zaman ya sözcüğü bir dipnotla açıklamışızdır ya da daha güncel bir sözcükle değiştirmişizdir.”

¹²⁸ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - Hasan Âli Yücel Klasikleri Dizisi, **Değirmenimden Mektuplar** adlı çeviri eserle ilgili görüşme, yayınevi editörü Sayın Hande Koçak ile 13 Mayıs 2019 tarihinde e-posta yoluyla gerçekleşmiştir.

4.3.3. oğuldizge eviri Normlarına Göre Eser Karşılaştırması

Kaynak eser (*Lettres de mon moulin*, 1869) 24 hikayeden -bir hikaye iki alt bölümden, bir başka hikaye ise beş alt bölümden- oluşmaktadır.

1943 Remzi Kitabevi basımına baktığımızda, eviri eser 17 hikayeden oluşup, aşğıdaki hikayeleri barındırmamaktadır. Çeviri eserin n sözünde Siyavuşgil “ilk defa tüm hikayeler tek kitap toplanmıştır” diye belirtmiş olsa da, hikayelerde eksiltme yoluna gidilmiştir; lakin bu kararlar ilgili herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır:

- Le portefeuille de Bixiou
- Le poète Mistral
- Les trois messes basses
- Les oranges
- A Milianah
- Les sauterelles
- En Camargue

1943 basımında bir diğerkze çarpan eksiltme ise, Daudet imzalı “Avant-Propos - n söz” bölümü eserde yer almamaktadır. Bu sebepten *Provence* hikayesinin girişini oluşturan noter bölümü erek okura sunulmamıştır. Bu eksiltme hikayenin olay örgüsünde anlamsal bir bağlam boşluğu oluşturmaktadır; eser “Yerleşme” hikayesiyle başlayarak okura öncesiyle ilgili bir bilgi vermemektedir.

1944 ve 2017 basımına baktığımızda ise, 24 hikayenin bütünü eviri eserde yer almaktadır. 2017 basımında tek farklılık olarak “En Camargue” adlı hikayenin V. alt bölümü olan “Vaccarès” ayrı bir hikaye olarak dizinde gösterilmektedir. Yayıneviyle görüşüldüğünde dizgi hatası olduğı fark edilip, düzeltilmek üzere not alınmıştır. Bu da bize gösteriyor ki, kaynak eserden birebir bir aktarım söz konusudur. Yine 1944 ve 2017 basımlarına baktığımızda, Cumhuriyet döneminin en değerkli evirmenleri arasında sayılan Siyavuşgil’in “evirmen n sözü”nn bu basımda yer almaması eksiklik olarak değerklendirilebilir. 1944 basımında, 2017 basımından farklı olarak dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün n sözü yer almaktadır: İnönü, tek sayfalık n sözünde Tercüme Bürosu alışmalarının Türk halkı için önemine değermektedir.

Çeviri eserlerin üçünde de, kaynak eserde yer alan aşağıdaki ilüstrasyonların erek eserde yer almaması da dikkat çekmiştir.

- Moulin Alphonse-Daudet
- Le Palais des Papes, Avignon
- Le Poète Mistral
- Alphonse Daudet (1943 basımında girişe konulmuştur)

Her üç çeviri eserde de ön kapakta¹²⁹ yayın kurallarıyla örtüşen bir şekilde yazar, eser, çevirmen, yayınevi adı yer almaktadır. 2017 basımında, çevirinin hangi dilden yapıldığı da belirtilirken, 1943 basımında “Türkçeye çeviren” şeklinde geçmekte; 1944 basımında sadece “Fransız Klasikleri” şeklinde bir alt başlık yer almaktadır. Bunun nedeninin, kaynak dilin, çevirmenin ön sözünden tahmin edileceği ve de dönemin merkez konumdaki kaynak edebiyat kültürün Fransızca olduğu göz önüne alınarak, çevirinin Fransızca aslından yapıldığına kanaat getirilebileceği inancı olduğunu söyleyebiliriz.

1943 basımının en arka sayfasında Remzi Kitabevi, Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi’ni listemiş (68 eser) ve “Her kitap 50 kuruştur”¹³⁰ diye ibare koymuştur.

2017 basımında ise, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi’ne ait toplam 306 çeviri eser dizini yer almaktadır. Kitabın fiyatı KDV dahil 12 Türk Lirası’dır.¹³¹ Her iki dönemdeki fiyat politikasının 100 Temel Eser arasına girmiş klasiklerin okunmasını teşvik edici olduğunu ileri sürebiliriz.

2017 basımında en çok göze çarpan çeviri davranışı ise, erek odaklı bir yaklaşım olarak, genç erek okurlar tarafından daha rahat anlaşılması amacıyla Arapça, Farsça, Fransızca ve Latince kökenli eski sözcükler için eserde dipnotlara yer verilmesidir. Yayınevi tarafından şu şekilde belirtilmiştir: “Söz konusu eser, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilköğretim öğrencilerine tavsiye ettiği 100 Temel Eser’den biri

¹²⁹ Bkz. Ek bölümü.

¹³⁰ 1943 yılında ortalama bir memurun aylık maaşı 55 Türk Lirası’dır. **Milliyet Blog**, 27 Eylül 2008, <http://blog.milliyet.com.tr/bunlari-biliyor-muydunuz----2----nostalji/Blog/?BlogNo=134638> [26.05.2019].

¹³¹ 2019 yılında asgari ücret 2.020,90 Türk Lirası’dır, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/asgari-ucret/asgari-ucret-2019/> [26.05.2019].

olduğundan, başta eski sözcükler olmak üzere eserde geçen bazı sözcüklerin anlamları, genç okurlarımız için dipnotta verilmiştir”¹³².

Çeviri eserlerin dilini incelememizde bize yol gösterecek olan Siyavuşgil’in dil anlayışıdır: Dil Devrimi’yle birlikte Cumhuriyet aydınlarının, “Türk dilinin kendi öz güzelliğini ortaya koymak ve onu diğer dünya dilleri arasında hakettiği gerçek yere ulaştırmak”¹³³ amacıyla dil konusunda ciddi bir misyon yüklendikleri aşikardır. Dilde sadeleşme hareketinin amacı, Arapça ve Farsça’dan arınmış bir dil yaratmaktır. Bu hareketi benimseyen Türk aydınları, Öz Türkçenin hem halk dili haline gelmesini sağlayacak hem de bu Öz Türkçenin düşünce, şiir, bilim dili haline gelmesi için çalışmalar yapacaklardır. Alfabe ile başlayan bu değişim, Türk Dili Tetkik Cemiyeti çatısı altında Öz Türkçe seferberliği ve çalışmalarıyla devam etmiş; Arapça ve Farsça kelimelerin atılması yönünde ilerlemiştir. Siyavuşgil’in 1950 yılında *Yeni Sabah* gazetesindeki köşe yazısında bu hareketi eleştirdiği gözlemlenmektedir. Siyavuşgil, “kelime ırkçılığı” olarak dile getirmektedir¹³⁴:

“Yıllarca süren birçok değişik safhalar arz eden ve sonunda milletin kesesinden milyonlara mal olmasına rağmen tam bir fiyasko ile neticelenen resmi dil hareketlerimiz, kelime ırkçılığı ile topyekun bir tasfiye ve aynı zamanda aşırı bir uydurmacılığa saptığı için resmi dil hareketi ne halkı ne de münevverleri memnun edebildi”¹³⁵.

“(…) Dil bu memleket için bir ıstırap mevzu oldu kaderin şu cilvesine bakınız ki fertleri birbirine kenetleyerek millet haline getiren dil yurt ve yurtaş sevgisinin baba ocağı mantık ve zevkin kaynağı olan dil bizde insanları birbirine düşüren bir karaçalı, düşünceye ket vuran ve zevki hurdahaş eden müzmin bir dert olmuştur”¹³⁶.

Siyavuşgil, “Bir milleti yok etmenin en kestirme yolu onu kullanageldiği dilden mahrum etmektir”¹³⁷ diye başladığı yazısında, sadeleştirme hareketine karşıt olarak “tasfiyecilik” ve “uydurmacılığın”, dil hazinemizi kuruttuğunu dile getirmekte ve ilerleyen yıllardaki köşe yazılarında Tercüme Bürosu hareketi içindeki sanatçılar için şu tavsiyeyi vermektedir:

“Maarif vekaleti içinde kafalarını herhangi bir peşin hükme esir etmemiş Türkçeyi bilen ve seven dil zevkine sahip, kafasını ve kalemını dimdik ve tertemiz tutmuş ne kör taassubun ne de uysal şakşakçılığın damgasını yememiş, politikaya bulaşmamış lisan alimleri ile Türkçenin

¹³² Daudet, 2017, 2.

¹³³ Türk Dil Kurumu, “Tarihçe”, <http://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/> [26.05.2019].

¹³⁴ Fatih Çalmaz, “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 129.

¹³⁵ Sabri Esat Siyavuşgil, “Dilde Son Çare”, *Yeni Sabah*, 19 Kasım 1950’den aktaran Çalmaz, *age*, 132.

¹³⁶ Sabri Esat Siyavuşgil, “Dilde İsrar”, *Yeni Sabah*, 25 Haziran 1950’den aktaran Çalmaz, *age*, 132.

¹³⁷ Sabri Esat Siyavuşgil, “Dilimiz”, *Yeni Sabah*, 18 Haziran 1950’den aktaran Çalmaz, *age*, 132.

tadını çıkarmasını bilen ediplerin milletin en gözde söz sanatkarlarını bir araya getirip bir milli akademi kurulmalıdır”¹³⁸.

“(…) Onlar bir teknisyen tavrı ile değil kendi dilinin bütün güzellikleri ile genç nesillere yadigar kalacak bir abide oluşturan mimar tavrı ile hareket etmelidirler”¹³⁹.

4.3.3.1. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri

Kaynak dilden erek dile aktarımda çevirmen müdahalesinin bulunmadığı sözcüğü sözcüğüne (mot-a-mot) çeviri yöntemi, erek kültürün norm ve değerlerine uyum sağlama temelli olarak sözcükleri erek kültürde yerleştirme yöntemi ve kaynak kültürün norm ve geleneklerine sadık kalarak kaynak kültüre özgü öğeleri erek metinde tutma şeklinde tanımlanan çeviri yöntemidir. 1940’lı yıllar çeviri hareketiyle görülen sözcüğü sözcüğüne çeviri yani “öteki”yi doğrudan alma ve özümseme çabası Tercüme Bürosu etrafında çevrelenen söylemi doğrular niteliktedir. Nitekim Türkiye tarihi boyunca en yoğun sözcüğü sözcüğüne çeviri ve en az yerleştirme yöntemi kullanımı bu dönemde gözlemlenmiştir¹⁴⁰.

Bu doğrultuda, çeviri eserlerde de sözcüğü sözcüğüne çeviri ve yerleştirme örneklerine birlikte rastlayabiliyoruz. Buna ek olarak, kaynak metindeki özel isimlerin olduğu gibi korunduğunu da görüyoruz.

Sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımını destekleyen örneklerden biri, “Yıldızlar” hikayesinde geçmektedir. Siyavuşgil, erek dilde varolmayan yıldız isimlerini kültürel unsur gereğince bir sakınca görmeyerek hedef metinden çıkarabileceğine rağmen, yapısal ödünçleme yaklaşımıyla -Türkçede olmayan bir sözcük öbeği oluşturmaktadır- kaynak metinde olduğu gibi çevirme yoluna gitmiştir:

Örnek 1

KM¹⁴¹:

“Mais oui, maîtresse... Tenez! juste au-dessus de nous, voilà le **Chemin de saint Jacques** (la voie lactée). Il va de France droit sur l'Espagne. C'est saint Jacques de Galice qui l'a tracé pour montrer sa route au brave Charlemagne lorsqu'il faisait la guerre aux Sarrasins[B]. Plus loin, vous avez le **Chardes**

¹³⁸ Sabri Esat Siyavuşgil, “Zavallı Türkçemiz”, **Yeni Sabah**, 21 Ocak 1955’ten aktaran Çalmaz, **age**, 134.

¹³⁹ Sabri Esat Siyavuşgil, “Akademi Neye Mi Yarar?”, **Yeni Sabah**, 2 Ekim 1957’den aktaran Çalmaz, **age**, 134.

¹⁴⁰ Kansu-Yetkiner ve diğ., **age**, 76.

¹⁴¹ Özgün eserden alıntılanan bölümlerde, alıntının kaynak metinden olduğunu belirtmek amacıyla KM kısaltması kullanılacaktır.

âmes (la grande Ourse) avec ses quatre essieux resplendissants. Les trois étoiles qui vont devant sont les Trois bêtes, et cette toute petite contre la troisième c'est le Charretier. Voyez-vous tout autour cette pluie d'étoiles qui tombent? ce sont les âmes dont le bon Dieu ne veut pas chez lui... Un peu plus bas, voici le **Râteau** ou les **Trois rois** (Orion). C'est ce qui nous sert d'horloge, à nous autres. Rien qu'en les regardant, je sais maintenant qu'il est minuit passé. Un peu plus bas, toujours vers le midi, brille **Jean de Milan**, le flambeau des astres (Sirius).” (20)¹⁴²

I. & III. EM¹⁴³:

“—Bilirim, hanımcığım... Bakın, tam bizim üstümüzdeki **Saint-Jacques yolu** (saman yolu). Fransa’dan kalkar, dosdoğru İspanya’ya gider. Bunu Araplara sefer açtığı zaman babayiğit Charlemagne’a yolunu göstereceğini diye Galice’li Saint-Jacques çizmiştir. Daha ötede, pırıl pırıl dört dingili ile **Ruhların Arabasını** (dübbü ekber) görürsünüz. Önünde giden üç yıldız, **Üç Hayvanlardır**, üçünün tam karşısındaki şu küçük yıldız, **Arabacıdır**. Bakın, her taraftan dökülen şu yıldız yağmurunu görüyor musunuz? Bunlar Allahın cennetine kabul etmediği ruhlardır... biraz daha aşağıda **Tırmık** yahut **Üç Krallar** (Orion). Bu bizim gibi çobanların saatidir. Yalnız bir bakıvermekle, şimdi saatin on ikiyi geçtiğini anlarım. Biraz daha aşağıda, hep cenuba doğru, yıldızların meşalesi **Milanolu Jean** parlar (Sirius).” (36-37 ; 33-34)

Çevirmenin, doğrudan erek metne taşıdığı ve erek kültürde varolmayan bir başka kavram ise “ak keşiş”lerdir. Ak keşişler, 1868’de kurulmuş, Afrika Misyonerler Birliği olarak bilinen, Evanjelizm ve eğitime odaklanan Roma Katolik Apostolik Yaşam Topluluğu’dur. Kültürümüzde olmayan, Fransız kültürüne özgü bu dini oluşum çeviri eserlerde açıklanmadan aşağıdaki şekilde erek kültüre aktarılmıştır.

Örnek 2

KM:

¹⁴² Kaynak ve çeviri eserlerden alıntılanan bölümlerde, sayfalar alıntılarının sonunda parantez içinde belirtilmektedir.

¹⁴³ Çeviri eserden alıntılanan bölümlerde, alıntının erek metinden olduğunu belirtmek amacıyla EM kısaltması kullanılacaktır. 1943 basımı için “I”, 1944 basımı için “II”, 2017 basımı için “III” rakamlarıyla belirtilmektedir.

“—Il y a vingt ans, les Prémontrés, ou plutôt **les Pères blancs**, comme les appellent nos Provençaux, étaient tombés dans une grande misère. Si vous aviez vu leur maison de ce temps-là, elle vous aurait fait peine.” (164)

I. & III. EM:

“Bundan yirmi sene evvel Prémontré’ler, daha doğrusu bizim Provence’lıların dediği gibi **ak keşişler**, müthiş bir yoksulluk içindeydi. O zaman manastırlarını görseydiniz, acırdınız.” (107 ; 164)

Kaynak dildeki sözcüğün birebir bir yapısal aktarımla çevrilmesine örnek olarak yerel dilimizdeki “yeşil-taze soğan” örneğini verebiliriz. Aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere, çeviri metinde “yabani soğan” olarak çevirilen “**oignons sauvages**” için Türkçede böyle bir kullanım bulunmamaktadır.

Örnek 3

KM:

“Pour se nourrir, ils n'ont guère que du pain moisi et des **oignons sauvages**.” (70)

I. & III. EM:

“Nafakaları küflü ekmekle **yabani soğandan** ibarettir.” (69 ; 69)

4.3.3.2. Yabancı Sözcüklerin Kullanımı ve Aktarımı

Çalışmamızın artsüremli bakış açısıyla ele aldığımız ikinci bölümünde, 1940’lı yılların Türkiye tarihi boyunca en yoğun sözcüğü sözcüğüne çeviri ve en az yerelleştirme yöntemi kullanımının gerçekleştiği dönem olduğunu ele almıştık. 1940 yılında Tercüme Bürosu’nun kurulmasıyla, dönemin çeviri stratejisi “yeterli” çeviri üzerinde ısrarla durulmasını gerektiriyordu. Bu doğrultuda diyebiliriz ki, 1943 basımında, 2017 basımına göre yabancı sözcüklerin ağır bastığını gözlemliyoruz.

İlk hikaye olan “Yerleşme”de geçen “Provence” kelimesi her iki çeviri eserde de ekleme veya açıklama yapılmadan özel isim olarak bırakılmıştır.

Örnek 4

KM:

“Il faut vous dire qu’en **Provence**, c'est l'usage, quand viennent les chaleurs, d'envoyer le bétail dans les Alpes.” (9)

I. & III. EM:

“Şunu bilin ki, **Provence**’ta sıcaklar başlayınca, davarı Alplere göndermek adettir.” (10 ; 6)

Bunun yanı sıra başka bir örnekte, kaynak eserde sıfat olarak kullanılan “provençal” kelimesi, erek eserde yine özel ad olarak kullanılmış ve “taşra, köy” hayatını betimleyecek anlatım, doğa manzaralarından kesitlerle dolaylı olarak, yazarda bıraktığı izlenimlerle okura geçirilmiştir.

Örnek 5

KM:

“Tout ce beau paysage **provençal** ne vit que par la lumière.” (9)

I. & III. EM:

“Bütün bu güzel **Provence** manzarası, ancak ışıkla can bulur.” (10 ; 6)

Çeviri eserlerde ödünçleme ve çevirmen tarafından metin dışı açıklamalara rastlanmaktadır:

Ödünçlemeye örnek olarak Fransa’ya özgü bir rüzgar türü olan “mistral” sözcüğü gösterilebilir. Günümüzde Türk Dil Kurumu sözlüklerinde bu sözcük bulunamamaktadır. 1943 basımı çeviri eserde, “mistral” hiçbir açıklama ya da çevirmen notu olmadan aktarılmıştır. Bunun aksine, 2017 basımında Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından dipnot eklenmiştir.

Örnek 6

KM:

“De droite et de gauche, on ne voyait que des ailes qui viraient au **mistral** par-dessus les pins, des ribambelles de petits ânes chargés de sacs, montant et dévalant le long des chemins; (...)” (12)

I. EM:

“Sağda, solda, **mistral** esince çamların üstünden, dönen kanatlarla yollar boyunca inip çıkan çuval yüklü eşek katarlarından başka bir şey görülmezdi” (17)

III. EM:

“Sağda, solda, **mistral** esince çamların üstünden, dönen kanatlarla yollar boyunca inip çıkan çuval yüklü eşek katarlarından başka bir şey görülmezdi.

(1) Fransa’nın Provence bölgesinde kışın ve sonbaharda kuzeybatıdan Akdeniz’e doğru esen kuru rüzgar.” (13)

“Yerleşme” hikayesinde ve kaynak eserdeki birçok hikayede karşımıza çıkan, Fransızca bir sözcük olan “fifre” (2017, 6) orijinal haliyle bırakılmış ve de flüt olduğuna dair ek bir açılım yapılmamıştır. Hatta bu yabancı kelimeye Türkçe ek eklenerek “fifreci” (1943, 17) olarak erek dile aktarılmıştır. “Fifre” sözcüğü için yalnızca 2017 basımında editör dipnotu yer almaktadır.

Bir başka örnek ise, “La Diligence de Beaucaire” hikayesinde “diligence” kelimesinin 1943 basımında “dilişans” olarak kullanılması, 2017 basımında “posta arabası” olarak Türkçeleştirilmesidir. Ne var ki, 1943 basımının ilk paragrafında “dilişans” sözcüğünün anlamını açmak için “yol boyunca salına salına dolaşan köhne bir salapuryaya, yani Beaucaire dilişansına binmişim” (1943, 12) der. Salapuryanın sözlük anlamına baktığımızda¹⁴⁴, bir çeşit deniz aracı olduğu, bu noktada yanlış bir aktarım olabileceği sorusu doğabilmektedir.

“Noel” kelimesi de aynı şekilde erek kültürümüzde uyarlanması mümkünken kaynak kültürden doğrudan aktarılmıştır. Öyle ki, 1943 basımında yer almayan ama 1944 basımında mevcut “İlahisiz Üç Ayin-Noel Hikayesi”nde “Noel” kelimesi, “Noël” (1944, 159) şeklinde Fransızca yazımıyla korunmuştur.

Siyavuşgil tarafından ödüncleme ve metin dışı açıklamaya örnek oluşturan bir başka yabancı aktarım ise “frère” sözcüğüdür:

Örnek 7

KM:

“Or, un jour que cette grave question se débattait dans le chapitre, on vint annoncer au prieur que le **frère** Gaucher demandait à être entendu au conseil...” (1869, 69)

I. & III. EM:

¹⁴⁴ Salapurya: Ticaret eşyası taşımakta kullanılan, 10-15 tonluk, üçgen biçiminde yelkeni olan ticaret gemisi, Türk Dil Kurumu.

“İşte manastır meclisinde bu pek ciddi meselenin müzakere edildiği bir sırada, **frère** (1) Gaucher’nin heyete maruzatta bulunacağı başkeşişe arzedildi...”

(1) Tarikat mensubu olan ruhanilere frère (kardeş) denir.” (108 ; 164)

Yukarıdaki örneğin aksine, yine aynı hikayede, çevirmen “Fête-Dieu” gününün ne anlama geldiğini benzer şekilde çevirmen dipnotuyla açıklamayı tercih etmez; metin içi ama yine net anlamını vermeyen, sadece dini bir alay olduğunu söyleyen bir açıklamayla destekler.

Örnek 8

KM:

“Pauvres Pères blancs! Je les vois encore, à la procession de la **Fête-Dieu**, défilant tristement dans leurs capes rapiécées, pâles, maigres, nourris de citres et de pastèques, et derrière eux monseigneur l'abbé, qui venait la tête basse, tout honteux de montrer au soleil sa crosse dédorée et sa mitre de laine blanche mangée des vers.” (68)

I. EM:

“Zavallı ak keşişler! **Fête-Dieu** gününde yapılan dini alayda biçareler, benizleri solmuş, kavun karpuzla geçinmekten imanları gevremiş, yamalı harmaniler içinde geçerlerdi. (...)” (108)

1943 - 2017 basımları arasındaki fark olarak, 2017 basımında “Fête-Dieu” sözcüğü Latince olarak “Corpus Cristi” sözcüğüyle aktarılmış ve editör dipnotu olarak “Bir Katolik yortusu” (2017, 164) şeklinde açıklanmıştır. Bunun nedeni, 2017 basımında “Fête-Dieu” yortusunun Latince orijinal adını eserde kullanmak ve eser içinde diğer Katolik dinine has sembol ve terimleri Latince kullanma noktasında tutarlılık sergilemek olabilir.

2017 basımı çeviri eserde birçok Latince sözcüğün doğrudan aktarım yoluyla erek esere geçtiği, metin dışı dipnotlarla açıklandığı yer yer görülür. 1943 basımında eksik olan “Milyana’ya” adlı hikayenin kaynak metninde “ex voto” sözcüğünün, 1944 Maarif Vekaleti basımında “adak” olarak şeklinde Türkçeleşip yerleştirildiğini aşağıdaki örnekte görmekteyiz.

Örnek 9

KM:

“Ce mur est sacré: tous les jours les femmes arabes viennent y suspendre des *ex-voto*, fragments de haïcks et de foutas, longues tresses de cheveux roux liés par des fils d'argent, pans de beurnouss...” (66)

II. EM:

“Bu duvarın kutsiyeti var. Her gün Arap karıları buraya gelip ihram ve futa parçalarıyla bornoz eteklerini, gelin teline sarılmış uzun kızıl saç örgülerini **adak** gibi asarlar...” (204)

III. EM:

“Bu duvarın kutsiyeti var. Her gün Arap karıları buraya gelip ihram ve futa parçalarıyla bornoz eteklerini, gelin teline sarılmış uzun kızıl saç örgülerini *ex voto*²⁴ gibi asarlar...”

24 Lat. Ex voto suscepto. Adak.” (155)

Kaynak eserde, Latince dua adı aynen erek metne aktarılmış ve çeviri eserlerde metin içi ya da dışı bir açıklama yapılmamıştır.

Örnek 10

KM:

“Prions pour notre pauvre Père Gaucher, qui sacrifie son âme aux intérêts de la communauté... **Oremus Domine...**” (72)

I. & III. EM:

“Ahiretini cemaatin menfaatlerine feda eden zavallı per Gaucher’imiz için dua edelim... **Oremus Domine...** demeyi ihmal etmiyordu.” (117 ; 173)

Aşağıdaki örnekteyse bir başka Latince dua olan “Pater noster” için, bu defa yazar Daudet’nin dipnotunu görüyoruz.

Örnek 11

KM:

“[...], le malheureux bouvier n'avait jamais pu rien apprendre qu'à conduire ses bêtes et à réciter son **Pater noster**; encore le disait-il en provençal, car il avait la cervelle dure et l'esprit fin comme une dague de plomb.” (69)

I. & III. EM:

“Zavallı inek çobanı, hayvan gütmekten ve **Pater noster**’i (1) ezber okumaktan başka birşey öğrenmemişti.

(1) Katoliklerin bir duası. (109 ; 165)

Kaynak metinden doğrudan erek metne aktarılan dini sembollerden bir örnek daha vermek gerekirse; çevirmenin erek dile çevirebileceği “günah çıkartmak” eylemi, Latince adıyla aktarılmıştır:

Örnek 12

KM:

“A peine s’il étend ses bras à l’Évangile, s’il frappe sa poitrine au **Confiteor**.

Oremus ps... ps... ps...

Mea culpa... pa... pa...

Pareils à des vendangeurs pressés foulant le raisin de la cuve, tous deux barbotent dans le latin de la messe, en envoyant des éclaboussures de tous les côtés.

Dom... scum!... dit Balaguère.” (56)

III. EM:

“(...) Kollarını İncil’e uzatıp uzatmadığı, **Confiteor** bahsinde göğsünü yumruklayıp yumruklamadığı bile belli değil. (...)

Oremus ps... ps... ps...

Mea culpa... pa... pa...

Her ikisi de, fıçıda ayakları ile şaraplık üzüm ezen bağcılar gibi, her tarafa sıçratarak, duanın Latincesini habire karıştırıp duruyorlar.

Balaguère:

Dom... scum!... diyor.” (2017, 126)

Buna benzer Latince örneklerin yine bir kısmını, 2017 basımında yer alan “İlahisiz Üç Ayın-Noel Hikayesi”nde görmek mümkündür: “(...) Nihayet Dom Balaguère, güler yüzle cemaate dönüp vargücüyle, **Ite, missa, esi** diye bağırınca, bütün kiliseden öyle neşeli, öyle şakrak bir **Deo gratias** cevabı yükseliyor ki, (...)” (2017, 128).

Özel isimlerin çevrilmesinde de erek odaklı bir yaklaşım izlenmemiştir: Yer, mekan ve insan isimleri yazımsal uyarlamaya bile yapılmadan Fransızca’daki asıl halleriyle aktarılmış; isim ekleri Fransızca telaffuzuna göre eklenmiştir: “Semillante’in” (1943, 62 ; 2017, 61), “Dom Balaguère’in” (2017, 126), “Gaucher’nin” (1943, 107 ; 2017, 163).

Özel isimlerin çevrilmesinde bir diğer dikkat çekici unsur da, unvan sıfatlarında erek odaklı bir yaklaşım izlenmiş olmasıdır.

- André Ağa (2017, 171)
- Cornille Usta (1943, 2 ; 2017, 13)
- Bégon teyze (2017, 171)
- Norade teyze (1943, 30 ; 2017, 33)

4.3.3.3. Yerelleştirme

Siyavuşgil'in kaynak kültüre ait yabancı öğeleri yerelleştirerek erek dile aktardığı, erek okur için aşına, bilindik öğelerin kullanıldığı örnekler karşımıza çıkmaktadır.

“Yerleşme” adlı hikayede yerelleştirme örneği olarak, Fransız kültüründe olmayan “kabadayı” ve sosyal mimaride bulunmayan “divanhane” kavramlarını gösterebiliriz.

Örnek 13

KM:

“Enfin, sur le devant, près du conducteur, **un homme... non!** une casquette, une énorme casquette en peau de lapin, qui ne disait pas grand'chose et regardait la route d'un air triste.” (10)

I. & III. EM:

“Nihayet, en önde, arabacının yanında bir adam... Hayır, **estağfurullah**, bir kasket... Ağzını açmadan, kederli kederli yola bakan tavşan derisinden kocaman bir kasket.” (12 ; 9)

Örnek 14

KM:

“...et deux **grands coquins** de bergers drapés dans des manteaux de cadis roux qui leur tombent sur les talons comme des chapes.” (10)

I. & III. EM:

“... , daha sonra da harmani gibi topuklarına kadar inen devetüyü rengine abalarına bürünmüş iki **kabadayı** çoban.” (11 ; 7)

Örnek 15

KM:

“ils ne veulent rien voir, rien entendre, avant que le bétail soit rentré, le gros loquet poussé sur la petite porte à claire-voie, et les bergers attablés dans la **salle basse.**” (10)

I. & III. EM:

“Onlar sürü ağıla girmedikçe, küçük çit kapısının sürgüsü sürülmedikçe, ve çobanlar alçak tavanlı **divanhanede** sofraya başına oturmamakça, ...” (11 ; 8)

“Muhterem Baba Gaucher’nin İksiri” adlı hikayedeyse, “mahalleli”, “hazretleri”, “Yarabbi”, “Allahım”, “maşallah”, “Allah razı olsun” kelimeleri dikkat çekmektedir. Erek kültürde varolan “mahallelilik” kavramı, erek dilin yerleşik deyişlerine uygun dinsel deyim, sözcük ve söz grupları kullanılmıştır.

Örnek 16

KM:

“—**Miséricorde!** si mes **paroissiens** m'entendaient!” (72)

I. & III. EM:

“—**Aman Allahım!** Bizim **mahalleli** beni bir duysa!..” (117 ; 173)

Örnek 17

KM:

“—**Mes Révérends**, dit-il en étendant sa belle main blanche où luisait l'anneau pastoral, il y a moyen de tout arranger... C'est le sori, n'est-ce pas, mon cher fils, que le démon vous tente?...” (72)

I. & III. EM:

“O zaman başkeşiş ayağa kalktı ve beyaz elini uzatarak:

—**Hazretlerim**, dedi, herşeyin bir çaresi vardır... Size şeytan akşamları musallat oluyor, değil mi sevgili evladım?..” (1943, 109 ; 2017, 165)

Kaynak eser içinde çok fazla Katolik ve Hristiyan dinlerine özgü pratikler ve terimler geçmektedir. Örneğin, “istavroz çıkarmak” (1943, 36 ; 2017, 33), “manastır” (2017, 171), “kilise” (2017, 113), “yortu”, “ayin” (2017, 121) gibi. Erek metinlerde kimi bölümlerde, erek kültürdeki dini söylemler ile kaynak kültürün dini sembolleri ve pratiği iç içe geçmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Örnek 18

KM:

“L'abbé Martin était **curé**... de Cucugnan. [...]

Mais, hélas! les araignées filaient dans son **confessionnal**, et, le beau jour de **Pâques**, les hosties restaient au fond de son saint-ciboire. **Le bon prêtre** en avait le cœur meurtri, et toujours il demandait à **Dieu** la grâce de ne pas mourir avant d'avoir ramené au bercail son troupeau dispersé.

Or, vous allez voir que **Dieu** l'entendit.

Un dimanche, après l'**Évangile**, M. Martin monta en chaire.” (35)

I. EM:

“**Rahip** Martin, Cucugnan papazı idi. [...]

Ama, ne yazık ki, **günah çıkardığı** yerde örümcekler cirit oynuyor, o güzelim **paskalya** gününde mukaddes ekmekler, mübarek kapının dibinde küfleniyordu. Papazcığın bu halden yüreği sızlıyor ve daima ‘bunları tariki **hakka** sokmadan canımı alma’ diye dualar ediyordu.

Nihayet **Cenabı Hak** onun duasını kabul etti.

Bir Pazar günü, Mösyö Martin, **İncil faslından** sonra kürsüye çıktı.” (75)

2017 basımında, özel isimlerde imla kuralları düzeltilmiş; 1943 basımında eksik olan “Allah’a dua ediyordu” kısmı eklenmiştir:

III. EM:

“Ama, ne yazık ki, günah çıkardığı yerde örümcekler cirit oynuyor, o güzelim **Paskalya** gününde mukaddes ekmekler, mübarek kapının dibinde küfleniyordu. Papazcığın bu halden yüreği sızlıyor ve daima ‘bunları tariki **hak yoluna** sokmadan canımı alma’ diye **Allah’a** dualar ediyordu.

Nihayet **Cenabıhak** onun duasını kabul etti.” (75)

4.3.3.4. Paragraf Düzeni ve Cümle Yapısı

Çeviri eserlerde paragraf düzeni ve cümle yapısının büyük ölçüde korunduğu, çevirmenin kaynak metne olabildiğince sadık kalmaya özen gösterdiği görülür. Ama zaman zaman çevirmenin bölüm ayırımlarını göz ardı ettiği, cümle kurgularını

değiştirdiği örnekler mevcuttur. Bununla birlikte, Siyavuşgil Daudet tarafından metne eklenmiş dipnotları ve parantez içlerini değiştirmeden çevirmiştir.

Örnek 19

KM:

“J’en eus l’estomac tout ensoleillé.

—C'est l'élixir du Père Gaucher, la joie et la santé de notre Provence, **me fit le brave homme d'un air triomphant; on** le fabrique au couvent des Prémontrés, à deux lieues de votre moulin...” (68)

I. & III. EM:

“İçtim, içince de güneşi yutmuş gibi oldum.

Adamcağız muzafferane:

—Bu, per Gaucher’nin iksiridir, Provence’ımızın neşesi ve sıhhati!.. **Bunu** sizin değirmenden iki fersah ötede...” (107 ; 163)

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, çevirmenin bazı diyalogları kaldırıp betimlemenin içine dahil ettiği, düzyazıya aktardığı görülür.

Örnek 20¹⁴⁵

KM:

“—Il y a vingt ans, les Prémontrés, ou plutôt les Pères blancs, comme les appellent nos Provençaux, étaient tombés dans une grande misère. Si vous aviez vu leur maison de ce temps-là, elle vous aurait fait peine.” (68)

I. & III. EM:

“Bundan yirmi sene evvel Prémontré’ler, daha doğrusu bizim Provence’lıların dediği gibi ak keşişler, müthiş bir yoksulluk içindeydi. O zaman manastırlarını görseydiniz, acırdınız.” (107 ; 164)

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, kaynak eserde birbirine virgül ile bağlanan cümleler çeviri eserde nokta ile ayrılmış, cümle sonundaki ünlem tonlamasına yer verilmemiştir.

Örnek 21

¹⁴⁵ Söz konusu örnek, sözcüğü sözcüğüne çeviri incelemesi amacıyla Örnek 2 altında da ele alınmıştır.

KM:

“Nourri jusqu'à douze ans par une vieille folle du pays des Baux, qu'on appelait tante Bégon, recueilli depuis chez les moines, le malheureux bouvier n'avait jamais pu rien apprendre qu'à conduire ses bêtes et à réciter son Pater noster; encore le disait-il en provençal, car il avait la cervelle dure et l'esprit fin comme une dague de plomb. Fervent chrétien du reste, quoiqu'un peu visionnaire, à l'aise sous le cilice et se donnant la discipline avec une conviction robuste, et des bras!...” (69)

I. & III. EM:

“On iki yaşına kadar, Baux diyarında, Bégon teyze dedikleri zırdeli bir kocakarının yanında kalmış, sonra manastıra alınmıştı. Zavallı inek çobanı, hayvan gütmekten ve Pater noster'i (1) ezber okumaktan başka birşey öğrenmemişti. Bir parça kafası kalın, aklı da kurşun gibi oturaklı olduğundan bu duayı bile Provence dilinde bellemişti. Maamafih, dini bütün Hıristiyandı. Kendine biraz iman, biraz da kol kuvvetiyle, tarikı haktan ayırmamağa dikkat ederdi.” (109 ; 165)

Çeviri eserde kimi yerlerde ise Siyavuşgil'in konuşma cümlelerinden önce yeni paragraflar eklediği gözlemlenmektedir:

Örnek 22

KM:

“La chèvre se trouvait très heureuse et broutait l'herbe de si bon cœur que M. Seguin était ravi.

—Enfin, pensait le pauvre homme, en voilà une qui ne s'ennuiera pas chez moi!” (15)

I. & III. EM:

“Keçi mesut görünüyor ve öyle keyifli keyifli otliyordu ki, Mösyö Seguin'in ağzı kulaklarına varıyordu.

Adamcağız kendi kendine:

—Nihayet, diyordu, burada canı sıkılmayan bir keçi bulabildim.” (25 ; 22)

Aşağıdaki gibi kimi örneklerde de, kaynak metinde tek paragraf halinde bulunan metni iki ayrı paragrafa dönüştürdüğünü görmek mümkündür.

Örnek 23

KM:

“Tu penses, Gringoire, si notre chèvre était heureuse! Plus de corde, plus de pieu... rien qui l'empêchât de gambader, de brouter à sa guise... **C'est là qu'il y en avait de l'herbe!** jusque par-dessus les cornes, mon cher!... Et quelle herbe!” (16)

I. & III. EM:

“Bizim keçinin ne kadar mesut olduğunu artık sen düşün Gringoire! Artık ne ip var, ne de kazık... Onu, keyfinin istediği gibi sıçramaktan, otlamaktan alıkoyacak hiçbir şey yok..

Asıl otun bolluğu oradaydı. Ta boynuzlarını aşacak kadar, azizim! Hem ne ot!” (27 ; 24)

Siyavuşgil, çeviride genel olarak paragraf ve bölüm ayrımları düzeninde kaynak odaklı bir tutum sergilese de, zaman zaman aksi örneklerle karşılaşmak mümkündür:

Örnek 24

KM:

“—Aux îles Lavezzi, monsieur. C'est ici que sont enterrés les six cents hommes de la Sémillante, à l'endroit même où leur frégate s'est perdue, il y a dix ans... Pauvres gens! ils ne reçoivent pas beaucoup de visites; c'est bien le moins que nous allions leur dire bonjour, puisque nous voilà...

—De tout mon cœur, patron.

Qu'il était triste le cimetière de la *Sémillante!*...” (30)

I. EM:

“—Lavezzi adalarındayız efendim. Sémillante'daki altı yüz kişiyi buraya gömdüler, tam firkateynin bundan on yıl önce parçalandığı yere... Zavallılar!

Pek ziyaretçileri yoktur. Hazır buradayken, gidip kendilerine bir merhaba desek fena olmaz...

—Hay hay, reis!

Görseniz Sémillante mezarlığı ne kadar hazin bir yerdi!” (63)

Buna karşın, 1944 ve 2017 çevirilerinde kaynak metne sadık kalındığı görülmektedir. Bu, yayınevi tarafından bir dizgi müdahalesinin olduğunu düşündürür niteliktedir.

II. & III. EM:

“—Lavezzi Adaları’ndayız efendim. *Sémillante*’ta altı yüz kişiyi buraya gömdüler, tam fırkateynin bundan on yıl önce parçalandığı yere... Zavallılar! Pek ziyaretçileri yoktur. Hazır buradayken, gidip kendilerine bir merhaba desek fena olmaz...

—Hay hay Reis!

Görseniz, Sémillante Mezarlığı ne kadar hazin bir yerdi!” (81 ; 62)

4.3.3.5. Kaba / Argo Kelimeler

Kaynak eser 19. yüzyılın ikinci yarısında, Natüralizm etkisinde doğmuştur. Natüralizm’in temsilcisi Zola, toplum yaşamının ve ekonominin değişmesiyle, bireyin aile içindeki konumunun da değiştiğini dile getirir. Dolayısıyla Natüralist roman da bireyin bu değişimine ayak uyduracaktır. Toplumsal değişimle birlikte yazar gözlerini gerçek dünyaya çevirmiştir. Hikayelerin konusunu gerçek hayattan kesitler oluşturmaya başlamıştır. Zola’ya göre bunların tanımı: “İnsanın duygularını harekete geçiren, insanlığa dokunan sahneler, sefaletler, acılar, tutkular ve bireyin özel yaşantısındaki (her aileye göre değişen) dramlardır”¹⁴⁶.

Natüralist yazarlar, kahramanları hangi çevreden seçerse o çevrenin diliyle konuşturur. Bu nedenle argo kelimeler ve küfürler eserde değiştirilmeden verilir. Biçeminin yumuşaklığıyla diğer Gerçekçi ve Natüralist yazarlardan ayrı bir yerde duran Daudet’nin Gerçekçilik anlayışını Sevük şöyle anlatmıştır:

“Dode realizm içinde empresyonizm yaptı. Onun realizmi sert değil yumuşak, katı değil fantazyalı ve o insanın behimiliklerine, hayatın çirkeflerine, tabiatın çirkinliklerine

¹⁴⁶ F. Özlem Bay, “Fransız Edebiyatından Yapılan İlk Edebi Çeviriler Üzerine Analitik Bir Uygulama”, (Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 59.

bakmadığı için onun da realizmi sevimli ve cazibelidir. Fakat bu hal onun mevzuuna karşı realist kalmasına hiç de mani olmadı. Zaten hep ya bizzat yaşadığını, ya bizzat gördüğünü yazmıştı ve eserlerinin çoğunu onların mevzuuna uygun dekorlar içinde yarattı”¹⁴⁷.

Ancak bu tür bir yaklaşımın çocuk edebiyatı kapsamında nasıl kabul göreceği konusu ise, Fransa Ulusal Eğitim Müfettişi Geneviève Roy tarafından getirilen eleştiriyle gündeme getirilir¹⁴⁸:

“*Değirmenimden Mektuplar*’ın ele aldığı temalar ve kültürel evreni 9-10 yaş arasındaki çocuklara göre değildir. Resmedilen Katolik dünyası, günümüzde anlaşılması güç bir dini dili ve kelime evrenini, kurumları ve inançları barındırmaktadır.”

Roy, bu görüşünü, öğrencilerin bu önemli eseri anlamaları için sadeleştirilmiş, bellibaşlı hikaye seçimlerine gidilmiş, illüstrasyonlarla zenginleştirilmiş bir *Lettres de mon moulin* versiyonunun ön sözünde dile getirmiştir. Bu hikayelerin seçimi, ahlaki öğelerin en çok ağır bastığı “Cornille Usta’nın Esrarı”, “Mösyö Seguin’in Keçisi”, “Yıldızlar”, “Papa’nın Katırı” gibi aslında bize La Fontaine’in fablalarını çağrıştıran hikayelerden yana olduğu görülür.

Bu bağlamda, Siyavuşgil’in Daudet’nin bağlı olduğu Naturalizm akımı çerçevesinde, “karı”, “herif”, “yosma”, “azmak”, “kış”, “kocakarı”, “Allahın belası” gibi kaba ve argo söylemleri erek metne olduğu gibi taşıdığını, hatta bazı yerlerde hikayenin doğası ve dili gereği bu tür ifadeleri kendisinin kabalaştırdığını öne sürebiliriz.

Örnek 25

KM:

“Le temps d'entr'ouvrir une lucarne, frirt! voilà le bivouac en dérouté, et tous ces petits **derrières** blancs qui détaient, la queue en l'air, dans le fourré. J'espère bien qu'ils reviendront.” (8)

I. & III. EM:

“Pencereyi aralar aralamaz, firt! Bütün ordugah bozguna uğradı ve kuyruk havada, bütün bu küçük beyaz **kışlar** haydi fundalığa. İnşallah yine gelirler.” (9 ; 5)

Örnek 26

KM:

¹⁴⁷ Bay, **age**, 59.

¹⁴⁸ Geneviève Roy, **Lettres de Mon Moulin, Selection - un livre pour l'été**, (Paris: © CNDP, Juillet 2012), ön söz. Bu Fransızca alıntının çevirisi tarafıma aittir.

“—**Viédase!** Le camarade n'est pas à plaindre d'avoir une femme comme celle-là... Pas moyen de s'ennuyer un moment avec elle... Pensez donc! **une belle** qui se fait enlever tous les six mois, elle a toujours quelque chose à vous raconter quand elle revient... C'est égal, c'est un drôle de petit ménage... Figurez-vous, monsieur, qu'ils n'étaient pas mariés depuis un an, paf! voilà **la femme** qui part en Espagne avec un marchand de chocolat. [...]

—Vous croyez peut-être, monsieur, qu'après son retour d'Espagne la belle s'est tenue tranquille... Ah mais non!... Son mari avait si bien pris la chose! **Ça lui a donné envie de recommencer...**” (11)

I. & III. EM:

“—**Aman Allah!** Böyle bir karısı olan herifin acınacak nesi var?.. İnsanın böylesine canı sıkılır mı hiç? Değil mi ya?.. **Yosmayı** her altı ayda bir kaçırlılar. Dönüşte size bol bol hikaye anlatır... amma da yaptın ha!.. böyle karı kocalığa can kurban! Bakın, mösyö, daha evleneli bir sene olmuştu ki, hop, **karı** bir çikolata tüccarile İspanya'ya kapağı attı. (...)

—Belki, yosma, İspanya'dan döndükten sonra, artık hanım hanımcık evinde oturdu, sanırsınız ha!.. yok efendim, ne münasebet!.. Kocası işi tatlıya bağlamıştı ya! **Karı yine azdı.**” (14 ; 11)

Örnek 27

KM:

“il y avait ce **coquin** de chat maigre qui soufflait comme un diable au-dessus de ma tête.” (14)

I. & III. EM:

“Söz söylerken, o **Allahın belası** sıska kedi, tepemin üstünde şeytan gibi pıhlayıp duruyordu.” (20 ; 16)

Örnek 28

KM:

“Et je vis, au milieu d'un épouvantable tourbillon de flamme:

Le long Coq-Galine,—**vous l'avez tous connu**, mes frères,—Coq-Galine, qui se grisait si souvent, et si souvent secouait les puces à sa pauvre Clairon.” (1869, 37)

I. & III. EM:

“Ne görsem beğenirsiniz? Korkunç bir alev kasırgası içinde o uzun Coq-Galine’i. Hani şu **sık sık kafayı çekip** zavallı karısı Clairon’u **bir güzel ıslatan** Coq-Galine’i! **Herifi** zaten hepiniz bilirsiniz.” (79 ; 79)

Yukarıdaki örnek, aynı zamanda paragraf ve cümle düzeninde Siyavuşgil’in erek odaklı bir yaklaşımına da örnek oluşturur niteliktedir.

“Milyana’ya” hikayesi 1943 basımında yer almadığı için 2017 basımı üzerinden incelenmiştir; sağlama yapmak için 1944 basımına baktığımızda orada da aynı çevirinin yer aldığını görüyoruz: Çevirmenin “Arap kadınları” şeklinde çevirebileceği “les femmes arabes” ifadesi, çeviri eserde “Arap karıları” olarak geçmektedir. Bu kaba ifade bir topluluğa mensup kadınları ötekileştirici bir anlam yüklenebileceğinden, belki 1940’larda değil ama günümüzde gücendirici bir ifadedir.

Örnek 29¹⁴⁹

KM:

“Ce mur est sacré: tous les jours les **femmes arabes** viennent y suspendre des ex-voto, fragments de haïcks et de foutes, longues tresses de cheveux roux liés par des fils d'argent, pans de beurnouss...” (66)

II. & III. EM:

“Her gün **Arap karıları** buraya gelip ihram ve futa parçalarıyla bornoz eteklerini, gelin teline sarılmış uzun kıvılcık saç örgülerini ex voto gibi asarlar...” (204 ; 155)

4.3.3.6. Şiir Çevirisinde Erek Odaklı Yaklaşım

Fransız edebiyatından etkilenen ve şiir sanatında samimiliği ve içtenliği öne çıkarmış olmanın yanı sıra her daim sanatta yenilik anlayışını savunan Yedi Meşaleciler’in arasında şair kimliğiyle ilk kez tanınan ve Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Sabri Esat Siyavuşgil, kaynak eserde yer alan şiirleri ya da dörtlükleri erek dile

¹⁴⁹ Söz konusu örnek, yabancı sözcüklerin kullanımı ve aktarımı incelemesi amacıyla Örnek 9 altında daha önceki bölümlerde ele alınmıştır.

uyarlamıştır. Şiirde estetik algısı ve kafiye uyumunu yakalamak için sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yaklaşımı sergilemediğini, kaynak dildeki anlam aktarımını sade bir dille, edebi kaygısını kaybetmeden erek okura aktardığını söyleyebiliriz. Çocuk edebiyatı çevirisi alanında çalışmaları bulunan Doç. Dr. Didem Tuna “Bir Edebiyat Dersinde Bir Şiiri Çevirileriyle Okumak” adlı incelemesinde, şiirin çeviri aracılığıyla yeniden üretildiğini belirtmektedir. Bu durumda çevirmen “söylem alıcısı ve söylem üreticisi” olmakta ve yaratıcı rolün erek metinde yansımaları olmaktadır. Dolayısıyla Tuna, çevirmenin iki yönlü bir rolü olduğuna değinmekte; çevirmeni okur ve metnin yeniden üreticisi olarak görmektedir¹⁵⁰. Bu bakış açısıyla Siyavuşgil’in şair kimliğiyle üstlendiği çevirmen kimliğinde, erek odaklı bir yaklaşım benimseyerek metnin “yeniden üreticisi” rolüne girdiğini söyleyebiliriz.

Kalın yazı şekliyle gösterdiğimiz satırlar, erek odaklı çeviriye birebir örnek oluşturmaktadır.

Aşağıdaki örnekte, kaynak eser çevirileri 1943 ve 1944, 2017 basımlarında farklılık göstermektedir. Siyavuşgil, ilk çevirisinden tam bir sene sonra yeniden basılan 1944 çevirisindeki bu örnekte, kaynağa daha yakın bir tutum izlediğini ama yine edebi kaygısını kaybetmeden kafiye uyumunu yakaladığını gözlemliyoruz.

Örnek 30

KM:

“Non, monseigneur,

C'est trop d'honneur.

Lisette est sa...age,

Reste au villa...age...” (34)

I. EM:

“Olmaz efendim olmaz,

Oluklara su dolmaz,

¹⁵⁰ Didem Tuna, “Bir Edebiyat Dersinde Bir Şiiri Çevirileriyle Okumak: Walt Whitman’ın O Captain! My Captain! Başlıklı Şiiri ile Fransızca ve Türkçe Çevirileri”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, s. 36 (2016): 74

https://www.academia.edu/35653129/Bir_Edebiyat_Dersinde_Bir_%C5%9Eiiri_%C3%87evirileriyle_Okumak_Walt_Whitman_%C4%B1n_O_Captain_My_Captain_Ba%C5%9F1%C4%B1kl%C4%B1_%C5%9Eiiri_ile_Frans%C4%B1zca_ve_T%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%87evirileri [26.05.2019].

Lisette uslu bir kız... dır,
Köyünden ayrıla... maz..." (70)

II. & III. EM:

"Olmaz efendim, olmaz,

Bize çok bu imtiyaz,

Lisette uslu bir kız... dır,

Köyünden ayrıla... maz..." (92 ; 70)

Aşağıdaki şiir çevirisinde, Siyavuşgil'in tekrar erek odaklı çeviri anlayışı çerçevesinde, kaynak metindeki "chevalier – şövalyeler" kelimesini "silahlı" olarak çevirdiğini ve özgün metne göre daha senlibenli bir üslup benimsendiği gözlemlenmektedir.

Örnek 31

KM:

"La belle Margoton

Tant matin s'est levée,

A pris son broc d'argent,

A l'eau s'en est allée..."

"A pris son broc d'argent,

A l'eau s'en est allée;

De là n'a vu venir

Trois chevaliers d'armée..."

"Le premier lui a dit:

«Bonjour, belle mignonne!»" (59-61)

I. & III. EM:

"Güzel Margoton kalktı

Doyamadan uykuya;

Elinde gümüş testi

Bir sabah gitti suya.”

“Elinde gümüş testi

Bir sabah gitti suya.

Su başında girmişti

Üç silahlı pusuya...”

“Biri dedi gel seni

Seveyim doya doya” (103-106 ; 138-141)

Örnek 32

KM:

“Dans Paris, il y a un Père blanc,

Patatin, patatan, tarabin, taraban...”

“Dans Paris il y a un Père blanc,

Patatin, patatan, taraban, tarabin;

Dans Paris il y a un Père blanc

Qui fait danser **des moinettes**,

Trin, trin, trin, dans un jardin;

Qui fait danser des...” (70-72)

III. EM:

“Paris’te var bir akkeşiş,

Aman bu iş, canım bu iş...”

“Paris’te var bir akkeşiş,

Aman bu iş, canım bu iş...

Paris’te var bir akkeşiş,

Genç kızları dans ettirir

Bir bahçede tıpış tıpış...

Genç kızları...” (168-173)

Yukarıdaki örneklerden gözlemleyebildiğimiz üzere Siyavuşgil, şiir çevirilerinde kafiye, redif ve müzikalitede aynı uyumu yakalayabilmek adına kaynak metinde değişiklikler yapabilmiş ve daha çok uyum, ses etkisi yaratma gayesi gütmüştür.

4.4. Verilerin Çoğuldizge Kuramı Çerçevesinde Yorumlanması

Bu değerlendirme bölümünde, çeviri karşılaştırmalarında, çoğuldizge çeviri normlarına ilişkin ele aldığımız sözcüğü sözcüğüne çeviri, yabancı sözcüklerin aktarımı, yerelleştirme, kaba/argo sözcüklerin kullanımı, ekleme/çıkarma, açıklama, biçim ve şiir çevirisi ölçütleri ışığında hem kaynak metinle hem de kendi aralarında karşılaştırdığımız iki dönem (1943 & 2017) çeviri eserlerini çoğuldizge normlarına göre “kabul edilebilir” veya “yeterli” çeviri olarak değerlendirmeyi amaçlamaktayız.

Tezin, çeviri eserlerin hem kaynak metin hem de diğer çevirilerle karşılaştırılarak incelendiği üçüncü bölümünde tüm hikayeler incelenmiş; “Yerleşme”, “Beaucaire Posta Arabası”, “Cornille Usta’nın Esrarı”, “Yıldızlar”, “Muhterem Per Gaucher”, “Gümrük Kolcuları”, “İlahisiz Üç Ayin-Noel Hikayesi”, “Milyana’ya”, “Altın Beyinli Adam Masalı”, “Semillante’ın Can Çekişmesi”, “Cucugnan Papazı”, “Çifte Hanlar” hikayelerindeki metinler karşılaştırılmaya tabi tutulmuştur.

Bunun nedeni, inceleme ve değerlendirme konusunda daha çok malzeme sunmuş olmalarıdır.

Bununla birlikte, artsüremlî bir değerlendirme yapabilmek adına kaynak ve çeviri eserlerin ön sözleri de incelenerek yer yer alıntılanmıştır.

Karşılaştırmamıza göre genel bulgulara bakacak olursak, çeviri yöntemlerinin 1940 ve 2017 basımları arasında dönemsel farklılık açısından çok anlamlı bir fark göstermediği gözlemlenmiştir. Elbette bunun nedeni her iki basımın Siyavuşgil’in çevirisini kullanmış olmasıdır. Bunda yayınevi (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları) politikası etkili olmuştur: “Eseri, her zaman yaptığımız gibi aslıyla (Fransızcasıyla) karşılaştırdık. Bazı ufak tefek maddi hatalarla karşılaştık ve bunları düzelttik. İmla konusunda da günümüz uygulamalarını esas aldık. Ancak tüm bunları yaparken gözettiğimiz temel bir husus vardı. Eserin Siyavuşgil çevirisi, çeviri tarihimizde

klasikleşmiş çevirilerden biridir. Siyavuşgil'in diline yersiz müdahalelerde bulunmaktan özenle kaçındık"¹⁵¹.

Çeviri eserler arasındaki en anlamlı fark, 1943 çevirisinde eksik hikayelerin bulunmasıdır. Her iki çeviri eserde de çokça Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin yer aldığı görülür. Bunun nedeninin, Siyavuşgil'in kendi kuşağının özellikle izinden gittiği Öz Türkçeleşme hareketine karşı mesafeli duruşu olduğunu düşünmekteyiz. Cumhuriyet'in kurucular kuşağının bir kısmının sahiplendiği, diğer kısmının genellikle suskunlukla geçiştirdiği Öz Türkçeleşme tartışmalarında Siyavuşgil, *Yeni Sabah* gazetesindeki köşe yazılarından anlayacağımız üzere karşıt bir duruş sergilemiş ve dilde sadeleştirme akımının özellikle de Arapçadan alıntılanan kimi sözcüklerdeki duygu yüklerini yitirmemize yol açarak dilde fakirleşmeye neden olduğunu dile getirmiştir¹⁵².

Çeviri stratejilerinin tarihsel paradigmasına baktığımızda, bu stratejilere ilişkin tutumun sosyal, politik ve tarihsel olaylarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllarda, ileri medeniyetler seviyesine ulaşmak amacıyla devrim siyaseti gereği devlet yönetiminde sistemli ve kurumsal çalışmalar başlatılmıştır. O dönem edebiyat ürünleri de devlet eliyle sistemli bir hale getirilmiştir. 1940'ta Tercüme Bürosu hayata geçirilmiş ve Batı edebiyatından çeviri hareketi başlamıştır. Buradan göreceğimiz üzere, Even-Zohar'ın çoğuldizge normlarına göre çeviri edebiyat merkez konumuna getirilmiş, "dışarıdan alım" devlet eliyle doğal olmayan bir şekilde gerçekleşmiştir: merkez konuma bakıldığında 1940'lı yıllarda Batı edebiyatı özelinde Fransız edebiyatı olduğu görülür. Bu noktada, 16. yüzyıldan itibaren Fransa ile ilişkilerin, Tanzimat döneminde Batılılaşma hareketlerinde Fransız kültüründen, felsefecileri, düşünürleri ve siyasetçilerinden etkilenmenin mutkala izdüşümü vardır. Çoğuldizge kuramına göre, çeviri edebiyat merkezi ve birincil konumdaysa, çevirmen erek kültürün uzlaşımlarını çiğneyerek kaynak eserde egemen olan metin ilişkilerini benimseyerek aktaracaktır. Böylelikle, erek kültürde yeni bir türün ya da edebi bir biçimin oluşmasına yol açabilecek "yeterli" bir çeviri edimi ortaya çıkacaktır. Bunun tam tersi ise, çeviri edebiyat çevre ve ikincil konumdayken erek metne yakın bir ürün

¹⁵¹ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - Hasan Âli Yücel Klasikleri Dizisi, Değirmenimden Mektuplar adlı çeviri eserin editörü Sayın Hande Koçak ile 13 Mayıs 2019 tarihinde e-posta yoluyla gerçekleşmiştir.

¹⁵² Sabri Esat Siyavuşgil, "Dilimiz", *Yeni Sabah*, 18 Haziran 1950'den aktaran Çalmaz, **age**, 132.

olarak ortaya çıkarak “kabul edilebilir” çeviri olmaktadır. Tercüme Bürosu hareketiyle Batı’yı mümkün olduğunca derinden özümsemek için bu dönemdeki çeviri yönteminin, ithal edilecek malzemenin hiçbirini göz ardı etmeyecek şekilde olabildiğince sadık, kolay okunabilir ve anlaşılabilir bir Türkçeye, özgün metnin sanatsal, düşünsel ve estetik özelliklerini koruyarak çeviri yapmak şeklinde belirlendiği görülmektedir. Bu dönemde görülen sözcüğü sözcüğüne çeviri yönelimi de, Tercüme Bürosu etrafında çevrelenen söylemi doğrular niteliktedir. Bu doğrultuda baktığımızda, 1943 yılı çevirisinin “yeterlilik” normuna uyduğunu görebiliyoruz.

Cumhuriyet döneminde Dünya Klasikleri’nin çevrilmesi çocuk edebiyatını da etkilemiştir; reformların yoğun olarak yaşandığı bu dönemde çocukların gelişimi ve eğitimi de devlet tarafından sistematik bir şekilde ele alınmaktadır. Cumhuriyet’in önemli yazarlarından Sabri Esat Siyavuşgil’in, çocuklara ve çocukların eğitimine yönelik çevirileri yaparak çağdaşlaşma sürecinde yaşanan toplumsal ve kültürel dönüşümde rol oynadığı söylenebilir. İlk defa çevirisini yaptığı *Lettres de mon moulin* ise kendi deyişiyle, “daha mektep sıralarında Mösyö Seguin’in Keçisi’ni hecelemiş olan nice nesillerin hafızasında bu hikayeler çocukluğun en renkli, en cazip hatıralarına bağlı olarak yaşayan”¹⁵³ anılardır.

Buradan da anlıyoruz ki, Daudet’nin hikayeleri 7’den 70’e bir okur kitlesine sahiptir. Hikayeler, okurla adeta sohbet eder gibi sıcak ve içten bir üsluba sahiptir; toplumun acıklı ve gülünç yanlarını eleştirel bir tutumla yansıtmıştır. Hikayelerin sonunda kimi zaman gülünç, kimi zaman hüznü olayların her zaman insanlığın ortak değerlerini sergiledikleri görülmektedir. Bundan dolayıdır ki, bu hikayeler her daim bir hayat dersi niteliğindedir. Bir nevi didaktik olan, ahlaki öğelerin ağır bastığı bu hikayeler çocuklara yaşamın kederli, acımasız, zor ve acılı yanlarını iyimser bir bakışla değerlendirme şansını tanır. Siyavuşgil, çeviri genelinde, dönemin ruhuna uygun olarak sözcüğü sözcüğüne bir çeviri stratejisi izlemekle birlikte, kimi bölümlerde yerleştirme çabası içine girmiştir. Bunun nedeninin, kaynak metnin, Türk çocuk okurlar tarafından da doğal bir metin olarak okunmasını sağlamak olduğu düşünülebilir.

Ancak yine de her iki çeviri eserin de, Shavit’in çocuk çeviri edebiyatı üzerine öne sürdüğü gibi “kabul edilebilirlik” normlarına uymadığını görüyoruz: Çeviri

¹⁵³ Daudet, 1943, 5.

metinlerde yabancı sözcüklerin, Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin, yabancı dini terim, pratik ve özel isimlerin yerleştirilmeden kullanılması bu saptamaya gerekçe gösterilebilir. 2017 basımında, genç okurların daha rahat okuyabilmesi için eski sözcüklere dipnotlar eklenmişse de, çeviri “kabul edilebilir” olarak görülmekten uzaktır. Buna rağmen, Siyavuşgil’in şairane dil yeteneği, okuru köy hayatının tüm yerel renkleri, dili, örf, adet, gelenek, düşünce ve yaşayış biçimiyle büyülü bir dünyaya götürmeyi ve okura hikayelerden dersler çıkartmayı başarır. Kısa hikayelerden oluşan ama ilk defa bir kitapta bir araya toplanan (1943) ve Türk okuruyla buluşan eser, aynı zamanda çocukların önünde yabancı bir kültür ve dilin kapılarını açmaktadır.

Bilindiği gibi “yaratım” ve “dışarıdan alım” bir toplumun kültürel repertuarı oluşturmadaki süreçlerdir. Çeviri “dışarıdan alım” sürecinde bir araç rolü üstlenebilmektedir. Bu durumda çeviri aracılığıyla gerçekleştirilen “aktarım” sürecinin kaydadeğer sonuçları olmaktadır. Even-Zohar’ın da dile getirdiği gibi “dışarıdan alım” toplum içindeki etkileşimi ve toplum yaşamını değiştirebilmektedir, yani “dışarıdan alınan” bir ürün, başarılı bir “aktarıma” erek kültürde kendisine bir yer edinebilmekte hatta bu kültürün esas parçalarından biri olabilmektedir¹⁵⁴. Dolayısıyla dışarıdan alım toplum yapısına bağlı olarak kabul görebilir veya tepki alabilir. Türkiye örneğinde dışarıdan alımlanan Batı kaynaklı edebiyat ürünlerinin başarılı “aktarımı”nın üstün çıktığını ve merkeze yerleştiğini söyleyebiliriz. *Değirmenimden Mektupların*, çocuk edebiyatı içerisinde halen talep edilen bir ürün olması, devlet yetkilileri tarafından 100 Temel Eser içerisinde gösterilmesi çalışmamız kapsamında bu yönde ortaya çıkan bir veridir.

Çalışmamıza konu olan *Değirmenimden Mektuplar* çevirisinin 2010’lu yıllardaki konumuna bakacak olursak, Dünya Klasikleri arasında halen varlığını koruduğunu, lakin üslup ve tür bakımından çevre konumuna kaydığını söyleyebiliriz.

¹⁵⁴ Ayşe Banu Karadağ, Eshabil Bozkurt, Nilüfer Alimen, “Çeviri ve Yönlendirme: Sabiha ve Zekeriya Serter’in Çeviri Çocuk Edebiyatı Eserleri”, **Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, (2015): 96.

5. SONUÇ

Tezin kapsamında, Fransız yazar Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* eserinin *Değirmenimden Mektuplar* başlığını taşıyan 1943 ile 2017 basımlı çeviri eserlerinin karşılaştırmasından, eserin 1943 çocuk edebiyatı bağlamındaki yeri ile 2017 bağlamındaki yeri ve bu durumun çeviri esere etki ve sonuçları incelenmiş ve tartışılmıştır.

Çevirmen, Daudet'nin *Lettres de mon moulin* kitabını çocuk kitabı türünün özelliklerini gözeterek mi çevirmiştir? Çocuk edebiyatı kapsamında çeviri eserde değişiklikler yapılmış mıdır? Dönem çevirilerinin karşılaştırılmasıyla, her iki dönemdeki genel çeviri anlayışı ve normları, çeviri eserlere nasıl yansımış, çevirmen hangi çeviri stratejilerini bu norm ve anlayışlara uygun olarak benimsemiştir? Çevirmenin öznel olarak yapmış olduğu çeviri seçimleri ve stratejileri var mıdır; varsa nelerdir? sorularına incelememiz ışığında cevaplar aranmıştır.

Birinci Bölüm'de incelememize konu olan çocuk edebiyatı çevirisinde ele aldığımız üzere, çocuk edebiyatında da tıpkı yetişkin edebiyatında olduğu gibi çoğuldizgedeki boşluk çeviri eserlerle doldurulmaya çalışılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan modernleşme süreci toplumsal paradigmada değişimler yaratmış ve bu değişim çocuk anlayışını, bununla birlikte çocuk edebiyatı anlayışını da değiştirmiştir. 1928 Harf Devrimi'yle birlikte, kitaplar Latin harflerine çevrilmeye başlanmış ve bu yıllardan itibaren çocuk ve gençlerin eğitim ve gelişimlerinde ayrı bir misyon üstlenilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı açısından meydana gelen en önemli gelişme, 1940'lı yıllarda Batı klasikleri ile birlikte pek çok çocuk edebiyatı kitabının da Türkçeye çevrilmesidir.

Bu noktada çocuk edebiyatı çevirmenine sosyal bir sorumluluk yüklendiğini belirtmemiz gerekmektedir. Çünkü çocuğun korunması, kültürel ve ahlaksal normlardaki farklılıkların dengelenmesi, ulusal değerlerin muhafaza edilmesi, çocuğun alımlama koşullarının dikkate alınması, çocuk edebiyatı çevirmeninin göz önüne alınması gereken noktalarından bazılarıdır. Bu noktada çevirmen, kültürlerarası uzlaşısı veya direnç yaratılması, kültürel benzerliklerin veya

farklılıkların öncelenmesi temelinde yerelleştirme veya yabancılaştırmayı bir yöntem olarak belirlerken metin, yazar, okur, kaynak ve erek kültürün hepsini kapsayan bir sorumluluğun altına girmektedir.

“Çocuğa uygunluk” ilkesini, çocuk edebiyatı çevirisi normları doğrultusunda incelememizde, artsüremli ve erek dil odaklı bir bakış açısıyla tarihsel süreçlerin izdüşümlerini çeviri eserler ve çeviri kararları üzerinde gözlemleyebilmek ve ortaya çıkan çeviri ürünlerdeki özellikleri ülkenin sosyo-politik dokusuyla bağdaştırabilmek ve çocuk edebiyatı içindeki yerini araştırabilmek için iki temel dönem (1943 - 2017) ele alınmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde ileri medeniyet seviyesine ulaşma ve çağdaşlaşmayla yoğrulan resmi devlet ideolojisi, Avrupa odaklı Batı uygarlığının evrensel değerlerini benimsemiştir. Erken Cumhuriyet dönemi içinde Tercüme Bürosu’nun kurulmasında Türk halkındaki Batılılaşma için gereken altyapı eksiklikleri gidermeye yardımcı olacak yeni düşünce biçimlerinin ithalini meşrulaştıran bir söylem benimsenmiştir¹⁵⁵. Batı’yı mümkün olduğunca derinden özümsemek için bu dönemdeki çeviri yönteminin, kaynak odaklı bir bakış açısıyla kaynak metnin hiçbir özelliğini göz ardı etmeden, erek dilde kolay okunabilen, sade ve açık bir Türkçeyle çevirmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada iki toplumsal yaklaşımın çeviriye izdüşümünden söz etmek mümkündür. Batı seviyesine yükselme gayesiyle Batı kaynaklı her kültür ürününü olduğu gibi değiştirmeden yabancılığı içinde alımlama güdüsü kaynak odaklı yaklaşıma kapı açarken; dilde sadeleştirme ve ulusallaşma ülküsüyle okura yabancılamadığı, açık, anlaşılır ve arı bir dilde yazılmış çeviriler sunma güdüsü erek dilin zenginleşmesine öncelike veren kimi durumlarda yerelleştirmeye varan bir yaklaşıma kapı açmıştır. Ancak kısaca ifade etmek gerekirse çoğuldizge içerisinde Batı kaynaklı çeviri edebiyatının merkez konumuna gelmesiyle “yeterli” çeviri çabası görülür.

Bu bağlamda, 1943 yılında ilk defa hikayelerin büyük bir çoğunluğunun bir araya getirilerek yayımlandığı *Değirmenimden Mektuplar*, Cumhuriyet döneminin çeviri hareketine uygun bir şekilde “yeterlilik” normuna uymaktadır. Ancak Shavit’in çocuk edebiyatının çoğuldizgedeki konumu üzerine öne sürdüğü “kabul edilebilirlik” normuna karşıt düşmektedir. Bir diğer taraftan; çeviri eserde yer alan kaba ve argo kelimeler, aynen aktarılan yabancı ve Latince kelimeler, çocuk edebiyatı çevirisi için tartışmalıdır.

¹⁵⁵ Kansu-Yetkiner ve diğ., *age*, 76.

Daudet'nin, *Lettres de mon moulin* adlı eserini çocuk okurlar için yazdığına dair hiçbir yerde ibare, bilgi bulunmamaktadır. Hikayelerinin birçoğu Siyavuşgil'in ön sözünde belirttiğine göre daha mektep sıralarındayken okunmaya başlanmıştır. Gerek kaynak gerekse erek kültürde, çocuk ve gençlik edebiyatı için *Lettres de mon moulin* eserinin önemi sanırız ki, Daudet'nin tüm canlılığıyla resmettiği taşra hayatı ve kıssadan hisseler içeren hikayeleridir. Bugüne kadar doğayı tasvir eden, didaktik insan hikayelerini konu alan edebi eserlerin çocuk ve gençlik ürünleri olarak konumlandırıldığını görebiliriz. Bunun kökeninin ise, daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi La Fontaine'e dayandığı ileri sürülebilir.

2000'li yıllarda çeviri çocuk edebiyatı açısından en belirgin gelişme, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2004 tarihinde bir genelgeyle tanıttığı, sırasıyla orta ve ilköğretim için hazırlanan ve bir kısmı Batı klasiklerinden oluşan "100 Temel Eser" listesinin yayınlanması olmuştur. Bu listedeki kitapların Bakanlık tarafından öğrencilere okutulmak üzere tavsiye edilmesinin ardından, klasikler yeniden çeviri yoluyla çok çeşitli yayınevlerinin basımlarıyla çocuklara sunulmuştur. Alphonse Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar* eseri de bu listede yer almaktadır. Bu dönemde, telif gerektirmeyen eserler farklı yayınevleri tarafından çoğu kez yerelleştirme stratejisiyle tekrar tekrar basılmış veya yeniden yazılmıştır¹⁵⁶. Bu bakımdan, *Değirmenimden Mektuplar* eserinin birçok versiyonu bulunmaktadır. Araştırmamıza göre, erek kültürde çocukların anlayabilmesi için 24 hikaye arasından uygun olanlar seçilmiş, bol illüstrasyonlar eşliğinde hikayelerde uyarlama, kısaltma, eksiltme yoluna gidilmiştir.

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi altında Sabri Esat Siyavuşgil çevirisiyle 2017 yılında yayımladığı çeviri eserde, 1940'lı yıllardaki özgünlüğünü korumuştur. Çocuk edebiyatı çevirisinde erek odaklı bir yaklaşım olarak, başta eski sözcükler olmak üzere eserde geçen bazı sözcüklere genç okurlar için dipnot düşülmüştür. Bunun haricinde, Siyavuşgil çevirisine dokunulmadan Arapça ve Farsça kökenli sözcükler, Latince kaynak sözcükler olduğu gibi korunmuştur. Günümüze baktığımızda ise, Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin ağır bastığı bir çeviri eserin 21. yüzyıl okuru tarafından alınılmasını kolaylaştırmayacağı düşünülmektedir. 100 Temel Eser Listesi'ne yöneltilen eleştiriler de bu iddiayı destekler niteliktedir.

¹⁵⁶ Kansu-Yetkiner ve diğ., *age*, 57-82.

İncelememizin ışığında, Alphonse Daudet'nin *Lettres de mon moulin* adlı eserinin erek kültürümüzde, Cumhuriyet'in en iyi çevirmenleri arasında gösterilen Sabri Esat Siyavuşgil tarafından çevrilmesi ve dilimize kazandırılmasının izdüşümlerinin halen sürmekte olduğunu görüyoruz. Genel olarak “yeterlilik” normu çerçevesinde çevrilen eser, günümüze kadar gelebilmiş ve halen okunmaya devam etmektedir. Salt çocuk edebiyatına özel bir edebi eserdir diyemsek de, çocuk edebiyatı kültür repertuvarının oluşumunda, devlet mercileri tarafından seçilmiştir. Yeni nesillerin gelişiminde her iki dönemde de Batı kaynakları, Dünya Klasikleri merkezi konuma getirilmiştir: Nasıl ki Cumhuriyet döneminde çağdaşlaşma hareketi içerisinde Batı kaynaklarını çevirmek, “Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır”¹⁵⁷; 2000’li yıllarda da “100 Temel Eser”le amaçlanan, klasikleri okuyan, düşünen, algılama gücü gelişmiş, analitik düşünceye sahip, yorum ve eleştiri yapabilen, kendisini doğru ve açık bir biçimde ifade edebilen, tartışmalara ve farklı bakış açılara açık, güzellik ve estetik duygusuna sahip, milli kültür ve değerlere önem veren yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir (MEB Genelge, 1405).

Çeviri eserlerin çocuk edebiyatı olarak alımlanmasına dair sonuçlarımız eşliğinde eserin 1943 ve 2017 çevirilerinin karşılaştırmasından, çevirmenin duruş ve tutumuna dair çıkardığımız sonuçları çoğuldizge kuramının normları açısından değerlendirdiğimizdeyse Siyavuşgil’in iki yönlü tutumunun altını çizmek isteriz. Çevirmen, Cumhuriyet dönemi Tercüme Bürosu’nun toplum girişimciliği ruhuna uygun çeviri normlarına bağlı kalmaktadır. Siyavuşgil’in çeviri eserinde, kaynak kültürden yabancı isimlerde ve kaynak toplumun pratiklerine aynen aktarımlar söz konusudur. Siyavuşgil’in, dilde sadeleşme hareketine karşıt tutumu da yine çevirilerinde görülür; karşılaştığımız Arapça ve Fransızcadan kökenli sözcüklerin, Fransızcadan dilimize geçmiş sözcüklerin de yoğun kullanımını buna bağlayabiliriz. Bu ikircikli hal, “dönüm noktası”nda olan bir edebiyatın önemli kurucularından biri için anlaşılır bir durumdur. Siyavuşgil’in bu iki yönlü tutumunun yanında, çeviri eserinde gözlemlediğimiz yerelleştirme yaklaşımını da erek odaklı okumak mümkündür. Bu yaklaşımı, çocuk ve genç edebiyat okurlarına açıklama gayesi güderek gerçekleştirdiği düşünülebilir. Aslen şair kimliğine sahip olan Siyavuşgil, düzyazı çevirilerinde dönemin ve toplumun ruhuna uygun çeviri üslubuna uygun

¹⁵⁷ Daudet, **1944**, İsmet İnönü ön söz.

çeviriler yaparken, bu çeviri eserde şair kimliğini yansıtmaya fırsatı bulmuş ve şiir çevirilerinde “kabul edilebilir” çeviri örnekleri vermiştir.

Zihinsel ve ruhsal açıdan sağlıklı ve üretken nesillerin oluşmasında hiç şüphesiz aileyle başlayan pedagojik eğitim içinde çok önemli bir yer tutan çocuk edebiyatının misyonu ve rolü inkar edilemezdir. Çocuk edebiyatı çevirisinin kültürlerarası bir edinim eşiği olduğu gerçeği, özellikle kaynak eserlerin seçimi ve çevirisinde, çeviri yöntemlerinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken önemli bir konu olup; yayınevleri, çevirmenler, editörler, devlet kuruluşları gibi çeşitli aktörlere büyük sorumluluk düşmektedir. Bu tür eserlerin yetkinlikleri ispatlanmış önemli yazarlar tarafından çevrilmesi de bu kapsamda dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Ancak Siyavuşgil örneğinde gördüğümüz üzere, bu dönem çevirmenleri çeviri tutumları açısından dönemin çeviri anlayışına uygun çeviri stratejileri uygulayabildikleri gibi kendi kültürel ve düşünsel duruşlarına uygun çeviri stratejilerine de başvurabilmişlerdir. Dil ve üslup açısından yetkin yazarların elinden çıkan çevirilerin farklı tutum ve stratejileri ortaya koymakla birlikte erek okur tarafından kabul gördükleri ve eserlerin bu nitelikleriyle erek kültürde bir yer edindikleri de vardığımız önemli bir sonuçtur. Bu olguyu yeniden çeviri açısından değerlendirdiğimizde, ilgili çeviri eserin 1943 ve 2017 basımlarında neredeyse hiçbir şey değiştirilmeden aynı çeviriyle basılmış olmasını da bu veriyle açıklayabileceğimizi düşünüyoruz. Tezin bir izdüşümünün de bu konudaki araştırmaların önünü açabileceğini ve dönem çevirileri ve yeniden çeviri incelemelerinde veri saplayabileceğine olan inancımızı belirterek çalışmamızı noktalamak istiyoruz.

KAYNAKÇA

“1928 – 1980 Yılları Arası Dil Çalışmaları”. **Akademik Araştırmalar Dergisi**. s. 60 (2014): 1-15.

“2019 yılında asgari ücret”. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/asgari-ucret/asgari-ucret-2019/> [26.05.2019].

“Bunları Biliyor muydunuz?”. **Milliyet Blog**. 27 Eylül 2008. <http://blog.milliyet.com.tr/bunlari-biliyor-muydunuz----2----nostalji/Blog/?BlogNo=134638> [26.05.2019].

“Charles Perrault”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Perrault [26.05.2019].

“Childrens Literature”. <https://www.britannica.com/art/childrens-literature> [26.05.2019].

“Çocuk Edebiyatı”. https://www.turkedebiyati.org/cocuk_edebiyati.html [26.05.2019].

“Introduction Charles Sarolea”. **Les Lettres de Mon Moulin**. Paris: Nelson Editeurs, 1869.

“İşte MEB’in 100 Temel Eser Listesi”. <http://www.haber7.com/egitim/haber/102562-iste-mebin-100-temel-eser-listesi> [26.05.2019].

“La Bibliothèque Rose/Verte”. <https://www.hachette.fr/editeur/la-bibliotheque-roseverte> [26.05.2019].

“La Bibliothèque Rose”. https://fr.wikipedia.org/wiki/Biblioth%C3%A8que_rose [26.05.2019].

“La Littérature d’enfance et de jeunesse”. https://fr.wikipedia.org/wiki/Litt%C3%A9rature_d%27enfance_et_de_jeunesse [26.05.2019].

“Les Aventures de Télémaque”. <https://gallica.bnf.fr/essentiels/fenelon/aventures-telemaque> [26.05.2019].

“Remzi Kitabevi Tarihçesi”, <http://www.remzi.com.tr/tarihce/> [26.05.2019].

Al-Ghamdi, Abdullah. **Histoire de la Littérature Française à Travers Les Siècles**. https://www.academia.edu/30242205/Histoire_de_la_litt%C3%A9rature_fran%C3%A7aise_%C3%A0_travers_les_si%C3%A8cles [26.05.2019].

Aksoy, Bülent. “Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları”. **Çeviri Seçkisi I.** haz. Mehmet Rifat, 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 227-239.

_____. “Translation as rewriting: the concept and its implications on the emergence of a national literature”. **Translation Journal**, s. 3 (2001) (Aktaran Kansu-Yetkiner, Neslihan, Derya Duman, Yasemin Yavuz, Merve Avşaroğlu. “Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Çocuk Edebiyatındaki Çevre Odaklı Kültürel Sözcüklerin Çevirisine Niceliksel Bir Yaklaşım”. **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018/2: 57-82).

Bay, F. Özlem. “Fransız Edebiyatından Yapılan İlk Edebi Çeviriler Üzerine Analitik Bir Uygulama”. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Berkol, Bülent. “Cumhuriyet Türkiye’si’nin aydınlanmacılarından Sabri Esat Siyavuşgil’in 36. ölüm yıldönümü”. **Cumhuriyet Kültür**. 13 Ekim 2014.

Bornecque, Jacques-Henry. “Alphonse Daudet”. <https://www.britannica.com/biography/Alphonse-Daudet> [26.05.2019].

Çalmaz, Fatih. “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Çıkla, Selçuk. “Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler”. **Hece Dergisi**. Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı s. 104-105 (2015): 89-107.

Daubigny, Louise. “La Littérature de Jeunesse”. (2008): 97-114. <https://www.cairn.info/revue-d-histoire-litteraire-de-la-france-2002-1-page-97.htm> [26.05.2019].

Daudet, Alphonse. **Değirmenimden Mektuplar**. çev. Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1943.

_____. **Değirmenimden Mektuplar**. çev. Sabri Esat Siyavuşgil, İstanbul: Maarif Vekaleti Basımevi, 1944.

_____. **Değirmenimden Mektuplar**. çev. Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

_____. **Les Lettres de Mon Moulin**. Paris: Nelson Editeurs, 1869. <http://www.gutenberg.org/files/36780/36780-h/36780-h.htm> [26.05.2019].

_____. **Lettres de Mon Moulin. Selection - un livre pour l’été**. ed. Geneviève Roy. Paris: © CNDP, 2012.

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası. “100 Temel Eser” Niçin Temel Eser Değil?”. **Eğitim Sen Bülten Eki**, 2009: 3-21.

Erdoğan, Arife. “Çocuklara Arkadaş Dergisi”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/8885>
[26.05.2019].

Even-Zohar, Itamar. “Polysystem Studies”. **Poetics Today**. 11:1 (1990): 1-253.
https://m.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--Polysystem%20studies.pdf [26.06.2019].

_____. “Polysystem Theory”, *Poetics Today I*, (1979): 287-310
[https://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/EvenZohar_1979--Polysystem%20Theory%20\[Poetics%20Today%20I\].pdf](https://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/EvenZohar_1979--Polysystem%20Theory%20[Poetics%20Today%20I].pdf) [26.06.2019].

_____. “The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem”.
Poetics Today. 11:1 (1978/revised 1990) : 192-197
https://www.academia.edu/19623528/Evan_Zohar_Translated_literature_in_the_Polysystem [26.06.2019].

_____. “Yazınsal oğuldizge İçinde eviri Yazının Durumu”. ev. Saliha Pakar.
İstanbul: **Adam Sanat**. (1987): 191-201.

Galvez, Marie. “«Éducation» et «récréation» : Pierre-Jules Hetzel (1814-1886), figure majeure de l’édition pour la jeunesse au XIXe siècle”.
<https://gallica.bnf.fr/blog/07092017/education-et-recreation-pierre-jules-hetzel-1814-1886-figure-majeure-de-ledition-pour-la> [26.05.2019].

Göktürk, Akşit. **eviri: Dillerin Dili**. 8. bs. İstanbul: YKY, 2010.

Güzelyürek, Pınar. “Polisistem Kuramına göre Türkiye’de 1940’lı Yıllar eviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Kansu-Yetkiner, Neslihan, Derya Duman, Yasemin Yavuz, Merve Avşaroğlu. “Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Çocuk Edebiyatındaki evre Odaklı Kültürel Sözcüklerin evirisine Niceliksel Bir Yaklaşım”. **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018/2: 57-82.

Karadağ, Ayşe Banu, Eshabil Bozkurt, Nilüfer Alimen. “eviri ve Yönlendirme: Sabiha ve Zekeriya Serter’in eviri Çocuk Edebiyatı Eserleri”. **Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. (2015): 93-112.

Karadağ, Ayşe Banu. **evirinin Tanıklığında Medeniyetin Dönüşümü**. İstanbul: Diye, 2008.

Karantay, Suat. “Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler”. **eviri Seçkisi I**. haz. M. Rifat, 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 48-54.

Kovács, Marietta, Beatrix Montagnon. “l’Enfant et sa Littérature Dans la Société Française”. **Verbum Analecta Neolatina**. XII/1. Budapest: École Supérieure de Sciences Économiques de Budapest, 2010: 197-217.
<https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8518/file/12-1-13.pdf> [26.05.2019].

Kudret, Cevdet. “İlk Adım: Çeviri”. **Çeviri Seçkisi I.** haz. M. Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 19-21.

Manson, Michel. “Informer, louer, critiquer : la presse française et la littérature de jeunesse de 1750 à 1800”. **Critiquer la littérature de jeunesse : histoire et actualité**, 24. bs. (2008): 1-20.
https://www.academia.edu/25992415/_Informer_louer_critiquer_la_presse_fran%C3%A7aise_et_la_litt%C3%A9rature_de_junesse_de_1750_%C3%A0_1800_ [26.05.2019].

Milli Eğitim Bakanlığı. “100 Temel Eser Genelgesi”. 2005/70, 4 Ağustos 2015.
<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1405.pdf> [26.05.2019].

Neydim, Necdet. “Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine”. **Varlık Dergisi**, 2006. <http://ceviribilim.com/?p=228> [26.05.2019].

_____. “Masumiyetini Tamamen Kaybeden Seçki: 100 Temel Eser”. **Radikal**. 30 Ağustos 2006. <http://www.radikal.com.tr/yorum/masumiyetini-tamamen-kaybeden-secki-100-temel-eser-790253/> [26.05.2019].

_____. “Türkiye’de Çeviri Çocuk Edebiyatının Gelişimi ve Bu Gelişimde Fransız Dili ve Aydınlanmasının Etkisi”. **Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi Hacettepe Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü**. s. 13 (2003): 79-92.

_____. **Çeviri Çocuk Edebiyatı**, İstanbul: Bu Yayınları, 2003.

_____. “80 Sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı”. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Nières-Chevrel, Isabelle. “Faire une Place à la Littérature de Jeunesse”. **Revue d'histoire littéraire de la France**. 1 / Vol. 102. (2002).
<https://www.cairn.info/revue-d-histoire-litteraire-de-la-france-2002-1-page-97.htm#> [26.05.2019].

Önertoy, Olcay. “Cumhuriyet Döneminin İlk Edebi Topluluğu: Yedi Meşaleciler”. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/850/10775.pdf> [26.05.2019].

Öztürk Kasar, Sündüz. **Impact de la Traduction à la Genèse du Roman Turc**. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, 2003.

Paker, Saliha. “Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler”. **Çeviri Seçkisi I.** haz. M. Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 22-32.

Parinet, Elisabeth. “Les bibliothèques de gare, un nouveau réseau pour le livre”. **Romantisme**. 80. bs. L'édition populaire, 1993: 95-106.
https://www.persee.fr/doc/roman_0048-8593_1993_num_23_80_6212 [26.05.2019].

_____. “Türkiye’de Hamlet”. **Metis Çeviri**. s. 2 (1988): 21-30.

Sever, Sedat, **Çocuk ve Edebiyat**. 4. bs. İzmir: Tudem Yayınları, 2008.

Shavit, Zohar. “Çocuk Yazın Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi”. çev. Pınar Besen. **Metis Çeviri Dergisi**, 1991.

“Short Story Literature”. <https://www.britannica.com/art/short-story#ref504349> [26.05.2019].

Sınar, Alev. “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları”. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**. c. 4. s. 7 (2006): 175-225.

Siyavuşgil, Sabri Esat. “Akademi Neye Mi Yarar?”. **Yeni Sabah**. 2 Ekim 1957 (Aktaran Çalmaz, Fatih. “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

_____. “Dilde İsraf”. **Yeni Sabah**. 25 Haziran 1950 (Aktaran Çalmaz, Fatih. “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

_____. “Dilde Son Çare”. **Yeni Sabah**, 19 Kasım 1950 (Aktaran Çalmaz, Fatih. “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

_____. “Dilimiz”. **Yeni Sabah**. 18 Haziran 1950 (Aktaran Çalmaz, Fatih. “Cumhuriyet’in Kurucular Kuşağından Bir Aydın: Sabri Esat Siyavuşgil”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

T. C. MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. **Öğrencilerin Okuma Düzeyi**. Ankara, 2007. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/okuma_duzey.pdf [26.05.2019].

T. C. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. **İzleme ve Değerlendirme Raporu 2018**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Genel Yayın No: 6645, 2018.

Tahir Gürçağlar, Şehnaz. “Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar, Eleştiriler”. **Çeviri Seçkisi I – Çeviriye Düşünenler**. haz. M. Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 193-209.

Tuna, Didem. “Bir Edebiyat Dersinde Bir Şiiri Çevirileriyle Okumak: Walt Whitman’ın O Captain! My Captain! Başlıklı Şiiri ile Fransızca ve Türkçe Çevirileri”. **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. s. 36 (2016): 59-78
https://www.academia.edu/35653129/Bir_Edebiyat_Dersinde_Bir_%C5%9Eiiri_%C3%87evirileriyle_Okumak_Walt_Whitman_%C4%B1n_O_Captain_My_Captain_Ba%C5%9Fl%C4%B1kl%C4%B1_%C5%9Eiiri_ile_Frans%C4%B1zca_ve_T%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%87evirileri [26.05.2019].

Tuncel, Bedrettin. “Hasan-Ali Yücel ve Tercüme”. **Çeviri Seçkisi I**. haz. M. Rifat, 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008: 33-36.

Tuncer, Nilüfer. “Children’s literature in Turkey”. **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**. c. 9 s. 3 (1995): 268-269 (Aktaran Kansu-Yetkiner, Neslihan, Derya Duman, Yasemin Yavuz, Merve Avşaroğlu. “Erken Cumhuriyet Döneminden

Günümüze Çocuk Edebiyatındaki Çevre Odaklı Kültürel Sözcüklerin Çevirisine Niceliksel Bir Yaklaşım". **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018/2: 57-82).

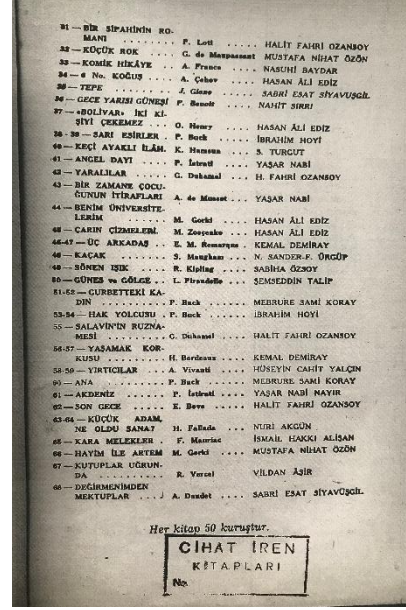
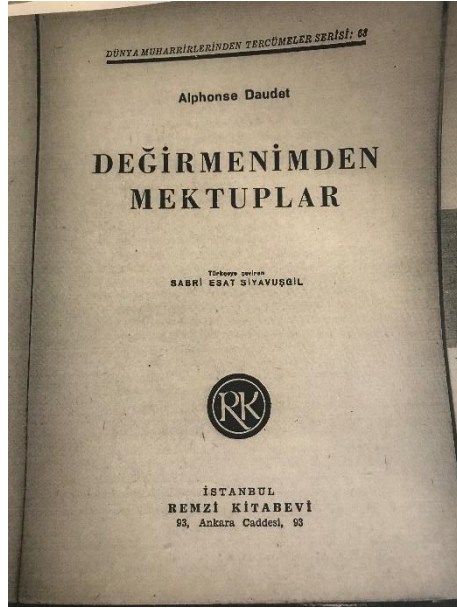
Vardar, Berke. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. 2. bs. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2007.

Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytaş, **Çocuk Edebiyatı**. 5. bs. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.

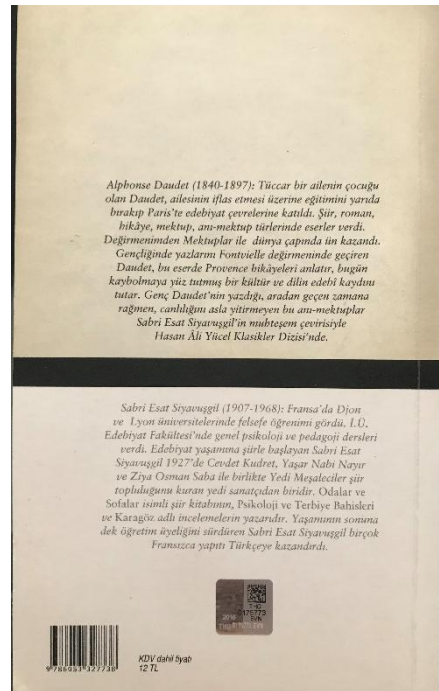
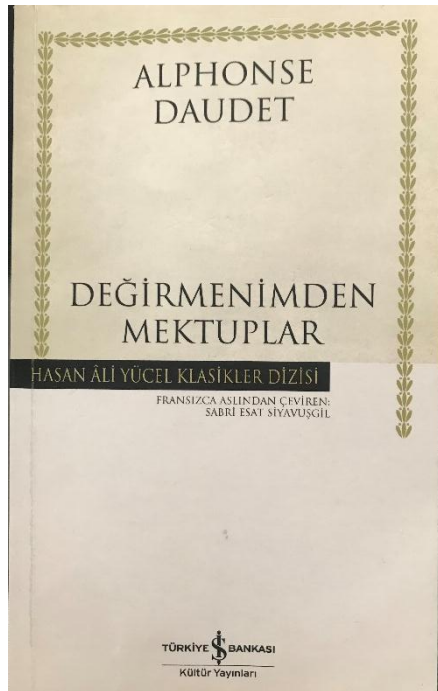
Zola, Émile. **Le Roman Expérimental**. Paris: Charpentier, 1902.
https://fr.wikisource.org/wiki/Le_Roman_exp%C3%A9rimental [26.05.2019].

EKLER

Ek 1.

Ek 2.

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum tarihi: 30.03.1985

Doğum yeri: İstanbul

Eğitim geçmişi:

2012-... Yıldız Teknik Üniversitesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık
Yüksek Lisans Programı

2003-2008 Ankara Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı

Çalışma Durumu: BD (Becton, Dickinson and Co) firmasında Bölgesel (EMA)
Kurumsal İletişim Sorumlusu

Çalışmalar & Yayımlanan Çeviriler:

Fransızca aslından Türkçeye çeviriler:

- **Disney 200 Eğitsel Faaliyet**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2013).
- **Mickey ile Öğren**, 4. bs. (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2016).
- **Winnie the Pooh - Eğlen Öğren Renkler**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2012).
- **Arı Maya - Max'in Başı Dertte Öykü Kitabı**, 3. bs. (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2015).
- Mark Twain, **Tom Sawyer**, (İzmir: Desen Yayınları, 2010).
- Robert Louis Stevenson, **Define Adası**, (İzmir: Desen Yayınları, 2010).
- Brigitte Luciani, Eve Tharlet, **Bay Porsuk İle Bayan Tilki – 1 Tanışma**, (Ankara: Desen Yayınları, 2010).
- _____. **Bay Porsuk İle Bayan Tilki - 2 Taşınma Telaşı**, (Ankara: Desen Yayınları, 2012).
- _____. **Bay Porsuk İle Bayan Tilki – 3 Ne Takım Ama**, (Ankara: Desen Yayınları, 2012).
- Nykko, **Başka Gezegenin Çocukları**, (İzmir: Desen Yayınları, 2013).
- Jean de La Fontaine, **La Fontaine'den Masallar 3**, (İzmir: TUDEM Yayınları, 2011).

İngilizce aslından Türkçeye çeviriler:

- Donald Moore, **Disney Eğitsel- Bilgiye Yolculuk- Hayvanlar**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2014).
- Andrew Franknoi, **Disney Eğitsel- Bilgiye Yolculuk- Uzay**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2014).
- **Meraklı Dürbün - Memeliler**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2013).
- **Meraklı Dürbün - Büyük Keşifler**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2013).
- **Meraklı Dürbün - Güneş Sistemi**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2013).
- **Meraklı Dürbün - Dinozorlar**, (İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2013).
- Emma Kennedy, **Vilma Batıbacak ve Donmuş Kalpler Davası**, (İzmir: TUDEM Yayınları, 2011).
- Judith Kerr, **Hitler Oyunağı mı Çaldı**, 6. bs. (İzmir: TUDEM Yayınları, 2017).
- Terry Deary, **Madrabaz Usta'nın Suç Akademisi: Yeni Başlayanlar için Soygun**, (İzmir: TUDEM Yayınları, 2012).
- _____. **Madrabaz Usta'nın Suç Akademisi: Haytalar İçin Adam Soyma**, (İzmir: TUDEM Yayınları, 2014).
- _____. **Madrabaz Usta'nın Suç Akademisi: Adam Kaçırma Dersleri**, (İzmir: TUDEM Yayınları, 2015).

Yayımlanan gazete yazıları & makale çevirileri:

- Oscar Brenifier, “Hayat Nedir? ”, **Milliyet Cadde**, 12 Şubat 2010
- Oscar Brenifier, “İyi ve Kötü Nedir?”, **Milliyet Cadde**, 23 Ocak 2010
- “Gürsel Korat, Rüya Körü adlı roman hakkında: ‘Müphem Rüyalar, Tersine Zamanlar’, **Agos Kitap**, (26), 17 Aralık 2010

Projeler:

- ÇROP “Türkiye’de Çizgi Roman Çevirisi” Paneli (Comic books translations in Turkey), “Frankofon Çeviriler” üzerine Panel Konuşmacısı, 2012
- Adalar Müzesi, Çocuklarla Edebiyat Atölyesi, Atölye Yönetmenliği, 2011-2012